

Benedictus XVI

VERBUM DOMINI

Raamattuvuoden 2012 julkaisu.

RAAMATTUVUOSI2012.FI

Paavi Benedictus XVI:n piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Verbum Domini* (Herran sana) piispoille, papistolle, Jumalalle vihityille ja maallikoille Jumalan sanasta kirkon elämässä ja lähetystehtävässä. 30.9.2010.

© Copyright 2010 – Libreria Editrice Vaticana.

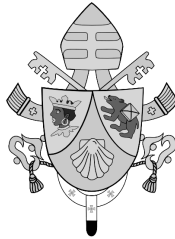
Suomenkielinen laitos:

© Copyright 2012 Katolinen tiedotuskeskus

Paino: Bookwell Oy, Jyväskylä 2012.

ISBN-13: 978-952-9627-73-8

Julkaistu Suomen Piipiaseuran tuella.

**Paavi Benedictus XVI:n
piispainsynodin jälkeinen
apostolinen kehotuskirje**

VERBUM DOMINI
(Herran sana)

**piispoille, papistolle,
Jumalalle vihityille
ja maallikoille
Jumalan sanasta
kirkon elämässä
ja lähetystehtävässä**

SISÄLLYS

5

1. Johdanto
2. Että ilomme olisi täydellinen
3. "Dei Verbumista" Jumalan sanaa käsitelleeseen piispainsynodiin
4. Piispainsynodi Jumalan sanasta
5. Johanneksen evankeliumin esipuhe oppaana

ENSIMMÄINEN OSA

VERBUM DEI

Jumala, joka puhuu

17

6. Jumala dialogissa
7. Jumalan sanan analogia
8. Sanan kosminen ulottuvuus
9. Ihmisen luominen
10. Sanan realismi
- 11.–13. Sanan kristologia
14. Jumalan sanan eskatologinen ulottuvuus
15. Jumalan sana ja Pyhä Henki
- 17.–18. Traditio ja Raamattu
19. Raamattu, inspiraatio ja totuus
- 20.–21. Isä Jumala, sanan lähde ja alkuperä

5

- 22. Kutsuttu liittoon Jumalan kanssa
- 23. Jumala kuulee ihmistä ja vastaa hänen kysymyksiinsä
- 24. Vuoropuhelussa Jumalan kanssa hänen sanojensa kautta
- 25. Jumalan sana ja usko
- 26. Synti kieltäytymisenä kuulemasta Jumalan sanaa
- 27.–28. Maria, "Jumalan Sanan äiti" ja "uskon äiti"

- 29.–30. Kirkko raamatuntulkinnan alkuperäisenä paikkana
- 31. "Pyhän teologian sielu"
- 32.–33. Raamatuntutkimuksen kehitys ja kirkon opetusvirka
- 34. Kirkolliskokouksen raamattuhermeneutiikka: omaksuttavat ohjeet
- 35. Dualismin vaara ja sekularisoitunut hermeneutiikka
- 36. Usko ja järki suhteessa Raamattuun
- 37. Sananmukainen merkitys ja hengellinen merkitys
- 38. "Kirjaimen" ylittäminen on välttämätöntä
- 39. Raamatun sisäinen ykseys
- 40.–41. Vanhan ja Uuden testamentin suhde
- 42. Raamatun "hämäret" kohdat
- 43. Kristityt, juutalaiset ja pyhä Raamattu
- 44. Pyhän Raamatun fundamentalistinen tulkinta
- 45. Dialogi kirkon paimenten, teologien ja eksegeettien välillä
- 46. Raamattu ja ekumenia
- 47. Seuraukset teologian opiskelun kannalta
- 48.–49. Pyhät ja Raamatun tulkinta

VERBUM IN ECCLESIA

- Jumalan sana ja kirkko* 55
50. Kirkko ottaa sanan vastaan
51. Kristuksen jatkuva läsnäolo kirkon elämässä
- Liturgia, Jumalan sanan etuoikeutettu paikka* 57
52. Jumalan sana pyhässä liturgiassa
53. Pyhä Raamattu ja sakramentit
54.–55. Jumalan sana ja eukaristia
56. Sanan sakramentaalisuus
57. Pyhä Raamattu ja lukukappaleiden kirja
58. Sanan julistaminen ja lukijan palvelutehtävä
59. Saarnan tärkeys
60. Saarnaohjeiston hyödyllisyys
61. Jumalan sana, rippi ja sairaiden voitelu
62. Jumalan sana ja hetkipalvelus
63. Jumalan sana ja siunausten kirja
64. Suosituksia ja konkreettisia ehdotuksia liturgian elävöittämiseksi
65. a) Jumalan sanan vietet
66. b) Sana ja hiljaisuus
67. c) Jumalan sanan juhlallinen julistaminen
68. d) Jumalan sana kristillisessä kirkkorakennuksessa
69. e) Yksinomaan Raamatun tekstien käyttäminen liturgiassa
70. f) Raamatun inspiroima liturginen laulu
71. g) Erityishuomio näkö- ja kuulovammaisia kohtaan
- Jumalan sana kirkon elämässä* 70
72. Jumalan sanan kohtaaminen pyhässä Raamatussa
73. Raamattu pastoraalityön innoittajana
74. Katekeesin raamatullinen ulottuvuus
75. Kristittyjen raamatullinen koulutus
76. Pyhä Raamattu suurissa kirkollisissa kokoontumisissa

- 77. Jumalan sana ja kutsumukset
- 78.–81. a) Jumalan sana ja palveluvirkaan vihityt
- 82. b) Jumalan sana ja pappiskandidaatit
- 83. c) Jumalan sana ja Jumalalle vihitty elämä
- 84. d) Jumalan sana ja maallikot
- 85. e) Jumalan sana, avioliitto ja perhe
- 86.–87. Pyhän Raamatun lukeminen rukoillen ja ”lectio divina”
- 88. Jumalan sana ja mariaaninen rukous
- 89. Jumalan sana ja Pyhä maa

KOLMAS OSA

VERBUM MUNDO

Kirkon lähetystehtävä: Julistaa Jumalan sanaa maailmalle 85

- 90. Sana Isältä ja Isälle
- 91. Toivon ”Logoksen” julistaminen maailmalle
- 92. Jumalan sanasta syntyvä kirkon lähetystehtävä
- 93. Sana ja Jumalan valtakunta
- 94. Kaikki kastetut ovat vastuussa julistuksesta
- 95. Lähetystyön (missio ad gentes) välttämättömyys
- 96. Julistus ja uusi evankelioiminen
- 97.–98. Jumalan sana ja kristillinen todistus

Jumalan sana ja työ maailmassa 91

- 99. Jeesuksen palveleminen hänen ”vähäisimmissä veljissään” (Matt. 25:40)
- 100.-101. Jumalan sana ja työ yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolesta
- 102. Jumalan sanan julistaminen, sovinto ja rauha kansojen kesken
- 103. Jumalan sana ja vaikuttava rakkaus
- 104. Jumalan sanan julistaminen ja nuoret
- 105. Jumalan sanan julistaminen ja siirtolaiset
- 106. Jumalan sanan julistaminen ja kärsivät
- 107. Jumalan sanan julistaminen ja köyhät
- 108. Jumalan sana ja luonnonsuojelu

- 109. Kulttuurin arvo ihmiselämässä
- 110. Raamattu suurena kulttuurikoodina
- 111. Raamatun tuntemus kouluissa ja yliopistoissa
- 112. Pyhä Raamattu eri taidemuodoissa
- 113. Jumalan sana ja viestintävälineet
- 114. Raamattu ja inkulturaatio
- 115. Raamatun käännökset ja levittäminen
- 116. Jumalan sana ylittää kulttuurirajat

Jumalan sanan julistaminen ja uskontojenvälinen dialogi

- 117. Uskontojen välisen vuoropuhelun arvo
- 118. Vuoropuhelu kristittyjen ja muslimien välillä
- 119. Vuoropuhelu muiden uskontojen kanssa
- 120. Dialogi ja uskonnonvapaus

PÄÄTÖS

- 121. Jumalan lopullinen sana
- 122. Uusi evankelioiminen ja uusi kuuleminen
- 123. Sana ja ilo
- 124. "Mater Verbi et Mater laetitiae"

VIITTEET

Johdanto

1. "Herran sana pysyy iäti. Juuri tämä sana on teille ilosanomana julistettu" (1. Piet. 1:25, vrt. Jes. 40:8). Tämä lause ensimmäisestä Pietarin kirjeestä, joka toistaa profeetta Jesajan sanat, asettaa meidät Jumalan salaisuuden eteen, Jumalan joka ilmoittaa itsensä sanansa lahjan kautta. Tämä sana, joka pysyy ikuisesti, on astunut sisälle ajalliseen. Jumala lausui ikuisen Sanansa inhimillisellä tavalla; hänen Sanansa "tuli lihaksi" (Joh. 1:14). Tämä on hyvä sanoma. Tämä on julistusta, joka kautta vuosisatojen saapuu aina meidän aikaamme saakka. Piispainsynodin 12. varsinainen yleiskokous, joka kokoontui Vatikaanissa 5.-26. lokakuuta 2008, käsitteli aihetta *Jumalan sana kirkon elämässä ja lähetystehtävässä*. Se oli syvälinen kokemus kohtaamisesta Kristuksen kanssa, Isän Sanan, joka on läsnä siellä, missä kaksi tai kolme on koolla hänen nimessään (vrt. Matt. 18:20). Tällä piispainsynodin jälkeisellä apostolisella kehotuskirjeellä vastaan mielelläni synodin isien pyyntöön välittää koko Jumalan kansalle sen rikkauden, joka synodin kokouksessa ilmeni, ja ne suositukset, jotka ovat tulosta yhteisestä työstämme.¹ Siksi käsitelen synodin työtä sen asiakirjojen valossa: *Lineamenta, Instrumentum Laboris, Relationes ante ja post disceptationem*, synodissa esitetyt suulliset ja kirjalliset puheenvuorot, pienempien keskusteluryhmien raportit, synodin päätösviesti Jumalan kansalle ja ennen kaikkea joukko ehdotuksia (*Propositiones*), joita isät pitivät erityisen merkittävänä. Näin haluan osoittaa joitakin peruslinjoja Jumalan sanan uudelleen löytämiseksi kirkon elämässä jatkuvan uudistumisen lähteenä. Samalla toivon, että sana yhä enemmän olisi kaiken kirkollisen työn sydän.

Että ilomme olisi täydellinen

2. Ensiksi haluan muistuttaa siitä Herran Jeesuksen uudistetun kohtaamisen kauneudesta ja ilosta, jota koimme synodin kokouksen aikana. Yhdessä synodin isien kanssa käännyin kaikkien uskovien puoleen pyhän Johanneksen ensimmäisen kirjeen sanoin: ”Me ilmoitamme teille iankaikkisen elämän, joka oli Isän luona ja ilmestyi meille. Minkä olemme nähneet ja kuulleet, sen me myös teille julistamme, jotta teilläkin olisi yhteys meihin. Meillä on yhteys Isään ja hänen Poikaansa Jeesukseen Kristukseen.” (1. Joh. 1:2-3). Apostoli puhuu meille elämän sanan *kuulemisesta, näkemisestä, koskettamisesta ja katselemisesta* (vrt. 1. Joh. 1:1), sillä elämä itse on tullut ilmi Kristuksessa. Ja meidän, jotka on kutsuttu yhteyteen Jumalan ja toistemme kanssa, on oltava tämän lahjan julistajia. Tältä keerygmaattiselta näkökannalta synodin kokous oli todistus kirkolle ja maailmalle siitä, kuinka kaunista on Jumalan sanan kohtaaminen kirkon yhteydessä. Siksi kehotan kaikkia uskovia uudistamaan henkilökohtaisen ja yhteisöllisen kohtaamisensa Kristuksen kanssa, elämän Sanan, joka on tehty näkyväksi, ja tulemaan hänen julistajikseen, jotta jumalallisen elämän lahja, kommuunio, voisi yhä enemmän levitä koko maailmassa. Jumalan, rakkauden Kolminaisuuden, elämään osallistuminen on *täydellinen ilo* (vrt. 1. Joh. 1:4). Kirkon lahja ja välttämätön tehtävä on välittää tätä iloa, joka syntyy Kristuksen persoonan kohtaamisesta, Jumalan Sanan, joka on läsnä keskellämme. Maailmassa, joka usein pitää Jumalaa turhana tai vieraana, me tunnustamme kuten Pietari, että yksin hänellä on ”ikuisen elämän sanat” (Joh. 6:68). Ei ole mitään tärkeämpää kuin tämä: avata aikamme ihmisille jälleen pääsy Jumalan luo, Jumalan, joka puhuu ja välittää meille rakkautensa, jotta meillä olisi yltäkylläinen elämä (vrt. Joh. 10:10).

”Dei Verbumista” Jumalan sanaa käsitelleeseen piispainsynodiin

3. Olemme tietoisia siitä, että piispainsynodin 12. varsinaisessa yleiskokouksessa, jonka aiheena oli Jumalan sana, käsitelimme tietystä mielessä itse kristillisen elämän *sydäntä*, jatkona edelliselle synodille, joka käsiteli *eukaristiaa kirkon elämän ja lähetystehtävään lähteenä ja huip-pukohtana*. Kirkko perustuu Jumalan sanalle, se syntyy sanasta ja elää sanasta.² Jumalan kansa on kautta historiansa aina löytänyt voimaa Jumalan sanasta, ja nykyäänkin kirkon yhteisö kasvaa kuulemalla, viettämällä ja tutkimalla tätä sanaa. On tunnustettava, että tietoisuus

tästä on lisääntynyt kirkon elämässä viime vuosikymmeninä, erityisesti liittyen kristilliseen ilmoitukseen, elävään traditioon ja pyhään Raamattuun. Paavi Leo XIII:n kaudesta lähtien voi puhua kasvavasta määrästä lausuntoja, joiden tarkoituksena on ollut vahvistaa tietoisuutta Jumalan sanan ja Raamatun tutkimuksen tärkeydestä kirkon elämässä.³ Tämän kehityksen huipentuma oli Vatikaanin II kirkolliskokous ja erityisesti jumalallista ilmoitusta koskevan dogmaattisen konstituution *Dei Verbum* julkaiseminen. Se oli virstanpylväs kirkon historiassa: "Synodin isät ... tunnustavat kiittollisina sen suuren hyödyn, jonka tämä asiakirja toi kirkon elämään eksegeettisellä, teologisella, hengellisellä, pastoraalisella ja ekumeenisella tasolla."⁴ Erityisesti näinä vuosina on kasvanut tietoisuus "ilmoituksen trinitaarista ja pelastushistoriallisesta näköalasta"⁵, jossa Jeesus Kristus tunnustetaan "koko ilmoituksen välittäjänä ja täyteytenä".⁶ Kirkko julistaa lakkaamatta jokaiselle sukupolvelle, että Kristus "koko läsnäolollaan ja ilmestymisellään, sanoilla ja teoilla, merkeillä ja ihmeillä, mutta varsinkin kuolemallaan ja kunniakkaalla ylösnousemuksellaan kuolleista ja lopulta totuuden Hengen lähettämällä täyttää ja täydentää ilmoituksen".⁷

On yleisesti tunnettua, kuinka paljon dogmaattinen konstituutio *Dei Verbum* vaikutti Jumalan sanan uudelleen löytämiseen kirkon elämässä, teologiseen pohdintaan jumalallisesta ilmoituksesta ja Raamatun tutkimukseen. Viimeisen 40 vuoden aikana kirkon opetusvirka on julkaissut useita asiakirjoja näistä kysymyksistä.⁸ Kirkko, tietoisena siitä, että se jatkaa matkaansa Pyhän Hengen ohjaamana, tunsii tätä synodia viettämällä olevansa kutsuttu pohtimaan syvemmin kysymystä Jumalan sanasta, arvioidakseen kirkolliskokouksen ohjeiden toteutusta ja kohdatakseen uudet haasteet, joita nykyinen aika asettaa Kristukseen uskoville.

Piispainsynodi Jumalan sanasta

4. Piispainsynodin 12. kokouksessa piispat kaikkialta maailmasta kokoontuivat Jumalan sanan ääreen ja asettivat symbolisesti Raamatun esille kokouksensa keskelle, korostaakseen uudelleen sitä, mitä jokapäiväisessä elämässä olemme vaarassa pitää itsestäänselvyytenä: *sitä, että Jumala puhuu ja vastaa kysymyksiimme*.⁹ Yhdessä kuulumme ja vietimme Herran sanaa. Kerroimme toisillemme kaikesta siitä, mitä Herra tekee Jumalan kansan keskuudessa, ja jaoimme toivomme ja huolestamme. Kaikki tämä teki meidät tietoisiksi siitä, että voimme

syventää suhdettamme Jumalan sanaan vain "meinä" eli kirkon sisällä, keskinäisessä kuuntelemisessa ja vastaanottamisessa. Siksi olemme kiitollisia niistä todistuksista kirkon elämästä eri puolilta maailmaa, joita esitettiin monissa puheenvuoroissa. Oli myös koskettavaa kuunnella kristittyjen veljiemme edustajia, jotka hyväksyivät kutsumme osallistua synodin kokoukseen. Ajattelen erityisesti mietiskelyä, jonka piti Hänen Pyhyytensä Konstantinopolin ekumeeninen patriarkka Bartholomeus I ja jota synodin isät pitivät suuressa arvossa.¹⁰ Lisäksi ensimmäistä kertaa piispainsynodi kutsui kokoukseensa myös rabbin antamaan arvokkaan todistuksen juutalaisten pyhistä kirjoituksista, jotka ovat osa omia pyhiä kirjoituksiamme.¹¹

Näin saatoimme iloiten ja kiitollisina todeta, että "kirkossa on helluntai nykyäänkin – kirkko siis puhuu monilla kielillä, ei vain siinä ulkonaisessa merkityksessä, että kirkossa ovat edustettuina kaikki maailman suuret kielet, vaan syvällisemmässä merkityksessä: kirkossa on läsnä monenlaisia tapoja kokea Jumala ja maailma, kulttuurien rikkaus. Vain näin ilmenee ihmisen olemassaolon laajuus ja sen seurauksena Jumalan sanan laajuus".¹² Saatoimme todeta myös yhä jatkuvan helluntain: monet kansat odottavat vielä, että Jumalan sana julistettaisiin niiden omalla kielellä ja omassa kulttuurissa.

Koko synodin aikana meitä saattoi apostoli Paavalin todistus. Oli otollista, että 12. varsinainen yleiskokous oli juuri tämän suuren kansojen apostolin syntymän 2000-vuotisjuhluvuotena. Paavalin koko elämää leimasi into levittää Jumalan sanaa. Emme voi olla kuulematta sydämessämme hänen palavia sanojaan tehtävästään Jumalan sanan julistajana: "Kaiken teen evankeliumin vuoksi" (1. Kor. 9:23). *Roomalaiskirjeessä* hän kirjoittaa: "Minä en häpeä evankeliumia, sillä se on Jumalan voima ja se tuo pelastuksen kaikille, jotka uskovat" (Room. 1:16). Mietiskellessämme Jumalan sanaa kirkon elämässä ja lähetystehtävässä emme voi olla ajattelematta pyhää Paavalia ja sitä, kuinka hän antoi elämänsä levittääkseen sanoman pelastuksesta Kristuksessa kaikille kansoille.

Johanneksen evankeliumin esipuhe oppaana

5. Toivon, että tämän apostolisen kehotuskirjeen kautta synodin työllä on todellista vaikutusta kirkon elämään: henkilökohtaiseen suhteeseemme pyhään Raamattuun, sen tulkintaan liturgiassa ja katekeesissa sekä tieteellisessä tutkimuksessa, jotta Raamattu ei olisi vain sana menneisyydestä, vaan elävä ja ajankohtainen sana. Siksi haluan

tuoda esiin ja kehittää synodin työtä viittaamalla toistuvasti Johanneksen evankeliumin esipuheeseen (Joh. 1:1-18), jossa meille on välitetty elämämme perusta: Sana, joka alusta saakka on Jumalan luona, joka tuli lihaksi ja asui meidän keskellämme (vrt. Joh. 1:14). Tämä on suurenmoinen teksti, joka tarjoaa tiivistelmän koko kristillisestä uskosta. Henkilökohtainen kokemus Kristuksen kohtaamisesta ja seuraamisesta johti Johanneksen, jota traditio pitää ”opetuslapsena, jota Jeesus rakasti” (Joh. 13:23; 20:2; 21:7, 20), ”syvälliseen varmuuteen siitä, että Jeesus on Jumalan lihaksi tullut viisus, hänen ikuinen Sanansa, joka tuli kuolevaiseksi ihmiseksi”.¹³ Auttakoon hän, joka ”näki ja uskoi” (vrt. Joh. 20:8), myös meitä nojautumaan Kristuksen rintaa vasten (vrt. Joh. 13:25), Kristuksen, jonka kyljestä vuoti verta ja vettä (vrt. Joh. 19:34), jotka kuvaavat kirkon sakramenteja. Apostoli Johanneksen ja muiden inspiroitujen kirjoittajien esimerkkiä seuraten antakaamme Pyhän Hengen johdattaa itsemme *rakastamaan yhä enemmän Jumalan sanaa*.

ENSIMMÄINEN OSA

VERBUM DEI

*"Alussa oli sana,
ja sana oli Jumalan luona,
ja sana oli Jumala...
Ja sana tuli lihaksi."
(Joh. 1:1,14)*

JUMALA, JOKA PUHUU

Jumala dialogissa

6. Raamatullisen ilmoituksen uutuus on siinä, että Jumala ilmoittaa itsensä vuoropuhelussa, jota hän haluaa käydä kanssamme.¹⁴ Dogmaattinen konstituutio *Dei Verbum* oli ilmaissut tämän tunnustamalla, että näkymätön Jumala "rakkautensa ylenpalttisuudesta puhuttelee ihmisiä kuin ystäviään ja vaeltaa heidän keskuudessaan kutsuakseen ja liittääkseen heidät yhteyteen itsensä kanssa".¹⁵ Emme kuitenkaan vielä käsittäisi Johanneksen evankeliumin esipuheen sanomaa, jos pysähtyisimme toteamukseen, että Jumala rakastaen ilmoittaa itsensä meille. Todellisuudessa Jumalan Sana, jonka kautta "kaikki on tehty" (Joh. 1:3) ja joka "tuli lihaksi" (Joh. 1:14), on sama Sana, joka on "alussa" (Joh. 1:1). Jos tunnistamme tässä viittauksen 1. Mooseksen kirjan alkuun (vrt. 1. Moos. 1:1), kohtaamme todella absoluuttisen *alun*, joka puhuu meille Jumalan sisäisestä elämästä. Johanneksen evankeliumin esipuhe osoittaa meille, että *Logos* todella on *ikuinen* ja ikuisuudesta saakka *itse Jumala*. Jumalassa ei koskaan ollut aikaa, jolloin *Logos* ei olisi ollut olemassa. Sana edelsi luomista. Siksi jumalallisen elämän sydämessä on kommuunio, täydellinen lahja. "*Jumala on rakkaus*" (1. Joh. 4:16), kuten sama apostoli toisaalla sanoo, ilmaisten

näin ”kristillisen jumalakuvan ja myös siitä johtuvan kuvan ihmisestä ja hänen tiestään”.¹⁶ Jumala ilmoittaa itsensä meille äärettömän rakkauden salaisuutena, jossa Isä ikuisesti lausuu Sanansa Pyhässä Hengessä. Sana, joka alusta asti on Jumalan luona ja Jumala, ilmoittaa meille Jumalan itsensä rakkauden dialogissa jumalallisten persoonien välillä ja kutsuu meidät osallistumaan tähän rakkauteen. Jumalan kuvaksi ja kaltaisuuteen luotuina, Jumalan joka on rakkaus, voimme siksi ymmärtää itseämme vain ottamalla vastaan Sanan ja kuuliaisina Pyhän Hengen työlle. Jumalan Sanan ilmoituksen valossa ihmisen tilan arvoitus on lopullisesti selvinnyt.

Jumalan sanan analogia

7. Näistä ajatuksista, jotka syntyivät Johanneksen esipuheessa ilmaistun kristillisen salaisuuden mietiskelystä, siirrymme nyt siihen, mitä synodin isät totesivat ilmaisun ”Jumalan sana” eri käyttötavoista. Puhuttiin oikeutetusti sanan sinfoniasta, yhdestä ainoasta sanasta, joka on ilmaistu monilla tavoilla: ”moniäänisestä hymnistä”.¹⁷ Synodin isät puhuivat tässä yhteydessä inhimillisen kielen analogisesta käytöstä suhteessa Jumalan sanaan. Tämä ilmaisu viittaa toisaalta Jumalan itseilmoitukseen, toisaalta sillä on monia merkityksiä, joita on huolellisesti tarkasteltava ja suhteutettava toisiinsa sekä teologian että pastoraalisen käytännön kannalta. Kuten Johanneksen esipuhe selvästi osoittaa, *Logos* viittaa ensi sijassa ikuiseseen Sanaan, ainoaan Poikaan, joka ennen aikojen alkua on Isästä syntynyt ja samaa olemusta kuin hän: *sana oli Jumalan luona, ja sana oli Jumala*. Mutta kuten pyhä Johannes kertoo, tämä sama Sana ”tuli lihaksi” (Joh. 1:14). Jeesus Kristus, syntynyt Neitsyt Mariasta, on todella Jumalan Sana, josta on tullut samaa olemusta meidän kanssamme. Ilmaisu ”Jumalan Sana” viittaa tässä siis Jeesuksen Kristuksen persoonaan, Isän ikuiseseen Poikaan, joka tuli ihmiseksi.

Vaikka jumalallisen ilmoituksen keskuksena on Kristus-tapahtuma, on tunnustettava myös, että luonto (*liber naturae*) on olennainen osa tätä moniäänistä sinfoniaa, jossa yksi ainoa sana on ilmaistu. Samoin tunnustamme, että Jumala on puhunut sanansa pelastushistoriassa, antanut äänensä kuulua: Henkensä voimasta ”hän on puhunut profeettojen kautta”.¹⁸ Jumalan sana on siis ilmaistu koko pelastushistoriassa ja saa täyttymyksensä Jumalan Pojan inkarnaation, kuoleman ja ylösnousemuksen salaisuudessa. Jumalan sana on myös apostolien

ylösnouseen Jeesuksen käskylle kuuliaisina julistama sana: ”Menkää kaikkialle maailmaan ja julistakaa evankeliumi kaikille luoduille” (Mark. 16:15). Näin Jumalan sana välitetään kirkon elävässä traditiossa. Lopulta pyhä Raamattu, Vanha ja Uusi testamentti, on todistettu ja jumalallisesti inspiroitu Jumalan sana. Tämä kaikki auttaa ymmärtämään, miksi kirkossa suuresti kunnioitamme pyhää Raamattua, vaikka kristillinen usko ei olekaan ”kirjauskonto”. Kristinusko on ”Jumalan sanan uskonto”, ei ”kirjoitetun ja mykän sanan, vaan lihaksi tulleen ja elävän Sanan”.¹⁹ Siksi Raamattua on julistettava, kuultava, luettava, otettava vastaan ja eletävä Jumalan sanana apostolisen tradition mukaan, josta sitä ei voi erottaa.²⁰

Kuten synodin isät totesivat, on todella kyse ilmaisun ”Jumalan sana” analogisesta käytöstä, ja meidän on oltava tästä tietoisia. Uskovia on opetettava ymmärtämään paremmin ilmaisun eri merkitykset ja sen yhdistävä merkitys. Teologiselta kannaltakin tarvitaan lisää tutkimusta siitä, kuinka tämän ilmaisun eri merkitykset ovat suhteessa toisiinsa, niin että Jumalan suunnitelman ykseys ja siinä Kristuksen persoonan keskeisyys voivat ilmetä selvemmin.²¹

Sanan kosminen ulottuvuus

8. Tietäessämme, että Jumalan sana viittaa perusmerkitykseltään ikuiseen Jumalan sanaan, joka tuli lihaksi, ainoaan pelastajaan ja välittäjään Jumalan ja ihmisten välillä,²² ja kuunnellellessamme tätä sanaa Raamatun ilmoitus johtaa meidät ymmärtämään, että sana on kaiken todellisuuden perusta. Johanneksen evankeliumin esipuhe sanoo jumalallisesta *Logoksesta*, että ”kaikki syntyi Sanan voimalla, mikään, mikä on syntynyt, ei ole syntynyt ilman häntä” (Joh. 1:3), ja Kolossalaiskirjeessä sanotaan Kristuksesta, joka on ”esikoinen, ennen koko luomakuntaa syntynyt” (Kol. 1:15), että ”kaikki on luotu hänen kauttaan ja häntä varten” (Kol. 1:16). Myös Heprealaiskirjeen kirjoittaja toteaa, että ”uskon avulla me ymmärrämme, että maailma on luotu Jumalan sanalla: näkyvä on syntynyt näkymättömästä” (Hepr. 11:3).

Tämä julistus on meille vapauttava sana. Nämä Raamatun sanat osoittavat, että oleva ei ole olemassa sattuman kautta, vaan Jumalan tahdosta ja osana hänen suunnitelmaansa, jonka keskuksessa on kutsu osallistua jumalalliseen elämään Kristuksessa. Luomakunta on syntynyt *Logoksesta* ja lähtemättömästi kantaa sen *luovan järjen* leimaa,

joka järjestää ja ohjaa sitä. Psalmi laulavat tästä ilontäyteisestä varmuudesta: "Herra on sanallaan luonut taivaat, suunsa henkäyksellä tähtien joukot" (Ps. 33:6) ja "mitä hän sanoi, se tapahtui, mitä hän käski, se pysyi" (Ps. 33:9). Kaikki todellisuus ilmaisee tätä salaisuutta: "Taivaat julistavat Jumalan kunniaa, taivaankansi kertoo hänen teoistaan" (Ps. 19:1). Näin pyhä Raamattu itse kutsuu meitä tunnustamaan Luojan mietiskelemällä hänen luomistyötään (vert. Viis. 13:5, Room. 1:19-20). Kristillisen ajattelun traditio on kehittänyt tätä sanan sinfonian keskeistä elementtiä. Pyhä Bonaventura, joka kreikkalaisten kirkkoisien suurta traditiota seuraten näki kaikkien luomisen mahdollisuuksien olevan läsnä Logoksessa,²³ totesi, että "jokainen luotu on Jumalan sana, sillä se julistaa Jumalaa".²⁴ Dogmaattinen konstituutio *Dei Verbum* tiivistä tämän näin: "Jumala, joka Sanansa avulla kaiken luo (vrt. Joh. 1:3) ja ylläpitää, antaa ihmisille luomakunnassaan jatkuvan todistuksen itsestään".²⁵

Ihmisen luominen

9. Todellisuus siis syntyy sanasta (*creatura Verbi*), ja kaikki on kutsuttu palvelemaan sanaa. Luomakunta on paikka, jossa koko Jumalan ja hänen luotujensa välinen rakkauden historia kehittyi; ihmisen pelastus on kaiken takana oleva syy. Kun mietiskelemme kosmosta pelastushistorian näkökulmasta, ymmärrämme ihmisen ainutlaatuisen ja poikkeuksellisen aseman luomisessa: "Jumala loi ihmisen kuvakseen, Jumalan kuvaksi hän hänet loi, mieheksi ja naiseksi hän loi heidät" (1. Moos. 1:27). Tämä saa meidät tunnustamaan täysin Luojalta saadut kallisarvoiset lahjat: ruumiimme arvon, järjen, vapauden ja omantunnon lahjat. Tässä löydämme myös sen, mitä filosofinen traditio kutsuu "luonnonlaiksi".²⁶ Itse asiassa "jokaisella ihmisellä, joka tulee tietoiseksi ja vastuulliseksi, on kokemus sisäisestä kutsusta tehdä hyvää"²⁷ ja välttää pahaa. Kuten pyhä Tuomas Akvinolainen sanoo, tämä periaate on kaikkien muiden luonnonlain käskyjen perusta.²⁸ Jumalan sanan kuunteleminen johtaa meidät ennen kaikkea kunnioittamaan vaatimusta elää tämän "sydämiin kirjoitetun" lain mukaan (vrt. Room. 2:15; 7:23).²⁹ Jeesus Kristus taas antaa ihmisille uuden lain, evankeliumin lain, joka omaksuu ja täyttää luonnonlain verrattomalla tavalla. Se vapauttaa meidät synnin laista, jonka vuoksi pyhän Paavalin sanoja lainaten "tahtoisin kyllä tehdä oikein, mutta en pysty siihen" (Room. 7:18). Tämä laki antaa ihmisille,

armon avulla, osallisuuden jumalalliseen elämään ja mahdollisuuden voittaa itsekkyytensä.³⁰

Sanan realismi

10. Joka tuntee Jumalan sanan, tuntee täysin myös jokaisen luodun merkityksen. Jos kaikkia asioita ”pitää koossa” hän, joka ”on ollut olemassa ennen kaikkea muuta” (Kol. 1:17), silloin se, joka rakentaa elämänsä tälle sanalle, rakentaa todella lujalla ja kestäväällä tavalla. Jumalan sana saa meidät muuttamaan käsitystämme realismista: realisti on se, joka tunnistaa Jumalan sanassa kaikkien asioiden perustan.³¹ Tätä realismia tarvitaan erityisesti omana aikanamme, jolloin monet asiat, joihin luotamme rakentaessamme elämäämme ja joihin panemme toivomme, osoittautuvatkin ohimeneviksi. Omaisuus, mielihyvä ja valta osoittautuvat ennemmin tai myöhemmin kykenemättömiksi täyttämään ihmissydämen syvintä kaipausta. Ihminen tarvitsee elämäänsä rakentaakseen lujan perustan, joka kestää inhimillisten varmuuksien hajotessa. Koska ”sinun sanasi, Herra, on ikuinen, sen luja perusta on taivaassa”, ja Herran uskollisuus pysyy ”polvesta polveen” (Ps. 119:89-90), jokainen, joka rakentaa tälle sanalle, rakentaa elämänsä talon kallioperustalle (vrt. Matt. 7:24). Voikoon sydämemme sanoa Jumalalle joka päivä: ”Sinä olet minun suojani ja kilpeni, sinun sanaasi minä panen toivoni” (Ps. 119:114). Kuten pyhä Pietari, uskoimme itsemme jokapäiväisissä teoissamme Herralle Jeesukselle: ”Lasken vielä verkot, kun sinä niin käsket” (Luuk. 5:5).

Sanan kristologia

11. Tästä katseesta kaikkeen todellisuuteen Jumalan sanan kautta toteutettuna Pyhän Kolminaisuuden työnä voimme ymmärtää Hebrealaiskirjeen kirjoittajan sanat: ”Monet kerrat ja monin tavoin Jumala muinoin puhui isillemme profeettojen suulla, mutta näinä viimeisinä aikoina hän on puhunut meille Pojassaan, jonka hän on pannut kaiken perilliseksi ja jonka välityksellä hän myös on luonut maailmat” (Hepr. 1:1-2). On hyvin kaunista nähdä, kuinka jo koko Vanha testamentti esittäytyy meille historiana, jossa Jumala välittää sanansa. ”Solmittuaan Abrahamin kanssa (vrt. 1. Moos. 15:18) ja Mooseksen kautta israelilaisten kanssa liiton (vrt. 2. Moos. 24:8) hän sanoin ja teoin ilmoitti itsensä omaisuuskansalle ainoana totena ja elävänä Jumalana,

jotta Israel näin oppisi tuntemaan Jumalan tiet ihmisten parissa ja jotta se - Jumalan puhuessa sille profeettojen kautta - käsittäisi ne yhä syvemmin ja selvemmin ja levittäisi niitä laajalti kansojen keskuuteen (vrt. Ps. 21:28-29; 95:1-3; Jes. 2:1-4; Jer. 3:17).³² Tämä Jumalan "alennuminen" toteutuu ainutlaatuisella tavalla Sanan lihaksi tulemisessa. Ikuinen Sana, joka ilmaistiin luomisessa ja välitettiin pelastushistoriassa, tuli Kristuksessa ihmiseksi, "naisesta syntyneeksi" (Gal. 4:4). Tässä Sanaa ei ensisijaisesti ilmaista puhe-in, käsittein tai säännöin, vaan olemme itse Jeesuksen persoonan edessä. Hänen ainutlaatuinen historiansa on se lopullinen sana, jonka Jumala puhuu ihmiskunnalle. Tästä käsin ymmärretään, miksi "kristillisen elämän alkuna ei ole eettinen päätös tai jokin suuri idea vaan sellaisen tapahtuman tai persoonan kohtaaminen, joka antaa elämälle uuden päämäärän ja samalla määrää sen suunnan."³³ Tämän kohtaamisen ja tietoisuuden uudistaminen täyttää uskovien sydämet ihmetyksellä Jumalan aloitetta kohtaan, jollaista ihminen ei omalla järjellään ja mielikuvituksellaan olisi koskaan osannut ajatella. Se on ennenkuulumaton ja inhimillisesti käsittämätön uutuus: "Sana tuli lihaksi ja asui meidän keskellämme" (Joh. 1:14a). Nämä sanat eivät viittaa kielikuvaan, vaan elettyyn kokemukseen! Pyhä Johannes, silminnäkijä, sanoo: "Me saimme katsella hänen kirkkauttaan, kirkkautta, jonka Isä ainoalle Pojalle antaa. Hän oli täynnä armoa ja totuutta" (Joh. 1:14b). Apostolinen usko todistaa, että ikuinen Sana tuli yhdeksi meistä. *Jumalallinen sana on todella ilmaistu ihmissanoin.*

12. Mietiskellessään tätä "sanon kristologiaa" kirkkoisien ja keskiajan traditio käytti kuvaavaa ilmaisua: sana on "lyhennetty".³⁴ "Kirkkoisat löysivät käyttämästään Vanhan testamentin kreikankielisestä käännöksestä katkelman profeetta Jesajalta, jota myös pyhä Paavali lainaa osoittaakseen, että Jumalan uudet tiet oli jo ennustettu Vanhassa testamentissa. Siellä lukee: 'Herra teki sanansa lyhyeksi, hän lyhensi sen' (Jes. 10:23, Room. 9:28) ... Poika itse on Sana, *Logos*: ikuinen sana tuli pieneksi – kyllin pieneksi mahtuakseen seimeen. Hän tuli lapseksi, että kykenisimme käsittämään sanan".³⁵ Nyt sana ei ole vain kuultava, sillä ei ole vain *ääni*, vaan myös *kasvot*, jotka voimme nähdä: Jeesus Nasaretilaisen kasvot.³⁶

Evankeliumien kertomusta seuraamalla huomaamme, kuinka Jeesuksen ihmisyyys ilmenee ainutlaatuisuudessaan juuri suhteessa Jumalan sanaan. Täydellisessä ihmisyydessään hän toteuttaa joka

hetki Isän tahdon. Jeesus kuulee hänen äänensä ja on sille kuuliainen koko olemuksellaan. Hän tuntee Isän ja pitää kiinni hänen sanastaan (vrt. Joh. 8:55); hän puhuu meille siitä, mitä Isä on käskenyt (vrt. Joh. 12:50). "Kaiken sen, minkä olet puhuttavakseni antanut, minä olen puhunut heille" (Joh. 17:8). Näin Jeesus osoittaa olevansa jumalallinen *Logos*, joka lahjoittaa itsensä meille, ja samalla myös uusi Adam, todellinen ihminen, joka toteuttaa joka hetki Isän tahdon, ei omaa tahtoaan. Hänelle "karttui ikää ja viisautta; Jumalan ja ihmisten suosio seurasi häntä" (Luuk. 2:52). Täydellisesti hän kuulee, toteuttaa itsessään ja välittää meille Jumalan sanan (vrt. Luuk. 5:1).

Jeesuksen tehtävä saa lopulta täyttymyksensä pääsiäissalaisuudessa; tässä olemme "ristin sanan" (1. Kor. 1:18) edessä. Sana vaikenee, siitä tulee kuoleman hiljaisuus, koska se on "puhunut" loppuun saakka, jättämättä pois mitään siitä, mitä sen oli meille ilmoitettava. Mietiskellessään tätä salaisuutta kirkkoisät omistivat Jumalan äidille nämä sanat: "Sanaton on Isän Sana, joka loi jokaisen puhuvan olennon, elottomat ovat hänen silmänsä, jonka sanasta ja nyökkäyksestä kaikki elävä liikkuu".³⁷ Tässä meille on todella välitetty se "suurempi" rakkaus, joka antaa henkensä ystäviensä puolesta (vrt. Joh. 15:13).

Tässä suuressa salaisuudessa Jeesus ilmoittaa itsensä *uuden ja ikuisen liiton sanana*: Jumalan vapaus ja ihmisen vapaus ovat lopullisesti kohdanneet hänen ristiinnaulitussa lihassaan, purkamattomassa ja ikuisesti pätevässä liitossa. Viimeisellä aterialla eukaristian asettaessaan Jeesus itse puhui "uudesta ja ikuisesta liitosta", joka solmitaisiin hänen verensä vuodattamisessa (vrt. Matt. 26:28; Mark. 14:24; Luuk. 22:20). Näin hän osoittautuu tosi uhrikaritsaksi, jossa lopullinen vapauttaminen orjuudesta toteutuu.³⁸

Ylösnousemuksen loistavassa salaisuudessa tämä sanan hiljaisuus ilmenee autenttisessa ja lopullisessa merkityksessä. Kristus, Jumalan lihaksi tullut Sana, ristiinnaulittu ja ylösnoussut, on kaiken Herra; hän on voittaja, *Pantokrator*, ja kaikki asiat yhdistetään ikuisesti yhdeksi hänessä (vrt. Ef. 1:10). Kristus on "maailman valo" (Joh. 8:12), valo joka "loistaa pimeydessä" (Joh. 1:5) ja jota pimeys ei ole saanut valtaansa (vrt. Joh. 1:5). Tässä ymmärrämme myös psalmin 119 täyden merkityksen: "Sinun sanasi on lamppu, joka valaisee askeleeni, se on valo minun matkallani" (j. 105). Ylösnoussut Sana on tämä lopullinen valo matkallamme. Alusta saakka kristityt tiesivät, että Kristuksessa Jumalan sana on läsnä persoonana. Jumalan sana on se todellinen valo, jota ihminen tarvitsee. Ylösnousemuksessa Jumalan Poika

todella osoittautui maailman valoksi. Nyt, elämällä hänen kanssaan ja häntä varten, voimme elää valossa.

13. Saavuttuamme niin sanotusti "sanan kristologian" sydämeen on tärkeää korostaa Jumalan suunnitelman ykseyttä lihaksi tullessa Sanassa. Uusi testamentti esittää pääsiäissalaisuuden pyhien kirjoitusten mukaisesti niiden täyttymyksenä. Pyhä Paavali kirjoittaa *Ensimmäisessä kirjeessä korinttilaisille*, että Jeesus Kristus kuoli syntiemme vuoksi "kirjoitusten mukaan" (15:3) ja että hän nousi kuolleista kolmantena päivänä "kirjoitusten mukaan" (15:4). Näin apostoli liittää Herran kuoleman ja ylösnousemuksen tapahtuman Jumalan vanhan liiton historiaan kansansa kanssa. Hän osoittaa meille, että tästä tapahtumasta tuo historia saa logiikkansa ja todellisen merkityksensä. Pääsiäissalaisuudessa toteutuvat "kirjoitusten sanat, toisin sanoen tämä 'kirjoitusten mukaan' tapahtunut kuolema on tapahtuma, jolla on *logos*, sisäinen logiikka. Kristuksen kuolema todistaa, että Jumalan sana tuli täysin 'lihaksi', 'ihmishistoriaksi'".³⁹ Myös Jeesuksen ylösnousemus tapahtuu "kolmantena päivänä kirjoitusten mukaan": koska juutalaisen uskomuksen mukaan ruumiin maatuminen alkoi kolmannen päivän jälkeen, kirjoitusten sana täytyy Jeesuksessa, joka nousee kuolleista ennen maatumisen alkamista. Tällä tavalla pyhä Paavali korostaa, antaessaan uskollisesti tiedoksi apostolien opetuksen (vrt. 1. Kor. 15:3), että Kristuksen voitto kuolemasta tapahtui Jumalan sanan luovan voiman kautta. Tämä jumalallinen voima herättää toivoa ja iloa: tässä on lopulta pääsiäisen ilmoituksen vapauttava sisältö. Pääsiäisenä Jumala ilmoittaa itsensä ja trinitaarisen rakkauden voiman, joka murskaa pahan ja kuoleman tuhoisan vallan.

Muistaessamme näitä uskomme olennaisia elementtejä voimme mietiskellä syvällistä ykseyttä luomisen, uuden luomisen ja koko pelastushistorian välillä Kristuksessa. Käyttääksemme kuvallista esimerkkiä, voimme verrata kosmosta "kirjaan" - näin sanoi myös Galileo Galilei - ja ajatella sitä "sellaisen tekijän työnä, joka ilmaisee itsensä luomisen 'sinfonian' kautta. Tässä sinfoniassa löytyy tietyssä kohtaa musiikkitermein ilmaistuna 'soolo', yhdelle instrumentille uskottu teema tai ääni, joka on niin tärkeä, että koko työn merkitys riippuu siitä. Tämä 'soolo' on Jeesus ... Ihmisen Poika yhdistää itsessään maan ja taivaan, luomisen ja Luojan, lihan ja Hengen. Hän on maailman-kaikkeuden ja historian keskus, sillä hänessä yhtyvät sekoittamatta tekijä ja hänen työnsä".⁴⁰

Jumalan sanan eskatologinen ulottuvuus

14. Kaikessa tässä kirkko ilmaisee tietoisuutensa siitä, että se on Jeesuksessa Kristuksessa Jumalan lopullisen sanan edessä: hän on "ensimmäinen ja viimeinen" (Ilm. 1:17). Hän on antanut luomiselle ja historialle niiden lopullisen merkityksen. Siksi meidät on kutsuttu elämään ajassa ja asuttamaan Jumalan luomakuntaa tämän sanan eskatologisen rytmin sisällä. "Kristillinen pelastustalous, joka on uusi ja lopullinen liitto, ei koskaan tule katoamaan eikä ole odotettavissa uutta julkista ilmoitusta ennen Herramme Jeesuksen Kristuksen kunniaakasta ilmestymistä (vrt. 1. Tim. 6:14; Tiit. 2:13)."⁴¹ Kuten isät muistuttivat synodin aikana, "kristinuskon ainutlaatuisuus ilmenee tapahtumassa, joka on Jeesus Kristus, ilmoituksen huipentuma, Jumalan lupauksen täyttymys ja välittäjä ihmisen ja Jumalan kohtaamisessa. Hän, joka 'on opettanut tuntemaan Jumalan' (vrt. Joh. 1:18), on ainoa ja lopullinen ihmiskunnalle annettu sana".⁴² Pyhä Ristin Johannes ilmaisi tämän totuuden suurenmoisella tavalla: "Jumalalla ei ole muuta sanaa meille annettavana sen jälkeen, kun hän oli lahjoittanut meille Poikansa, joka on hänen Sanansa. Hän on puhunut kaiken tässä ainoassa Sanassa eikä hänellä ole enää muuta sanottavaa ... Sillä sen minkä hän puhui aikaisemmin profetoille osittain, sen hän on puhunut nyt kokonaan antaessaan meille kokonaisuuden, nimittäin Poikansa. Se joka Pojan tultua haluaisi vielä kysyä Jumalalta jotakin tai odottaisi häneltä näkyjä tai ilmestyksiä, se ei ainoastaan menettelisi järjettömästi vaan suorastaan loukkaisi Jumalaa, koska ei halua kiinnittää katsettaan yksin Kristukseen kaipaamatta enää mitään muuta tai jotakin uutta."⁴³

Synodi suositteli, että "uskovia autettaisiin erottamaan Jumalan sana yksityisistä ilmestyksistä".⁴⁴ Niitä ei ole annettu "'täydentämään' Kristuksen lopullista ilmoitusta. Ne voivat kuitenkin auttaa tietynä aikana elämään syvemmin Jumalan ilmoituksesta".⁴⁵ Yksityisten ilmestysten arvo on olennaisesti erilainen kuin julkisen ilmoituksen. Jälkimmäinen vaatii uskoa, koska siinä Jumala itse puhuu meille ihmissanojen kautta ja kirkon elävän yhteisön välityksellä. Yksityisen ilmestyksen totuuden kriteeri on sen suuntautuminen Kristukseen itseensä. Jos se johtaa pois hänestä, silloin se varmasti ei tule Pyhäältä Hengeltä, joka ohjaa meitä syvemmälle evankeliumiin eikä pois siitä. Yksityinen ilmestys on apu uskolle ja osoittaa uskottavuutensa juuri viittaamalla julkiseen ilmoitukseen. Yksityisen ilmestyksen kirkollinen hyväksyminen merkitsee olennaisesti sitä, että sen sanomassa ei

ole mitään uskon ja moraalin vastaista; sen julkaiseminen on sallittua ja uskovilla on lupa harkiten sitä noudattaa. Yksityinen ilmestys voi tuoda uusia korostuksia, synnyttää uusia hurskauden muotoja tai syventää vanhoja. Sillä voi olla tietty profeetallinen luonne (vrt. 1. Tess. 5:19-21), ja se voi olla arvokas apu evankeliumin ymmärtämiseksi ja elämiseksi paremmin nykyhetkenä. Siksi siihen ei pitäisi suhtautua väheksyen. Se on apu, jota tarjotaan, mutta jonka käyttö ei ole pakollista. Joka tapauksessa siinä on oltava kyse uskon, toivon ja rakkauden ravitsemisesta, jotka ovat pysyvä pelastuksen tie kaikille.⁴⁶

Jumalan sana ja Pyhä Henki

15. Käsiteltyämme Jumalan lopullista ja ratkaisevaa sanaa maailmalle meidän on nyt muistettava Pyhän Hengen tehtävä suhteessa Jumalan sanaan. Ei voi olla aitoa ymmärrystä kristillisestä ilmoituksesta ilman Hengen, Lohduttajan toimintaa. Tämä johtuu siitä, että Jumalan itseilmoitus käsittää aina myös Pojan ja Pyhän Hengen suhteen, joita Ireneus Lyonilainen jopa kutsuu ”Isän kahdeksi kädeksi”.⁴⁷ Itse pyhä Raamattu kertoo Pyhän Hengen läsnäolosta pelastushistoriassa ja erityisesti Jeesuksen elämässä. Hän sikisi Neitsyt Mariasta Pyhän Hengen voimasta (vrt. Matt. 1:18; Luuk. 1:35); julkisen tehtävänsä alussa Jordanvirralla hän näkee Pyhän Hengen laskeutuvan ylleen kyyhkysen kaltaisena (vrt. Matt. 3:16). Tässä samassa Hengessä Jeesus toimii, puhuu ja iloitsee (vrt. Luuk. 10:21). Hengessä hän antaa itsensä uhriksi (vrt. Hepr. 9:14). Evankelista Johanneksen kertomuksen mukaan Jeesus, tehtävänsä lähestyessä loppuaan, liittää selvästi yhteen elämänsä antamisen ja Hengen lähettämisen hänen omilleen (vrt. Joh. 16:7). Ylösnoussut Kristus, joka kantaa ruumiissaan kärsimyksen merkkejä, lähettää Hengen (vrt. Joh. 20:22) ja tekee opetuslapset osallisiksi omasta tehtävästään (vrt. Joh. 20:21). Pyhä Henki opettaa opetuslapsille kaiken ja muistuttaa heidän mieleensä kaiken, mitä Kristus oli sanonut (vrt. Joh. 14:26), koska hän, Totuuden Henki (vrt. Joh. 15:26), johtaa opetuslapset tuntemaan koko totuuden (vrt. Joh. 16:13). Lopulta *Apostolien teoissa* kerrotaan, että Henki laskeutui kahdentoista apostolin ylle heidän ollessaan helluntaipäivänä kokoontuneina rukoukseen yhdessä Marian kanssa (vrt. 2:1-4) ja rohkaisi heitä lähetystehtävään julistamaan hyvää sanomaa kaikille kansoille.⁴⁸

Jumalan sana on ilmaistu ihmissanoina Pyhän Hengen vaikutuksesta. Pojan ja Pyhän Hengen lähettäminen liittyvät erottamattomasti

toisiinsa ja muodostavat yhden pelastustalouden. Henki, joka vaikutti Sanan lihaksi tulemisen Neitsyt Marian kohdussa, on sama Henki, joka ohjaa Jeesta koko hänen tehtävänsä aikana ja joka on luvattu opetuslapsille. Sama Henki, joka puhui profeettojen kautta, tukee ja inspiroi kirkkoa sen tehtävässä julistaa Jumalan sanaa ja apostolien julistuksessa. Lopulta tämä Henki inspiroi pyhän Raamatun kirjoittajat.

16. Tietoisina tästä pneumatologisesta näkökulmasta synodin isät muistuttivat siitä, mikä merkitys Pyhän Hengen työllä on kirkon elämässä ja uskovien sydämissä suhteessa pyhään Raamattuun.⁴⁹ Ilman "totuuden Hengen" (Joh. 14:16) vaikuttavaa työtä Herran sanoja ei voi ymmärtää. Myös pyhä Ireneus toteaa: "Ne, jotka eivät ole osallisia Hengestä, eivät ime äitinsä [kirkon] rinnasta elämän ravintoa; he eivät saa mitään siitä puhtaimmasta lähteestä, joka virtaa Kristuksen ruumiista".⁵⁰ Niin kuin Jumalan sana tulee meille Kristuksen ruumiissa - hänen eukaristisessa ruumiissaan ja kirjoituksissa (corpus) - Pyhän Hengen työn kautta, niin se voidaan ottaa vastaan ja todella ymmärtää vain tämän saman Hengen kautta.

Kristillisen tradition suuret kirjoittajat ovat yksimielisiä siitä roolista, joka Pyhällä Hengellä on oltava uskovien suhteessa pyhän Raamatun kanssa. Pyhä Johannes Khrysostomos sanoo, että Raamattu "tarvitsee Hengen ilmoitusta, jotta löytämällä siihen kätkeytyneiden asioiden todellisen merkityksen saisimme korjata runsaan hyödyn".⁵¹ Myös pyhä Hieronymus on lujasti vakuuttunut siitä, että "emme voi ymmärtää Raamattua ilman Pyhän Hengen apua, joka sen inspiroi".⁵² Pyhä Gregorius Suuri korostaa kauniisti Hengen työtä Raamatun muotoutumisessa ja tulkinnassa: "Hän itse loi pyhien Testamenttien sanat; hän itse paljasti niiden merkityksen."⁵³ Richard Saint-Victorlainen muistuttaa, että tarvitsemme "kyyhkysen silmät", Hengen valaisemat ja opettamat, ymmärtääksemme pyhää tekstiä.⁵⁴

Haluan vielä korostaa sitä, kuinka merkittävän todistuksen Pyhän Hengen ja Raamatun suhteesta löydämme liturgisista teksteistä, joissa Jumalan sana julistetaan, kuullaan ja selitetään uskoille. Varhaiset rukoukset pyytävät epikleesissä Henkeä avuksi ennen lukukappaleiden lukemista: "Lähetä Pyhä Henkesi, Lohduttaja, sydämiimme, ja anna meidän ymmärtää kirjoitukset, jotka hän on inspiroinut. Anna minun tulkita niitä arvollisesti, tänne kokoontuneiden uskovien hyödyksi." Samoin löytyy rukouksia, jotka saarnan jälkeen pyytävät Hengen lahjaa uskoille: "Jumala, Pelastajamme ... me

pyydämme sinua tämän kansan puolesta: lähetä heille Pyhä Henki, vierailkoon Herra Jeesus heidän luonaan, puhukoon heidän mielilleen, valmistakoon heidän sydämensä uskolle ja johtakoon sielumme luoksesi, laupeuden Jumala.”⁵⁵

Kaikesta tästä käsin on helppo ymmärtää, miksi sanan merkitystä ei voi käsittää, ellei oteta vastaan Lohduttajan toimintaa kirkossa ja uskovien sydämissä.

Traditio ja Raamattu

17. Todetessamme syvällisen yhteyden Pyhän Hengen ja Jumalan sanan välillä loimme perustan sen ymmärtämiselle, mikä merkitys ja ratkaiseva arvo elävällä traditiolla ja pyhällä Raamatulla on kirkossa. Koska Jumala ”on rakastanut maailmaa niin paljon, että antoi ainoan Poikansa” (Joh. 3:16), ajassa puhuttu jumalallinen sana on annettu ja lopullisesti ”luovutettu” kirkolle, jotta pelastuksen julistus voidaan vaikuttavasti välittää kaikkina aikoina ja kaikkialla. Kuten dogmaattinen konstituutio *Dei Verbum* meitä muistuttaa, Jeesus Kristus itse ”antoi apostoleille käskyn saarnata kaikille - näin jakaen heille jumalallisia lahjoja - koko pelastavan totuuden ja elämänohjeiden lähteenä sitä evankeliumia, joka aikoinaan oli luvattu profeettojen kautta ja jonka hän itse oli täyttänyt ja omalla suullaan julistanut. Tämän käskyn täyttivät uskollisesti toisaalta apostolit, jotka suullisella julistuksellaan, esimerkillään ja säädöksissään välittävät sen, minkä he olivat saaneet joko itse Kristuksen suusta eläessään hänen kanssaan ja nähdessään hänen toimivan tai olivat oppineet Pyhän Hengen innoituksesta, toisaalta ne apostolit ja apostoliset miehet, jotka saman Hengen innoittamina tallensivat pelastuksen sanoman kirjoihin.”⁵⁶

Vatikaanin II kirkolliskokous muistuttaa myös, että tämä apostolista alkuperää oleva traditio on elävä ja dynaaminen todellisuus. Se ”jatkuu Pyhän Hengen avulla kirkossa”, ei kuitenkaan siinä mielessä, että sen pysyvä totuus muuttuisi. Pikemminkin ”edelleenvälitettyjen tapahtumien ja sanojen käsittäminen kasvaa” mietiskelyn ja tutkimuksen avulla, syvemmän hengellisen kokemuksen tuoman ymmärryksen kautta sekä ”niiden julistustyön kautta, jotka piispanviran jatkuvuuden mukana ovat saaneet totuuden varman armolahjan”.⁵⁷

Elävällä traditiolla on olennainen merkitys siinä, että kirkko ajan mittaan voi kasvaa Raamatussa ilmoitetun totuuden ymmärtämisessä. Tämän ”tradition välityksellä kirkko on tullut tuntemaan pyhien kirjojen koko kaanonin. Sen kautta myös itse pyhät kirjoitukset

käsitetään yhä syvemmin ja ne saadaan jatkuvasti vaikuttamaan”.⁵⁸ Juuri kirkon elävä traditio saa meidät oikealla tavalla ymmärtämään Raamattua Jumalan sanana. Vaikka Jumalan sana edeltää ja ylittää pyhän Raamatun, Raamattu kuitenkin Jumalan inspiroidun sisältää Jumalan sanan (vrt. 2. Tim. 3:16) ”ainutlaatuisella tavalla”.⁵⁹

18. Tästä käy ilmi, kuinka tärkeää on se, että Jumalan kansaa selkeästi opetetaan lähestymään pyhää Raamattua kirkon elävästä traditiosta käsin, että he näin tunnistavat siinä Jumalan sanan. Tämän asenteen kasvattaminen uskovissa on hyvin tärkeää hengellisen elämän kannalta. Tässä yhteydessä voi auttaa viittaus kirkkoisien kehittämään analogiaan lihaksi tulleen Jumalan Sanan ja ”kirjaksi” tulleen sanan välillä.⁶⁰ Tähän vanhaan traditioon, jonka mukaan ”Pojan ruumis on meille välitetty Raamattu”, kuten pyhä Ambrosius sanoo,⁶¹ liittyy myös dogmaattinen konstituutio *Dei Verbum*, joka julistaa: ”Ihmisten kielellä ilmaistuina ovat Jumalan sanat näet tulleet ihmisen puheen kaltaiseksi, niin kuin ikuisen Isän Sana kerran tuli ihmisten kaltaiseksi ottaen omakseen ihmisen heikkouden.”⁶² Näin ymmärrettynä Raamattu näyttäytyy meille kaikessa muotojen ja sisällön moninaisuudessa kuitenkin yhtenä todellisuutena. Sillä ”kaikilla Raamatun sanoilla Jumala lausuu vain yhden Sanan: ainosyntyisen Sanansa, jossa hän sanoo itsensä kokonaan (vrt. Hepr. 1:1-3)”.⁶³ Jo pyhä Augustinus totesi tämän selvästi: ”Muistakaa, että yksi ainoa on Jumalan puhe, joka kehittyy koko pyhässä Raamatussa, ja yksi ainoa on sana, joka kaikuu kaikkien pyhien kirjoittajien suusta.”⁶⁴

Pyhän Hengen työn kautta ja opetusviran ohjaamana kirkko välittää edelleen jokaiselle sukupolvelle sen, mikä on ilmoitettu Kristuksessa. Kirkko elää siinä varmuudessa, että Herra, joka puhui menneisyydessä, tänäänkin välittää sanansa kirkon elävässä traditiossa ja pyhässä Raamatussa. Jumalan Sana lahjoittaa itsensä meille pyhässä Raamatussa, inspiroidussa ilmoituksen todistajassa, joka yhdessä kirkon elävän tradition kanssa muodostaa uskon ylimmän ohjesääntön.⁶⁵

Pyhä Raamattu, inspiraatio ja totuus

19. Keskeinen käsite pyhän tekstin ymmärtämiseksi ihmissanoin ilmaistuna Jumalan sanana on varmasti *inspiraatio*. Tässäkin voi viitata analogiaan: niin kuin Jumalan Sana tuli lihaksi Neitsyt Marian kohdussa Pyhän Hengen voimasta, niin pyhä Raamattu syntyi kirkon

kohdussa saman Hengen voimasta. Pyhä Raamattu on näet ”Jumalan puhe Pyhän Hengen innoittamana kirjaan pantuna”.⁶⁶ Näin tunnustetaan inhimillisen kirjoittajan täysi merkitys inspiroitujen tekstien kirjoittamisessa, ja samalla Jumala itse niiden todellisena kirjoittajana.

Synodin isien mukaan on selvää, kuinka ratkaisevaa inspiraatio on Raamatun oikealle lähestymistavalle ja sen oikealle tulkinnalle,⁶⁷ jonka on tapahduttava samassa Hengessä, jossa se on kirjoitettu.⁶⁸ Jos tietoisuutemme inspiraatiosta heikkenee, on vaara, että luemme Raamattua vain historiallisen kiinnostuksen kohteena eikä Pyhän Hengen työnä, jossa voimme kuulla Herran äänen ja tuntea hänen läsnäolonsa historiassa.

Synodin isät korostivat myös inspiraation ja *Raamatun totuuden* yhteyttä.⁶⁹ Inspiraation dynamiikan syventyminen johtaa epäilemättä myös ymmärtämään paremmin pyhien kirjojen sisältämää totuutta. Kuten kirkolliskokous vahvisti, inspiroidut kirjat opettavat totuuden: ”Koska kaikkea, mitä inspiroidut kirjoittajat eli hagiografit vakuuttavat, on pidettävä Pyhän Hengen vakuuttamana, niin on tunnustettava Raamatun opettavan horjumattomasti, uskollisesti ja erehtymättömästi sen totuuden, jonka Jumala meidän autuutemme vuoksi on tahtonut saada Raamattuun kirjoitetuksi. Sen takia ’jokainen pyhä, Jumalan Hengestä syntynyt kirjoitus on hyödyllinen opetuksesi, nuhteeksi, ojennukseksi ja kasvatukseksi Jumalan tahdon mukaiseen elämään. Näin Jumalan ihmisestä tulee täydellinen ja kaikkeen hyvään kykenevä’ (2. Tim. 3:16-17).”⁷⁰

Tietenkin teologinen ajattelu on aina pitänyt inspiraatiota ja totuutta kahtena avainkäsitteenä pyhän Raamatun kirkollisessa tulkinnassa. Silti on tunnustettava, että nykyään on välttämätöntä tutkia näitä todellisuuksia syvällisemmin, että voidaan paremmin vastata siihen, mitä pyhien tekstien tulkitseminen niiden luonteen mukaisesti vaatii. Toivon, että tutkimus tällä alueella edistyy ja kantaa hedelmää sekä raamatuntutkimuksen että uskovien hengellisen elämän kannalta.

Isä Jumala, sanan lähde ja alkuperä

20. Ilmoituksen taloudenhoidon lähde ja alkuperä on Isä Jumala. Hän on sanallaan ”luonut taivaat, suunsa henkäyksellä tähtien joukot” (Ps. 33:6). Hän on antanut meille ”Jumalan kirkkauden tuntemisen valon, joka säteilee Kristuksen kasvoilta” (2. Kor. 4:6; vrt. Matt. 16:17; Luuk. 9:29).

Pojassa, joka on "lihaksi tullut *Logos*" (vrt. Joh. 1:14), joka tuli toteuttamaan lähettäjänsä tahdon (vrt. Joh. 4:34), Jumala, ilmoituksen lähde, ilmoittaa itsensä Isänä ja tuo täyttymykseen ihmisen jumalallisen kasvatustyön. Tämä oli aiemmin tapahtunut profeettojen sanojen ja niiden ihmetekojen kautta, joita hän teki luomisessa ja kansansa sekä koko ihmiskunnan historiassa. Isän Jumalan ilmoituksen hui-pentuman tuo Poika lahjoittaessaan Puolustajan (vrt. Joh. 14:16), Isän ja Pojan Hengen, joka ohjaa meitä "tuntemaan koko totuuden" (Joh. 16:13).

Kaikkien Jumalan lupauksen "kyllä"-vastaus toteutui Jeesuk-sessa Kristuksessa (vrt. 2. Kor. 1:20). Näin ihmisille avautuu mahdol-lisuus kulkea tietä, joka johtaa Isän luo (vrt. Joh. 14:6), jotta lopulta "Jumala on kaikkea kaikissa" (1. Kor. 15:28).

21. Kuten Kristuksen risti osoittaa, Jumala puhuu myös vaikenemisensä kautta. Jumalan hiljaisuus, kokemus kaikkivaltiaan Isän kaukana olemisesta, on ratkaiseva vaihe Jumalan Pojan, lihaksi tulleen Sanan maanpäällisellä tiellä. Ristillä riippuessaan hän huusi valittaen tuon hiljaisuuden aiheuttamaa kärsimystä: "Jumalani, Jumalani, miksi minut hylkäsit?" (Mark. 15:34; Matt. 27:46). Kuuliaisena viimeiseen hengenvetoonsa saakka Jeesus huusi kuoleman pimeydessä Isää avuksi. Hän uskoi itsensä Isälle siirtyessään kuoleman kautta ikuiseen elämään: "Isä, sinun käsiisi minä uskon henkeni" (Luuk. 23:46).

Tämä Jeesuksen kokemus heijastaa kaikkien niiden tilannetta, jotka kuultuaan ja tunnustettuaan Jumalan sanan joutuvat kohtaamaan myös hänen hiljaisuutensa. Tämä on ollut lukemattomien pyhien ja mystikkojen kokemus, ja myös tänään se on osa monien uskovien matkaa. Jumalan hiljaisuus jatkaa hänen aiempia sanojaan. Näinä pimeyden hetkinä hän puhuu hiljaisuutensa salaisuuden kautta. Siten kristillisen ilmoituksen dynamiikassa hiljaisuus ilmenee tärkeänä Jumalan sanan ilmauksena.

IHMISEN VASTAUS JUMALALLE, JOKA PUHUU

Kutsuttu liittoon Jumalan kanssa

22. Korostamalla sanan monimuotoisuutta saatoimme mietiskellä niitä lukemattomia tapoja, joilla Jumala puhuu ja kohtaa ihmiset ja tekee tässä vuoropuhelussa itsensä tunnetuksi. Kuten synodin isät sanoivat,

tietenkin ”dialogi, silloin kun se viittaa ilmoitukseen, merkitsee sitä, että *etusija* on Jumalan sanalla, joka on suunnattu ihmisille”.⁷¹ Liiton salaisuus ilmaisee tämän suhteen Jumalan ja ihmisen välillä - Jumalan, joka kutsuu sanansa kautta, ja ihmisen, joka vastaa - kuitenkin tietoisena siitä, että ei ole kyse kahden tasavertaisen kohtaamisesta. Se, mitä kutsumme vanhaksi ja uudeksi liitoksi, ei ole sopimus kahden samanveroisen osapuolen välillä, vaan puhdas Jumalan lahja. Tämän rakkautensa lahjan kautta Jumala ylittää kaikki etäisyydet, todella tekee meistä ”kumppaneitaan” ja toteuttaa Kristuksen ja kirkon välisen rakkauden morsiusalaisuuden. Tältä näkökannalta jokainen ihminen on sanan vastaanottaja, haastettu ja kutsuttu osallistumaan rakkauden dialogiin vapaan vastauksensa kautta. Jumala tekee jokaisen meistä kykeneväksi *kuulemaan ja vastaamaan* Jumalan sanaan. Ihminen on luotu sanan kautta ja elää siitä, eikä hän voi ymmärtää itseään ellei ole avoin tälle dialogille. Jumalan sana paljastaa, että elämämme on luonteeltaan lapseuteen ja suhteisiin perustuva. Meidät on todella armosta kutsuttu tulemaan Kristuksen, Isän Pojan, kaltaisiksi ja muuttumaan hänessä.

Jumala kuulee ihmistä ja vastaa hänen kysymyksiinsä

23. Tässä vuoropuhelussa Jumalan kanssa ymmärrämme itseämme ja löydämme vastauksen sydämemme syvimpiin kysymyksiin. Jumalan sana ei ole ihmistä vastaan, se ei tukahduta hänen aitoja toiveitaan, vaan valaisee, puhdistaa ja tuo ne täyttymykseen. Kuinka tärkeää on omalle ajallemme havaita, että *Jumala yksin vastaa kaipaukseen, joka on läsnä jokaisen ihmisen sydämessä!* Valitettavasti meidän aikanamme erityisesti länsimaissa on laajalle levinnyt ajatus, että Jumala on vieras ihmisen elämälle ja ongelmille ja että hänen läsnäolonsa uhkaa ihmisen autonomiaa. Kuitenkin koko pelastuksen ekonomia osoittaa, että Jumala puhuu ja toimii historiassa ihmisen hyväksi ja hänen kaikkinaiseksi pelastukseksi. Pastoraaliselta kannalta on siksi ratkaisevan tärkeää välittää ihmisille se, että Jumalan sana puhuu ongelmista, joita he kohtaavat jokapäiväisessä elämässään. Jeesus itse sanoi tullessaan antamaan meille elämän, yltäkyläisen elämän (vrt. Joh. 10:10). Siksi meidän on tehtävä kaikkemme näyttääksemme ihmisille, että Jumalan sana on avoin heidän ongelmilleen, vastaus kysymyksiin, syventää arvokeskustelua ja on toiveiden täyttymys. Kirkon pastoraalisen toiminnan on tuotava selvästi esiin, että Jumala kuulee ihmisen hädän ja avunhuudon. Pyhä Bonaventura sanoo *Breviloquiუმissa*: ”Pyhän

Raamatun hedelmä ei ole mikä tahansa, vaan itse ikuisen onnellisuuden täyteys. Pyhä Raamattu sisältää ikuisen elämän sanat, jotta emme vain uskoisi ikuiseen elämään vaan myös saisimme ikuisen elämän, jossa näemme ja rakastamme ja kaikki toiveemme täyttyvät.”⁷²

Vuoropuhelussa Jumalan kanssa hänen sanojensa kautta

24. Jumalan sana johtaa jokaisen meistä keskusteluun Herran kanssa: Jumala, joka puhuu, myös opettaa meille, kuinka puhua hänen kanssaan. Luonnollisesti mieleemme tulee *Psalmien kirja*, jossa Jumala antaa meille sanat, joilla voimme kääntyä hänen puoleensa, tuoda elämämme hänen eteensä ja näin muuttaa elämämme liikkeeksi kohti Jumalaa.⁷³ Psalmeista löydämme kaikki mahdolliset tunteet, joita ihminen voi elämässään kokea, tuotuina viisaudella Jumalan eteen: ilo ja tuska, ahdistus ja toivo, pelko ja huoli löytävät niissä ilmaisunsa. Psalmien ohella ajattelemme lukuisia muitakin pyhän Raamatun tekstejä, jotka ilmaisevat ihmisen kääntymistä Jumalan puoleen esirukouksessa (vrt. 2. Moos. 33:12-16), riemuitsevassa voitonlaulussa (vrt. 2. Moos. 15) tai valituksessa tehtävää toteuttaessaan (vrt. Jer. 20:7-18). Tällä tavalla sanasta, jonka ihminen suuntaa Jumalalle, tulee itsestään Jumalan sanaa, mikä vahvistaa koko kristillisen ilmoituksen dialogisen luonteen.⁷⁴ Koko ihmisen olemassaolosta tulee vuoropuhelua Jumalan kanssa, Jumalan joka puhuu ja kuuntelee, joka kutsuu ja antaa suunnan elämällemme. Jumalan sana paljastaa, että koko ihmisen olemassaolo on Jumalan kutsun alainen.⁷⁵

Jumalan sana ja usko

25. ”Itsensä ilmoittavalle Jumalalle ihmisen on osoitettava ’uskon kuuliaisuutta’ (Room. 16:26; vrt. Room. 1:52; 2. Kor. 10:5-6), niin että hän vapaasti kokonaan uskoo itsensä Jumalalle, alistuen ’ymmärryksensä ja tahtonsa täydellisesti itsensä ilmoittavalle Jumalalle’ sekä omaksuen vapaaehtoisesti hänen antamansa ilmoituksen.”⁷⁶ Näillä sanoilla dogmaattinen konstituutio *Dei Verbum* ilmaisi täsmällisesti sen asenteen, joka ihmisellä on oltava Jumalaa kohtaan. *Ihmisen oikea vastaus Jumalalle, joka puhuu, on usko*. Tästä ilmenee, että ”ihmisen on ottaakseen vastaan ilmoituksen avattava mielensä ja sydämensä Pyhän Hengen työlle, joka saa hänet ymmärtämään pyhässä Raamatussa läsnä olevan Jumalan sanan”.⁷⁷ Juuri Jumalan sanan julistaminen synnyttää uskon, jolla sydämestämme omaksumme meille ilmoi-

tetun totuuden ja uskomme itsemme kokonaan Kristukselle. ”Usko syntyy kuulemisesta, mutta kuulemisen synnyttää Kristuksen sana” (Room. 10:17). Koko pelastushistoria kasvavassa määrin osoittaa tämän läheisen suhteen Jumalan sanan ja uskon välillä, joka saa täytymyksensä kohtaamisessa Kristuksen kanssa. Hänen kauttaan usko muotoutuu kohtaamiseksi sellaisen persoonan kanssa, jolle voi uskoa koko elämänsä. Kristus Jeesus pysyy tänäänkin läsnäolevana historiassa, ruumiissaan joka on kirkko. Tämän vuoksi meidän uskomme on samalla kertaa sekä kirkon usko että oma henkilökohtainen uskomme.

Synti kieltäytymisenä kuulemasta Jumalan sanaa

26. Jumalan sana paljastaa väistämättä myös ihmisen vapautteen kuuluvan dramaattisen mahdollisuuden, että hän voi vetäytyä pois tästä keskusteleavasta liitosta Jumalan kanssa, johon meidät on luotu. Jumalan sana paljastaa myös ihmisen sydämessä asuvan synnin. Sekä Vanhassa että Uudessa testamentissa syntiä hyvin usein kuvataan *kieltäytymiseksi kuulemasta sanaa, liiton rikkomiseksi ja sulkeutumiseksi Jumalalta, joka kutsuu meitä yhteyteensä*.⁷⁸ Pyhä Raamattu näyttää meille, että ihmisen synti on olennaisesti tottelemattomuutta ja ”kuuntelemattomuutta”. Jeesuksen radikaali kuuliaisuus aina ristinkuolemaan asti (vrt. Fil. 2:8) paljastaa tämän synnin pohjia myöten. Hänen kuuliaisuutensa toteuttaa uuden liiton Jumalan ja ihmisen välillä ja lahjoittaa meille sovituksen mahdollisuuden. Isä lähetti Jeesuksen sovitusuhriksi meidän ja koko maailman syntien puolesta (vrt. 1. Joh. 2:2; 4:10; Hepr. 7:27). Näin meille tarjotaan lunastuksen armollinen mahdollisuus ja uuden elämän aloittaminen Kristuksessa. Siksi on tärkeää, että uskovia opetetaan tunnistamaan synnin juuret kieltäytymisessä kuulemasta Herran sanaa, ja ottamaan Jeesuksessa, Jumalan sanassa, vastaan anteeksianto, joka tekee meidät avoimiksi pelastukselle.

Maria, ”Jumalan Sanan äiti” ja ”uskon äiti”

27. Synodin isät selittivät, että 12. yleiskokouksen tarkoitus oli pohjimmiltaan ”uudistaa kirkon usko Jumalan sanaan”. Siksi on katsottava häntä, jossa Jumalan sanan ja uskon välinen vastavuoroisuus oli täydellistä: Neitsyt Mariaa, joka ”vastaamalla ’kyllä’ liiton sanaan ja saamaansa tehtävään täydellisesti toteuttaa ihmiskunnan jumalallisen kutsumuksen”.⁷⁹ Sanan kautta luotu ihmistodellisuus saa täydel-

lisimmän hahmonsä Marian kuuliaisessa uskossa. Herran syntymän ilmoittamisesta helluntaihin asti näemme Marian naisena, joka on täysin avoin Jumalan tahdolle. Hänen nimensä on Perisyntien sikiäminen, hän on se, jonka Jumala teki "armoitetuksi" (vrt. Luuk. 1:28) ja joka ilman ehtoja alistuu Jumalan sanalle (vrt. Luuk. 1:38). Marian kuulainen usko muovaa hänen elämänsä joka hetki Jumalan suunnitelman edessä. Kuuntelevana Neitsyenä hän elää täysin sanan mukaan. Hän kätkee sydämeensä Poikaansa koskevat tapahtumat ja kokoaa ne ikään kuin mosaiikiksi (vrt. Luuk. 2:19, 51).⁸⁰

Meidän aikamme uskovia on opetettava ymmärtämään syvälisemmin Nasaretin Marian ja Jumalan sanan uskovan kuulemisen välinen yhteys. Kehotan myös teologeja tutkimaan tarkemmin *mariologian ja sanan teologian* suhdetta. Tämä voi osoittautua hyödylliseksi sekä hengellisen elämän että teologian ja Raamatun tutkimuksen kannalta. Sillä se, mitä uskon ymmärrys kertoo Mariasta, kuuluu kristillisen totuuden ytimeen. Sanan lihaksi tulemista ei voi ajatella ilman tämän nuoren naisen vapautta, joka suostumuksellaan ratkaisevasti myötävaikuttaa siihen, että Ikuinen tulee aikaan. Hän on kirkon kuva Jumalan sanan kuuntelemisessa, Sanan joka hänessä tuli lihaksi. Maria on myös Jumalaan ja lähimmäisiin kohdistuvan avoimuuden symboli; aktiivisen kuuntelemisen, joka sisäistää ja omaksuu, ja jossa sanasta tulee elämäntapa.

28. Tässä yhteydessä haluan muistuttaa Marian läheisyydestä Jumalan sanan kanssa. Tämä säteilee erityisen selvästi *Magnificatista*. Siitä tietystä mielessä näemme, kuinka Maria on yhtä sanan kanssa, käy siihen sisälle. Tässä suurenmoisessa uskon kiitosvirressä Neitsyt ylistää Herraa hänen omilla sanoillaan: "*Magnificat* - ikään kuin hänen sielunsa muotokuva - on kudottu Pyhän kirjan langoista, Jumalan sanan langoista. Siitä näemme, että hän on todella kotonaan Jumalan sanassa, osaa kulkea siitä spontaanisti sisään ja ulos. Hän lukee ja ajattelee Jumalan sanoilla, Jumalan sana muuttuu hänen sanakseen ja hänen sanansa on lähtöisin Jumalan sanasta. Siten näemme myös, että hänen ajatuksensa muuttuvat Jumalan ajatusten kaltaisiksi ja hänen tahtonsa on yhtä Jumalan tahdon kanssa. Kun hän oli perehtynyt syvästi Jumalan sanaan, hänestä saattoi tulla ihmiseksi tulleen Sanan äiti."⁸¹

Viittaus Jumalanäitiin näyttää myös, kuinka Jumalan toimintaan maailmassa aina liittyy meidän vapautemme, sillä uskossa Jumalan sana muuttaa meitä. Apostolinen ja pastoraalinen työemme ei koskaan

voi olla vaikuttavaa, jos emme opi Marialta, kuinka antaa Jumalan työn meissä muokata itseämme: ”Harras ja rakastava huomio Marialle kirkon uskon mallina ja esikuvana on ratkaisevan tärkeää, että kirkon suhteessa sanaan toteutuisi tänäänkin konkreettinen muutos sekä rukoilevan kuuntelemisen asenteen että lähetys- ja julistustyöhön antautumisen osalta.”⁸²

Mietiskelemällä Jumalanäidin elämää, jota sana täysin muovasi, huomaamme, että meidätkin on kutsuttu käymään sisään uskon salaisuuteen, jonka kautta Kristus tulee asumaan elämäämme. Pyhä Ambrosius muistuttaa meitä siitä, että jokainen uskova kristitty tiettyssä mielessä siittää ja synnyttää Jumalan sanan itsessään: vaikka lihan mukaan on vain yksi Kristuksen äiti, uskossa Kristus on meidän kaikkien jälkeläinen.⁸³ Se, mikä tapahtui Mariassa, voi joka päivä tapahtua jokaisessa meistä sanan kuulemisen ja sakramenttien vieton kautta.

RAAMATUN TULKINTA KIRKOSSA

Kirkko raamatuntulkinnan alkuperäisenä paikkana

29. Toinen synodin aikana esiin noussut suuri kysymys, johon seuraavaksi haluan kiinnittää huomiota, on *pyhän Raamatun tulkinta kirkossa*. Jo sanan ja uskon välillä oleva sisäinen yhteys tekee selväksi sen, että aitoa Raamatun hermeneutiikkaa voi olla vain kirkon uskon puitteissa. Uskon esikuvana on Marian *fiat*. Pyhä Bonaventura sanoo, että ilman uskoa ei ole avainta pyhään tekstiin: ”Se on Jeesuksen Kristuksen tuntemista, josta koko pyhän Raamatun varmuus ja ymmärrys kumpuaa kuin lähteestä. Kukaan ei voi saavuttaa sen tuntemusta ellei hänellä ensin ole vuodatettua uskoa Kristukseen, joka on koko pyhän Raamatun lamppu, portti ja perustus.”⁸⁴ Ja pyhä Tuomas Akvinolainen korostaa Augustinukseen viitaten, että ”jopa evankeliumin kirjain tappaisi, ellei olisi pelastavan uskon sisäistä armoa”.⁸⁵

Tämä muistuttaa meitä Raamatun hermeneutiikan peruskriteeristä: *Raamatun tulkinnan alkuperäinen paikka on kirkon elämä*. Tämä ei merkitse, että suhde kirkkoon olisi ulkoinen kriteeri, johon eksegeettien on alistuttava, vaan pikemminkin jotakin, jota vaatii itse Raamatun luonne ja se tapa, jolla Raamatun kirjoitukset aikojen kuluessa syntyivät. ”Uskon traditiot muovasivat elävää kontekstia pyhän Raamatun kirjoittajien kirjalliselle toiminnalle. Niiden

sijoittaminen tähän kontekstiin sisälsi myös osallisuuden yhteisöjen sekä liturgiseen että ulkonaiseen elämään, niiden intellektuaaliseen maailmaan, kulttuuriin ja yhteisen historian nousuihin ja laskuihin. Samalla tavalla pyhän Raamatun tulkinta vaatii eksegeettejä osallistumaan aktiivisesti heidän oman aikansa uskovan yhteisön elämään ja uskoon.”⁸⁶ Koska ”Raamattua on luettava ja tulkittava samassa Hengessä, jossa se on kirjoitettu”,⁸⁷ eksegeettien, teologien ja koko Jumalan kansan on lähestyttävä Raamattua sinä mitä se todella on: Jumalan sanana, joka on välitetty meille ihmissanojen kautta (vrt. 1. Tess. 2:13). Tämä on pysyvä tosiseikka, joka sisältyy myös Raamattuun itseensä: ”Pyhien kirjoitusten ennustukset eivät ole kenenkään omin neuvoin selitettävissä. Yksikään profeetallinen sana ei ole tullut julki ihmisten tahdosta, vaan ihmiset ovat puhuneet Pyhän Hengen johtamina sen, minkä ovat Jumalalta saaneet” (2. Piet. 1:20-21). Kirkon usko tunnistaa Raamatussa Jumalan sanan, kuten pyhä Augustinus ihailtavasti sanoo: ”En uskoisi evankeliumiakaan, ellei katolisen kirkon auktoriteetti saisi minua uskomaan.”⁸⁸ Pyhä Henki, joka antaa elämän kirkolle, antaa kyvyn tulkita Raamattua autenttisesti. Raamattu on kirkon kirja, ja sen sisältymisestä kirkon elämään syntyy myös sen aito tulkinta.

30. Pyhä Hieronymus muistuttaa, että emme koskaan voi lukea Raamattua yksinämme. Kohtaamme silloin liian monta suljettua ovea ja joudumme helposti harhaan. Raamatun kirjoitti Jumalan kansa Jumalan kansaa varten Pyhän Hengen inspiroimana. Vain tässä yhteydessä Jumalan kansan kanssa voimme yhteisönä, ”meinä”, tulla sen totuuden ytimeen, jonka Jumala itse haluaa välittää meille.⁸⁹ Tämä suuri oppinut, jonka mukaan se, ”joka ei tunne Raamattua, ei tunne Kristusta”,⁹⁰ sanoo, että Raamatun tulkinnan kirkollisuus ei ole ulkoapäin asetettu vaatimus. Tämä Kirja on todella vaeltavan Jumalan kansan ääni, ja vain tämän kansan uskossa olemme ikään kuin oikeassa sävellajissa ymmärtääksemme pyhää Raamattua. Aidon Raamatun tulkinnan on aina oltava sopusoinnussa katolisen kirkon uskon kanssa. Pyhä Hieronymus sanoi erälle papille: ”Pysy lujasti perinteisessä opissa, joka sinulle on opetettu, niin että voit kehottaa terveellisen opetuksen mukaan ja kumota niiden väitteet, jotka opettavat sitä vastaan.”⁹¹

Uskosta irrallaan olevat tavat lähestyä pyhää tekstiä voivat tosin osoittaa mielenkiintoisia elementtejä tekstin rakenteen ja muotojen tasolla, mutta nämä yritykset jäävät kuitenkin vain alustaviksi ja

rakenteellisesti epätäydellisiksi. Kuten Paavillinen raamattukomissio totesi viitaten modernin hermeneutiikan yleisesti hyväksymään periaatteeseen: "Pääsy Raamatun tekstien oikeaan ymmärtämiseen on suotu vain henkilölle, jolla on positiivista mielenkiintoa siihen, mitä teksti sanoo elämäkokemuksen tasolla."⁹² Kaikki tämä korostaa hengellisen elämän ja Raamatun tulkinnan välistä suhdetta. "Kun lukija kasvaa Hengen antamassa elämässä, myös hänen kykynsä ymmärtää Raamatun sisältämiä realiteetteja kasvaa."⁹³ Aidon kirkollisen kokemuksen intensiivisyys väistämättä edistää aitoa uskon ymmärrystä Jumalan sanasta, ja vastavuoroisesti voi sanoa, että Raamatun lukeminen uskossa saa kirkollisen elämän kasvamaan. Tästä käsin voimme uudella tavalla ymmärtää pyhän Gregorius Suuren kuuluisan lausuman: "Jumalan sanat kasvavat yhdessä niitä lukevan kanssa."⁹⁴ Näin Jumalan sanan kuunteleminen rakentaa ja edistää kirkollista yhteyttä kaikkien uskon mukaan vaeltavien kanssa.

"Pyhän teologian sielu"

31. "Raamatun tutkimuksen on oltava ikään kuin pyhän teologian sielu."⁹⁵ Tämä dogmaattisen konstituution *Dei Verbumin* lause on viime vuosina tullut yhä tutummaksi. Voi sanoa, että Vatikaanin II kirkolliskokouksen jälkeisenä aikana teologinen ja eksegeettinen tutkimus viittasi usein näihin sanoihin pyhää Raamattua kohtaan uudelleen heränneen kiinnostuksen symbolina. Myös piispainsynodin 12. yleiskokous viittasi useita kertoja tähän kuuluisaan lauseeseen osoittaakseen historiallisen tutkimuksen ja uskon hermeneutiikan suhteen pyhän tekstin kannalta. Tässä yhteydessä isät tunnustivat iloiten sen, että Jumalan sanan tutkimus kirkossa on viime vuosikymmeninä lisääntynyt. He kiittivät sydämellisesti niitä lukuisia eksegeettejä ja teologeja, jotka omistautuneina, paneutuen ja asiantuntemuksella ovat olennaisesti edistäneet Raamatun merkityksen syvällisempää ymmärtämistä ja kohdanneet nykyajan raamatuntutkimuksen monimutkaiset ongelmat.⁹⁶ Vilpitön kiitos osoitettiin myös Paavilliseen raamattukomissioon kaikkien näiden vuosien aikana kuuluneille jäsenille. Läheisessä yhteistyössä Uskonopin kongregaation kanssa he hyödynsivät asiantuntemustaan Raamatun tutkimuksen erityiskysymysten parissa. Synodi huomasi myös tarpeen pohtia Raamatun tutkimuksen nykytilannetta ja merkitystä teologian kentässä. Kirkon työn pastoraalinen vaikuttavuus ja uskovien hengellinen elämä ovat suuressa määrin riippuvaisia eksegeesin ja teologian hedelmällisestä suhteesta.

Siksi on mielestäni tärkeää käsitellä tarkemmin joitakin ajatuksia, joita synodin työssä nousi esiin.

Raamatuntutkimuksen kehitys ja kirkon opetusvirka

32. Ennen kaikkea on tunnustettava historiallis-kriittisen eksegeesin ja muiden viimeaikaisten tulkintametodien kirkon elämälle tuoma hyöty.⁹⁷ Katolisen raamatukäsityksen kannalta näiden metodien huomioon ottaminen on välttämätöntä ja sidoksissa inkarnaation realismiin. ”Tämä välttämättömyys on seurausta kristillisestä periaatteesta, jonka löydämme Johanneksen evankeliumista (Joh. 1:14): *Verbum caro factum est*. Tämä historiallinen tosiasia on kristinuskon perustava ulottuvuus. Pelastushistoria ei ole mytologiaa, vaan todellista historiaa, ja siksi sitä on tutkittava vakavan historiallisen tutkimuksen metodein.”⁹⁸ Raamatuntutkimus vaatii näiden tutkimusmetodien tuntemista ja asianmukaista soveltamista. Vaikka tietoisuus niistä on kehittynyt tutkimuksessa vahvemmin nykyaikana, tosin ei kaikkialla samassa määrin, terveessä kirkollisessa traditiossa on toki aina ollut läsnä rakkaus ”kirjaimen” tutkimusta kohtaan. Ajatelkaamme vain luostarikulttuuria, johon lopulta Euroopan kulttuuri perustuu ja jonka juurena on kiinnostus sanaa kohtaan. Jumalan kaiipaamiseen kuuluu rakkaus sanaa kohtaan kaikissa sen ulottuvuuksissa: ”Koska Raamatun sanassa Jumala on matkalla meitä kohti ja me häntä kohti, on opittava tunkeutumaan kielen salaisuuteen, ymmärtämään sen rakennetta ja ilmaisutapoja. Siksi juuri Jumalan etsimisen vuoksi tulevat tärkeiksi maalliset tieteenalat, jotka osoittavat meille tien kieltä kohti.”⁹⁹

33. Kirkon elävä opetusvirka, jonka tehtävä on ”Jumalan sanan autenttinen tulkinta, olipa se sitten kirjaan pantu tai kirkon elämän puitteissa välitetty,”¹⁰⁰ puuttui viisaan tasapainoisella tavalla siihen, kuinka tulisi suhtautua uusiin historiallisen analyysin metodeihin. Viittaaan erityisesti paavi Leo XIII:n kiertokirjeeseen *Providentissimus Deus* ja paavi Pius XII:n kiertokirjeeseen *Divino Afflante Spiritu*. Kunnianarvoisa edeltäjäni Johannes Paavali II muistutti näiden asiakirjojen merkityksestä eksegeesin ja teologian kannalta niiden julkaisemisen 100- ja 50-vuotispäivänä.¹⁰¹ Paavi Leo XIII:n kiertokirjeen ansiona oli suojella katolista raamatuntulkintaa rationalismin hyökkäyksiltä, pakenematta kuitenkaan hengelliseen, epähistorialliseen merkitykseen. Hän ei paennut tieteellistä kritiikkiä, vaan

ilmaisi epäluottamusta ainoastaan ”niitä ennalta muodostettuja mielipiteitä kohtaan, joiden väitetään perustuvan tieteeseen, mutta jotka tosiasiaassa vaiivhkaa aiheuttavat tieteen irtautumisen omasta alastaan”.¹⁰² Paavi Pius XII taas joutui kohtaamaan hyökkäyksiä niin sanotun mystisen eksegeesin kannattajien taholta, joka torjui kaiken tieteellisen lähestymistavan. Kiertokirje *Divino Afflante Spiritu* vältti huolellisesti vaikutelmaa kahtiajaosta apologetiikassa käytettävän ”tieteellisen eksegeesin” ja ”sisäiseen käyttöön varatun hengellisen tulkinnan” välillä. Pikemminkin se vahvisti sekä ”sananmukaisen merkityksen teologisen tärkeyden, metodologisesti määriteltynä” että sen, että ”hengellisen merkityksen määrittäminen kuuluu eksegeettisen tieteen alueelle”.¹⁰³ Näin molemmat asiakirjat torjuivat ”välirikon inhimillisen ja jumalallisen välillä, tieteellisen tutkimuksen ja uskon kunnioittamisen välillä sekä sananmukaisen ja hengellisen merkityksen välillä”.¹⁰⁴ Tämä tasapaino ilmaistiin sittemmin myös Paavillisen raamattukomission asiakirjassa vuodelta 1993: ”Tulkintatehtävässään katoliset eksegeetit eivät saa koskaan unohtaa, että he tulkitsevat *Jumalan sanaa*. Heidän yhteinen tehtävänsä ei ole loppuunsaoritettu, kun he ovat määritelleet lähteet ja muodot ja selittäneet kirjalliset menetelmät. He pääsevät työnsä todelliseen päämäärään vasta, kun he ovat selittäneet Raamatun tekstin merkityksen Jumalan sana tälle päivälle.”¹⁰⁵

Kirkolliskokouksen raamattuhermeneutiikka: omaksuttavat ohjeet

34. Tätä taustaa vasten voidaan paremmin arvostaa katolisen eksegeesin omia suuria tulkintaperiaatteita, jotka Vatikaanin II kirkolliskokous ilmaisi erityisesti dogmaattisessa konstituutiossa *Dei Verbum*: ”Koska Jumala on puhunut pyhässä Raamatussa ihmisten kautta ja ihmisten tavoin, on pyhän Raamatun selittäjän, voidakseen saada selville, mitä Jumala on tahtonut antaa tiedoksi meille, tarkkaan tutkittava, mitä pyhien kirjoituksien kirjoittajat todella ovat tarkoittaneet ja mitä Jumala heidän sanojensa kautta on tahtonut ilmoittaa.”¹⁰⁶ Kirkolliskokous korostaa toisaalta kirjallisuudenlajien ja historiallisen kontekstin tutkimusta peruselementteinä pyhän kirjoittajan tarkoittaman merkityksen ymmärtämisessä. Mutta koska toisaalta Raamattua on tulkittava samassa Hengessä, jossa se on kirjoitettu, dogmaattinen konstituutio osoittaa kolme peruskriteeriä Raamatun jumalallisen ulottuvuuden huomioon ottamiseksi: 1) tekstejä on tulkittava kiinnittäen huomiota *koko Raamatun ykseyteen*; nykyisin tätä kutsutaan

kanoniseksi eksegeesiksi, 2) on pidettävä mielessä *koko kirkon elävä traditio*, ja lopulta 3) on noudatettava *uskon analogiaa*. ”Vain siellä, missä molempia metodologisia tasoja, historiallis-kriittistä ja teologista, kunnioitetaan, voidaan puhua teologisesta eksegeesistä, joka on tämän kirjan arvoista.”¹⁰⁷

Synodin isät totesivat oikeutetusti, että modernin historiallis-kriittisen tutkimuksen positiiviset hedelmät ovat kiistämättömiä. Vaikka nykyinen akateeminen eksegeesi, myös katolinen, tekee korkeatasoista työtä historiallis-kriittisen metodologian ja sen viimeaikaisten kehitysvaiheiden osalta, on vaadittava vastaavaa tutkimusta myös Raamatun tekstien teologisen ulottuvuuden osalta, jotta ne voidaan ymmärtää syvemmin dogmaattisen konstituution *Dei Verbum* osoittaman kolmen elementin mukaisesti.¹⁰⁸

Dualismin vaara ja sekularisoitunut hermeneutiikka

35. Tässä yhteydessä on mainittava, että nykyisin esiintyy vakava vaara lähestyä pyhää Raamattua dualistisesti. Kun huomioidaan kaksi eri tulkintatasoa, se ei merkitse sitä, että ne erotettaisiin toisistaan, asetettaisiin toisiaan vastaan tai vain rinnastettaisiin toisiinsa. Ne ovat mielekkäitä vain vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Valitettavasti ei ole harvinaista, että niiden turha erottaminen toisistaan synnyttää etäisyyttä eksegeesin ja teologian välille, ”jopa korkeimmilla akateemisilla tasoilla”.¹⁰⁹ Haluan viitata tässä erityisen huolestuttaviin seurauksiin, joita tulee välttää.

a) Ennen kaikkea: jos eksegeesi rajoittuu vain ensimmäiselle tasolle, Raamatusta tulee *pelkästään menneisyyteen kuuluva teksti*. ”Siitä voi vetää moraalisia johtopäätöksiä, siitä voi oppia historiaa, mutta Kirja itsessään puhuu vain menneisyydestä, eikä eksegeesi enää ole todella teologista, vaan siitä tulee pelkkää historiankirjoitusta, kirjallisuudenhistoriaa.”¹¹⁰ On selvää, että tuo reduktiivinen lähestymistapa ei mitenkään voi ymmärtää Jumalan ilmoitustapahtumaa hänen sanansa kautta, joka välitetään meille elävässä traditiossa ja Raamatussa.

b) Uskon hermeneutiikan puuttuminen suhteessa Raamattuun ei merkitse vain sen poissaoloa. Sen paikan ottaa väistämättä toinen hermeneutiikka: positivistinen ja *sekularisoitunut hermeneutiikka*, joka perustuu lopulta vakaumukseen, että jumalallinen ei ilmene ihmis-historiassa. Tämän hermeneutiikan mukaan näennäisesti jumalalliset

elementit on selitettävä toisella tavalla, kaikki on kutistettava inhimilliseen elementtiin. Tästä seuraa tulkintoja, jotka kieltävät jumalallisten elementtien historiallisuuden.¹¹¹

c) Tuollainen asenne aiheuttaa väistämättä vahinkoa kirkon elämässä, se saattaa epäilyksenalaisiksi kristinuskon perustavat salaisuudet ja niiden historiallisen arvon, kuten esimerkiksi eukaristian asettamisen ja Kristuksen ylösnousemuksen. Näin tuodaan pakolla mukaan filosofista hermeneutiikkaa, joka kieltää sen mahdollisuuden, että jumalallinen voi tulla historiaan ja olla siinä läsnä. Tuon hermeneutiikan omaksuminen teologisessa tutkimuksessa johtaa välttämättä jyrkkään dualismiin ensimmäiselle tasolle rajoitetun eksegeesin ja sellaisen teologian välillä, joka ajautuu Raamatun merkityksen hengellistämiseen eikä kunnioita ilmoituksen historiallista luonnetta.

Kaikki tämä vaikuttaa negatiivisesti myös hengelliseen elämään ja pastoraalityöhön: "Toisen metodologisen tason puuttuminen luo syvän kuilun tieteellisen eksegeesin ja *lectio divinan* välille. Joskus tämä aiheuttaa hämmennystä saarnojen valmistamisessa."¹¹² On lisäksi viitattava siihen, että tämä dualismi johtaa epävarmuuteen ja pysyvyyden puutteeseen jopa joidenkin pappiskandidaattien intellektuaalisessa koulutuksessa.¹¹³ "Missä eksegeesi ei ole teologiaa, pyhä Raamattu ei voi olla teologian sielu, ja vastavuoroisesti, missä teologia ei ole olennaisesti kirkon Raamatun tulkintaa, teologialla ei enää ole perustaa."¹¹⁴ Siksi on ehdottoman välttämätöntä, että dogmaattisen konstituution *Dei Verbumin* antamiin ohjeisiin kiinnitetään jälleen tarkempaa huomiota.

Usko ja järki suhteessa Raamattuun

36. Uskon, että paavi Johannes Paavali II:n kiertokirje *Fides et ratio* voi auttaa ymmärtämään paremmin eksegeesiä ja samalla sen suhdetta koko teologiaan. Hän nimittäin kirjoitti, että ei saa aliarvioida "vaaraa, että Raamatun totuus pyritään löytämään yhtä ainoaa menetelmää käyttämällä ja jättämällä tällöin huomiotta välttämätön eksegeesi laajemmassa merkityksessä. Laajan eksegeesin avulla opittaisiin näet yhdessä koko kirkon kanssa käsittämään tekstien täysi tarkoitus. Jokaisen, joka omistautuu tutkimaan Raamattua, on aina otettava huomioon, että myös erilaisten hermeneuttisten menetelmien

taustalla vaikuttaa jokin filosofinen käsitys: sen soveltuvuutta pyhien tekstien tulkintaan on siis koeteltava perusteellisesti.”¹¹⁵

Tämä kaukonäköinen pohdinta saa ymmärtämään, että hermeneuttisessa lähestymistavassa pyhää Raamatua kohtaan on kyse oikeasta suhteesta uskon ja järjen välillä. Pyhän Raamatun sekularisoitunut hermeneutiikka syntyy järjestä, joka periaatteellisesti sulkee pois mahdollisuuden, että Jumala voi tulla ihmiselämään ja puhua ihmisille ihmissanoin. Siksi tässäkin tapauksessa on välttämättömänä kehottaa *laajentamaan järjen aluetta*.¹¹⁶ Historiallisen analyysin metodeja sovellettaessa on siksi vältettävä omaksumasta kriteereitä, jotka ennalta sulkevat pois Jumalan ilmoituksen ihmiselämässä. Pyhän Raamatun kahden tulkintatason ykseys edellyttää *uskon ja järjen harmoniaa*. Toisaalta tarvitaan uskoa, joka säilyttää oikean suhteen järjen kanssa eikä siksi koskaan rappeudu fideismiksi, joka johtaisi fundamentalistisiin tulkintoihin. Toisaalta tarvitaan järkeä, joka tutkii Raamatun historiallisia elementtejä avoimesti eikä torju ennalta sitä, mikä ylittää sen oman viitekehäyksen. Joka tapauksessa lihaksi tulleen *Logoksen* uskonto osoittautuu syvällisesti järjelliseksi jokaiselle ihmiselle, joka vilpittömästi etsii totuutta ja oman elämänsä ja historian lopullista merkitystä.

Sananmukainen merkitys ja hengellinen merkitys

37. Synodi totesi, että huomattava vaikutus oikeanlaisen Raamatun hermeneutiikan elpymiseen saadaan kuuntelemalla uudelleen kirkkoisia ja heidän eksegeettistä lähestymistapaansa.¹¹⁷ Kirkkoisien teologialla on edelleen suuri arvo, koska sen keskuksena on pyhän Raamatun tutkiminen kokonaisuudessaan. Kirkkoisat olivat nimittäin ennen kaikkea ja olennaisesti ”pyhän Raamatun kommentoijia”.¹¹⁸ Heidän esimerkinsä voi ”opettaa nykyajan eksegeeteille todella uskonnollisen lähestymistavan pyhää Raamatua kohtaan ja tulkinnan, jonka kriteerinä on jatkuvasti yhteys kirkon kokemuksen kanssa, kirkon joka kulkee matkaansa historiassa Pyhän Hengen johtamana.”¹¹⁹

Kirkkoisien ja keskiajan traditiolla ei luonnollisesti ollut käytävissään modernin eksegeesin filologisia ja historiallisia resursseja, mutta silti se tunnisti Raamatussa eri merkityksiä, alkaen sananmukaisesta merkityksestä: ”merkityksestä, jonka Raamatun sanat sinänsä antavat ja jonka raamatuntulkinnan sääntöihin pitäytyvä eksegeesi tuo esiin”.¹²⁰ Pyhä Tuomas Akvinolainen sanoi, että ”pyhän Raamatun kaikki merkitykset perustuvat sanatarkkaan merkityk-

seen".¹²¹ On kuitenkin muistettava, että kirkkoisien aikana ja keski-ajalla kaikki eksegeesi, myös sananmukainen, perustui uskoon. Siten *sananmukaisen merkityksen ja hengellisen merkityksen* välillä ei välttämättä ollut eroa. Tässä yhteydessä voidaan muistaa klassinen parisäe, joka ilmaisee Raamatun eri merkitysten suhteen:

*"Littera gesta docet, quid credas allegoria,
Moralis quid agas, quo tendas anagogia.*

Kirjain opettaa tapahtumia; allegoria sen, mitä sinun tulee uskoa; moraalit sen, mitä sinun on tehtävä; anagogia sen mihin tulee pyrkiä."¹²² Tässä näemme ykseyden ja jaottelun *sananmukaisen merkityksen ja hengellisen merkityksen* välillä. Jälkimmäinen puolestaan jakautuu kolmeen merkitykseen, jotka kuvaavat uskon sisältöä, moraalista elämää ja eskatologista jännitettä.

Lopuksi tunnustamme historiallis-kriittisen metodin arvon ja välttämättömyyden, rajoituksineen. Samalla opimme patristisesta eksegeesistä sen, että eksegeesi "on todella uskollinen Raamatun tekstien todelliselle tarkoitukselle vain, kun se pyrkii löytämään tekstien muotoilun ytimeistä uskon todellisuuden siinä ilmaistuna, ja liittämään tämän todellisuuden uskon kokemukseen meidän nykyisessä maailmassamme".¹²³ Vain tältä näkökannalta voi tunnistaa, että Jumalan sana on elävä ja osoitettu jokaiselle elämämme nykyhetkessä. Paavillisen raamattukomission määritelmä hengellisestä merkityksestä on tässä mielessä edelleen täysin pätevä: hengellinen merkitys kristinuskon mukaan on "Raamatun tekstin ilmaisema merkitys, kun teksti luetaan Pyhän Hengen vaikutuksen alaisena Kristuksen pääsiäismysterin ja siitä virtaavan uuden elämän kontekstissa. Tämä konteksti on todella olemassa. Siinä Uusi testamentti tunnistaa Kirjoitusten täyttymyksen. On siksi aivan oikein lukea Kirjoituksia tämän uuden Hengen elämän kontekstin valossa."¹²⁴

"Kirjaimen" ylittäminen on välttämätöntä

38. Raamatun eri merkitysten välisessä jaottelussa on myös tärkeää ymmärtää *siirtymä kirjaimesta henkeen*. Tämä siirtymä ei ole automaattinen ja itsestään tapahtuva, vaan pikemminkin tarvitaan kirjaimen ylittämistä (transsendenssia): "Jumalan sana itse ei koskaan ole vielä läsnä yksinkertaisesti sananmukaisessa tekstissä. Sen saavuttaminen vaatii ylittämistä ja ymmärtämisprosessia, jota ohjaa

kokonaisuuden sisäinen liike, ja siksi siitä on tultava myös elämän-prosessi.¹²⁵ Huomaamme, miksi aito tulkintaprosessi ei koskaan ole vain älyllinen vaan myös elettyvä prosessi, joka edellyttää täyttä osallistumista kirkon elämään eli elämään "Hengessä" (Gal. 5:16). Dogmaattisessa konstituutiossa *Dei Verbum* kohdassa 12 esitetyt kriteerit tulevat yhä selvemmiksi: ylittäminen voi tapahtua yksittäisen tekstikatkelman kohdalla vain suhteessa Raamatun kokonaisuuteen. Ylittäminenhan tapahtuu kohti yhtä ainoaa Sanaa. Tähän prosessiin kuuluu sisäinen dramatiikka, koska ylittämisprosessissa siirtymä, joka tapahtuu Hengen voimasta, välttämättä liittyy myös jokaisen ihmisen vapauteen. Pyhä Paavali koki tämän siirtymän täydellisesti omassa elämässään. Hän ilmaisi radikaalilla tavalla sen, mitä kirjaimen ylittäminen ja sen ymmärtäminen vain kokonaisuudesta käsin merkitsee: "*Kirjain näet tuo kuoleman, mutta Henki tekee eläväksi*" (2. Kor. 3:6). Pyhä Paavali käsitti, että "*vapaaksi tekevällä Hengellä on nimi ja vapaudella on siten sisäinen mitta: 'Herra on Henki, ja missä Herran Henki on, siellä on vapaus'*" (2. Kor. 3:17). Vapaaksi tekevä Henki ei ole vain tulkitsijan oma idea, oma näkemys. Henki on Kristus, ja Kristus on Herra, joka osoittaa meille tien.¹²⁶ Tiedämme, että myös pyhälle Augustinukselle tämä siirtymä oli samalla kertaa dramaattinen ja vapauttava. Hän uskoi kirjoituksiin, jotka ensin vaikuttivat hänestä epäyhtenäisiltä ja paikoin karkeilta, juuri tämän ylittämisen kautta. Sen hän oppi pyhän Ambrosiuksen typologisesta tulkinnasta, jossa koko Vanha testamentti on tie Jeesuksen Kristuksen luo. Pyhälle Augustinukselle kirjaimen ylittäminen teki kirjaimen itsensä uskottavaksi, ja hän saattoi viimein löytää vastauksen syvään sisäiseen levottomuuteensa ja totuudenjanoonsa.¹²⁷

Raamatun sisäinen ykseys

39. Kirkon suuren tradition koulussa opimme ymmärtämään tässä siirtymisessä kirjaimesta henkeen myös koko Raamatun ykseyden, koska Jumalan sana, joka haastaa elämämme ja jatkuvasti kutsuu meitä kääntymykseen, on yksi.¹²⁸ Hugo Saint-Victorlaisen sanat pysyvät meille varmana oppaana: "*Koko jumalallinen Raamattu on yksi ainoa kirja, ja tämä ainoa kirja on Kristus; se puhuu Kristuksesta ja saa täyttymyksensä Kristuksessa.*"¹²⁹ Puhtaasti historialliselta tai kirjalliselta kannalta katsottuna Raamattu ei tietenkään ole vain yksi kirja, vaan kokoelma kirjallisia tekstejä, jotka syntyivät yli tuhannen vuoden kuluessa ja jonka yksittäisiä kirjoja ei helposti tunnista osaksi

sisäisesti yhtenäistä kokonaisuutta. Niiden välillä on jopa näkyviä sisäisiä jännitteitä. Näin oli jo Israelin Raamatun suhteen, jota me kristityt kutsumme Vanhaksi testamentiksi. Näin on vielä enemmän silloin kun me kristittyinä liitämme Uuden testamentin ja sen kirjoitukset Israelin Raamattuun ikään kuin hermeneuttisena avaimena, tulkiten sitä tienä Kristukseen. Uusi testamentti ei yleensä käytä sanaa "kirjoitus" (vrt. Room. 4:3; 1. Piet. 2:6), vaan "kirjoitukset" (vrt. Matt. 21:43; Joh. 5:39; Room. 1:2; 2. Piet. 3:16), jotka kuitenkin nähdään kokonaisuudessaan yhtenä meille osoitettuna Jumalan sanana.¹³⁰ Tästä ilmenee selvästi, että Kristuksen persoona antaa ykseyden kaikille "kirjoituksille" suhteessa yhteen "sanaan". Näin ymmärretään dogmaattisen konstituution *Dei Verbumin* kohdan 12 sanat, jotka viittaavat koko Raamatun sisäiseen ykseyteen uskon hermeneutiikan ratkaisevana kriteerinä.

Vanhan ja Uuden testamentin suhde

40. Edellä esitetty Raamatun ykseys Kristuksessa korostaa sitä, että sekä teologien että kirkon paimenten on oltava tietoisia Vanhan ja Uuden testamentin välisestä suhteesta. Ennen kaikkea on selvää, että *Uusi testamentti itse tunnustaa Vanhan testamentin Jumalan sanaksi* ja näin hyväksyy juutalaisten pyhien kirjoitusten arvovalan.¹³¹ Se tunnustaa ne epäsuorasti käyttämällä samoja ilmaisuja ja viittaamalla usein näiden kirjoitusten kohtiin. Se tunnustaa ne selvästi lainatesaan monia kohtia ja käyttäessään niitä perusteluina. Vanhaan testamenttiin tukeutuvilla perusteluilla on Uudessa testamentissa ratkaiseva arvovalta, suurempi kuin pelkästään inhimillisillä todisteluilla. Neljännessä evankeliumissa Jeesus sanoo, että "pyhiä kirjoituksia ei voi tehdä tyhjäksi" (Joh. 10:35). Pyhä Paavali tarkentaa erityisesti, että Vanhan testamentin ilmoitus pysyy pätevänä myös meille kristityille (vrt. Room. 15:4; 1. Kor. 10:11).¹³² Vahvistamme myös, että "Jeesus Nasaretilainen oli juutalainen, ja Pyhä maa on kirkon kotimaa."¹³³ Kristinuskon juuret ovat Vanhassa testamentissa, ja näistä juurista kristinuskoo saa jatkuvasti ravintoa. Siksi terve kristillinen opetus on aina vastustanut kaikkia markionismin muotoja, jotka eri tavoin pyrkivät asettamaan Vanhan ja Uuden testamentin toisiaan vastaan.¹³⁴

Uusi testamentti itse sanoo olevansa Vanhan testamentin mukainen ja julistaa, että Kristuksen elämän, kuoleman ja ylösnousemuksen salaisuudessa juutalaisten pyhät kirjoitukset ovat saaneet täydellisen täyttymyksensä. On kuitenkin huomattava, että kirjoitus-

ten täyttymyksen käsite on monimutkainen, koska sillä on kolme ulottuvuutta: *jatkuvuuden* perusulottuvuus suhteessa Vanhan testamentin ilmoitukseen, *katkeamisen* ulottuvuus sekä *täyttymyksen ja ylittämisen* ulottuvuus. Kristuksen salaisuus jatkaa Vanhan testamentin uhrikul-tin tarkoitusta; se kuitenkin toteutui aivan toisenlaisella tavalla, joka vastasi monia profeettojen ennustuksia, ja saavutti siten täydellisyyden, jollaista koskaan aikaisemmin ei ollut. Vanha testamentti on nimittäin täynnä jännitteitä institutionaalisten ja profeetallisten ulottuvuuksien välillä. Kristuksen pääsiäissalaisuus on täysin Raamatun ennustusten ja edeltä kuvaavan ulottuvuuden mukainen, vaikkakin ennennäkemättömällä tavalla, ja kuitenkin se osoittaa selvää katkeamista suhteessa Vanhan testamentin instituutioihin.

41. Nämä pohdinnat osoittavat, että Vanhalla testamentilla on korvaamaton merkitys kristityille, mutta samalla ne osoittavat *kristologisen tulkinnan alkuperäisyyden*. Kirkko on apostolisesta ajasta asti ja sitten elävässä traditiiossaan korostanut Jumalan suunnitelman ykseyttä molemmissa testamenteissa typologian avulla. Tämä ei ole mielivaltaista tulkintaa, vaan sisältyy itse pyhän tekstin kertomiin tapahtumiin. Siksi se koskee koko Raamattua. Typologia ”löytää Jumalan teoissa vanhan liiton aikana esikuvia siitä, minkä Jumala sittemmin aikojen täytyessä toteutti lopullisesti ihmiseksi tulleen Poikansa persoonassa”.¹³⁵ Kristityt lukevat siis Vanhaa testamenttia kuolleen ja ylösnousseen Kristuksen valossa. Vaikka typologinen tulkinta paljastaa Vanhan testamentin ehtymättömän sisällön Uuden testamentin kannalta, ei pidä unohtaa, että Vanha testamentti itsessäänkin säilyttää oman arvonsa ilmoituksena, kuten Herramme itse vahvisti (vrt. Mark. 12:29-31). Siksi ”Uutta testamenttiakin on luettava Vanhan testamentin valossa. Alkukirkon opetus vetosi siihen jatkuvasti (vrt. 1. Kor. 5:6-8; 1. Kor. 10:1-11)”.¹³⁶ Tämän vuoksi synodin isät totesivat, että ”juutalainen ymmärrys Raamatusta voi auttaa kristittyjä Raamatun ymmärtämisessä ja tutkimuksessa”.¹³⁷

Pyhä Augustinus sanoi viisaasti: ”Uusi testamentti on kätkeyty Vanhaan ja Vanha testamentti paljastuu uudessa.”¹³⁸ On tärkeää tuoda sekä pastoraalisessa että akateemisessa työssä selvästi esiin läheinen suhde kahden testamentin välillä. Voimme muistaa pyhän Gregorius Suuren sanat: ”Sen, mitä Vanha testamentti lupasi, Uusi testamentti näytti; mitä edellinen julisti kätkeyty, jälkimmäinen kuuluttaa avoimesti läsnäolevana. Näin Vanha testamentti on ennustus Uudesta testamentista ja Uusi testamentti on Vanhan testamentin selitys.”¹³⁹

Raamatun "hämärät" kohdat

42. Vanhan ja Uuden testamentin suhteesta keskustellessaan synodi pohti myös niitä Raamatun kohtia, jotka vaikuttavat hämäriltä ja vaikeatulkintaisilta niihin joskus sisältyvän väkivallan ja moraalittomuuden vuoksi. Tässä yhteydessä on ennen kaikkea muistettava, että *Raamatun ilmoitus on syvästi juurtunut historiaan*. Jumalan suunnitelma ilmenee *asteittain* ja toteutuu hitaasti *eri vaiheissa*, huolimatta ihmisten vastustuksesta. Jumala valitsee kansan ja kasvattaa sitä kärsivällisesti. Ilmoitus sopeutuu kaukaisten aikojen kulttuuriseen ja moraaliseen tasoon ja kertoo siksi asioista ja teoista, kuten petoksista, väkivallasta ja kansanmurhista, tuomitsematta selkeästi niiden moraalittomuutta. Tämän selittää historiallinen konteksti, mutta se voi yllättää nykyajan lukijan ennen kaikkea silloin kun unohdetaan, kuinka paljon "hämäriä" tekoja ihmiset ovat tehneet kautta historian ja myös omana aikanamme. Vanhassa testamentissa profeettojen julistus nousee voimakkaasti kaikkea epäoikeudenmukaisuutta ja väkivaltaa vastaan, olipa se kollektiivista tai yksilötasolla. Tämän kautta Jumala kasvattaa kansaansa valmistautumaan evankeliumin vastaanottoon. Siksi olisi väärin jättää huomiotta kaikki ne Raamatun kohdat, jotka näyttävät meille ongelmallisilta. Pikemminkin on oltava tietoisia siitä, että näiden kohtien oikea tulkinta vaatii asiantuntemusta ja koulutusta, joka tulkitsee tekstejä niiden historiallis-kirjallisessa kontekstissa ja kristillisestä näkökulmasta, jonka hermeneuttinen avain on lopulta "evankeliumi ja Jeesuksen Kristuksen uusi käsky, joka toteutui pääsiäissalaisuudessa".¹⁴⁰ Siksi kehotan teologeja ja kirkon paimenia auttamaan kaikkia uskovia lähestymään näitäkin kohtia sellaisen tulkinnan kautta, joka tuo esiin niiden merkityksen Kristuksen salaisuuden valossa.

Kristityt, juutalaiset ja pyhä Raamattu

43. Kun otetaan huomioon Uuden ja Vanhan testamentin läheinen suhde, on luonnollista käsitellä seuraavaksi siitä johtuvaa erityistä sidettä kristittyjen ja juutalaisten välillä, sidettä, jota ei koskaan pidä unohtaa. Paavi Johannes Paavali II totesi juutalaisille: "Olette 'rakkaita veljiämme' patriarkkamme Abrahamin uskossa."¹⁴¹ Tämä ei tietenkään merkitse sitä, että kielletään Uuden testamentin toteama katkeaminen suhteessa Vanhan testamentin instituutioihin, saati että kiellettäisiin kirjoitusten täyttyneen Jeesuksen Kristuksen salaisuudessa, Kristuk-

sen, joka tunnustetaan Messiaaksi ja Jumalan Pojaksi. Tämä syvä ja radikaali ero ei kuitenkaan tuo mukanaan keskinäistä vihamielisyyttä. Pyhän Paavalin esimerkki (vrt. Room. 9-11) päinvastoin osoittaa, että ”kunnioituksen, arvonannon ja rakkauden asenne juutalaisia kohtaan on ainoa todella kristillinen asenne nykytilanteessa, joka on salatulla tavalla osa Jumalan täysin positiivista suunnitelmaa”.¹⁴² Pyhä Paavali toteaa juutalaisista, että ”valinnan perusteella he ovat Jumalalle rakkaita, isien tähden. Jumala ei peruuta lahjojaan eikä antamaansa kutsua” (Room. 11:28-29).

Pyhä Paavali käyttää lisäksi kaunista vertauskuvaa oliivipuusta kuvatakseen kristittyjen ja juutalaisten hyvin läheistä suhdetta. Pakanoiden kirkko on kuin villistä oliivipuusta peräisin oleva oksa, joka on oksastettu siihen hyvään oliivipuuhun, joka on liiton kansa (vrt. Room. 11:17-24). Saamme näin ravintomme samoista hengellisistä juurista. Kohtaamme toisemme veljinä, joilla tietyissä historian vaiheissa on ollut jännitteinen suhde, mutta jotka nyt ovat sitoutuneet rakentamaan pysyvän ystävyuden siltoja.¹⁴³ Kuten paavi Johannes Paavali II sanoi: ”Meillä on paljon yhteistä. Yhdessä voimme tehdä paljon rauhan, oikeudenmukaisuuden ja veljellisemmän ja inhimillisemmän maailman puolesta”.¹⁴⁴

Haluan vielä kerran todeta, kuinka paljon kirkko pitää arvossa *juutalaisten kanssa käymäänsä dialogia*. On hyvä luoda sopiviksi katsoetuissa tilanteissa mahdollisuuksia myös julkisiin kohtaamisiin ja keskusteluihin, jotka edistävät vastavuoroisen tuntemuksen, arvostuksen ja yhteistyön lisääntymistä myös pyhän Raamatun tutkimuksessa.

Pyhän Raamatun fundamentalistinen tulkinta

44. Käsiteltyämme Raamatun hermeneutiikan eri ulottuvuuksia voimme nyt siirtyä synodissa useita kertoja esiin tuotuun kysymykseen pyhän Raamatun fundamentalistisesta tulkinnasta.¹⁴⁵ Paavillinen raamattukomissio antoi tästä tärkeitä ohjeita asiakirjassaan *Raamatun tulkinta kirkossa*. Tässä yhteydessä haluan ennen kaikkea kiinnittää huomiota tulkintatapoihin, jotka eivät kunnioita pyhän tekstin todellista luonnetta, vaan edistävät *subjektiivisia ja mielivaltaisia tulkintoja*. Fundamentalistisen lähestymistavan korostama ”sananmukaisuus” on itse asiassa sekä sananmukaisen että hengellisen merkityksen peittäminen, koska se avaa tien erilaisille väärinkäytön muodoille, esimerkiksi levittämällä kirkonvastaisia tulkintoja Raamatusta. ”Fundamentalistisen tulkinnan perusongelma on siinä, että kun se kieltäytyy

ottamasta huomioon Raamatun ilmoituksen historiallista luonnetta, se ei kykene hyväksymään itse inkarnaation täyttä totuutta. Mitä tulee suhteeseen Jumalan kanssa fundamentalismi pyrkii pakenemaan kaikkea läheisyyttä jumalallisen ja inhimillisen välillä ... tästä syystä sillä on taipumus kohdella Raamatun tekstiä, niin kuin Henki olisi sen sanellut sanasta sanaan. Se ei pysty tunnustamaan, että Jumalan sana on muotoiltu eri aikakausien kielillä ja ilmaisuilla.”¹⁴⁶ Kristinuskon sitä vastoin näkee näissä sanoissa itse *Sanan, Logoksen*, joka ilmaisee salaisuutensa inhimillisen historian moninaisuudessa ja todellisuudessa.¹⁴⁷ Todellinen vastaus fundamentalistiseen tulkintaan on ”Raamatun uskova tulkinta”. Tämä tulkinta, ”jota kirkon traditiossa on harjoitettu varhaisesta ajasta saakka, etsii pelastavaa totuutta yksittäisten uskovien ja kirkon elämän kannalta. Tämä tulkinta tunnustaa raamatullisen tradition historiallisen arvon. Juuri tuon historiallisen todistusarvon vuoksi se pyrkii löytämään pyhän Raamatun elävän merkityksen myös nykyajan uskovien elämälle”.¹⁴⁸ Tässä se ei jätä huomiotta sitä, että inspiroitu teksti ja sen kirjallisuudenlajit välitettiin meille ihmisten kautta.

Dialogi kirkon paimenten, teologien ja eksegeettien välillä

45. Aito uskon hermeneutiikka tuo mukanaan joitakin tärkeitä seuruksia kirkon pastoraaliryöön kannalta. Synodin isät itse suosittelivat tässä yhteydessä läheisempää yhteistyötä piispojien, eksegeettien ja teologien välillä. Piispainkokoukset voisivat edistää kohtaamisia, joiden ”tarkoitus on tukea suurempaa yhteyttä Jumalan sanan palveluksessa”.¹⁴⁹ Tällainen yhteistyö auttaa kaikkia hoitamaan oman työnsä paremmin koko kirkon hyväksi. Pastoraaliryöön näkökulman omaksuminen merkitsee myös tutkijoiden kannalta pyhän tekstin kohtaamista sen luonteen mukaisesti sanomana, jonka Herra osoittaa ihmisille pelastusta varten. Siksi, kuten dogmaattinen konstituutio *Dei Verbum* totesi, ”pyrkikööt katoliset eksegeetit ja ne, jotka harjoittavat pyhää teologiaa, yhteisvoimin ahkerasti siihen, että he opetusviran valvonnan alaisina ja tarjolla olevia keinoja käyttäen tutkivat ja selittävät jumalallisia kirjoituksia, niin että yhä useammat saarnamiehet voivat tehokkaasti tarjota Jumalan kansalle sitä Kirjoitusten ravintoa, joka valaisee mielen, lujittaa tahdon ja sytyttää ihmisten sydämen Jumalan rakkauteen”.¹⁵⁰

Raamattu ja ekumenia

46. Tietoisena siitä, että kirkon perustus on Kristus, lihaksi tullut Jumalan Sana, synodi korosti raamatuntutkimuksen keskeisyyttä ekumeenisessa dialogissa, jotta kaikkien uskovien ykseys Kristuksessa ilmenisi täydellisesti.¹⁵¹ Raamattu itse sisältää Jeesuksen hartaan rukouksen Isälle, että hänen opetuslapsensa olisivat yhtä, jotta maailma uskoisi (vrt. Joh. 17:21). Kaikki tämä vahvistaa meissä vakaumusta, että Raamatun kuunteleminen ja mietiskeleminen yhdessä saa meidät kokemaan todellista, vaikkakaan ei vielä täydellistä yhteyttä.¹⁵² "Yhteinen Raamatun kuunteleminen johtaa rakkauden dialogiin ja antaa totuuden dialogin kasvaa."¹⁵³ Jumalan sanan kuunteleminen yhdessä, Raamatun *lectio divina*, se, että jatkuvasti annamme Jumalan sanan vanhenemattoman ja ehtymättömän uutuuden yllättää itsemme, se, että voitamme kuuroutemme niitä sanoja kohtaan, jotka eivät sovi mielipiteisiimme tai ennakkoluuloihimme, Raamatun kuunteleminen ja opiskeleminen kaikkien aikojen uskovien yhteydessä - kaikki tämä muodostaa tien, jota meidän tulee kulkea uskon ykseyden saavuttamiseksi vastauksena sanan kuulemiseen.¹⁵⁴ Tässä mielessä Vatikaanin II kirkolliskokouksen sanat olivat todella valaisevia: "Pyhä kirja on juuri dialogia silmällä pitäen erinomainen väline Jumalan voimakkaassa kädessä sen ykseyden saavuttamiseksi, jonka Vapahtaja tarjoaa kaikille ihmisille."¹⁵⁵ Siksi on hyvä lisätä Jumalan sanan ekumeenista tutkimista, keskustelua ja ekumeenisten sanan jumalanpalvelusten viettämistä voimassaolevia normeja ja erilaisia traditioita kunnioittaen.¹⁵⁶ Nämä liturgiset vietot edistävät ekumeniaa ja oikein toteutettuina ne ovat syvällisiä aidon rukouksen hetkiä, joissa Jumalaa pyydetään jouduttamaan sitä päivää, jolloin kaikki viimein voimme olla osallisia yhdestä ateriasta ja juoda yhdestä maljasta. Vaikka on oikein ja kiitettävää edistää tällaisia sananjumalanpalveluksia, on kuitenkin pidettävä huolta siitä, että niitä ei esitetä uskoille pyhään messuun osallistumisen vaihtoehtona sunnuntaisin tai voivoittavina juhlapyhinä.

Tässä tutkimusta ja rukousta vaativassa työssä tunnistamme tyynesti myös sen, että on ulottuvuuksia, joita vielä on syvemmin tutkittava ja joissa vielä olemme etäällä toisistamme, kuten esimerkiksi kysymyksissä Raamatun tulkinnan autenttisesta subjektista kirkossa ja opetusviran ratkaisevasta roolista.¹⁵⁷

Haluan vielä korostaa synodin isien toteamusta siitä, mikä merkitys ekumeenisessa työssä on *Raamatun kääntämisellä eri kielille*.

Tiedämme, että tekstin kääntäminen ei ole pelkkä mekaaninen tehtävä, vaan tietyssä mielessä se on osa tulkintatyötä. Tästä kunnianarvoisa Johannes Paavali II totesi: ”Se, joka muistaa, kuinka paljon väittelyt Raamatusta ovat saaneet aikaan jakaantumista varsinkin länsimaissa, käsittää kyllä, kuinka huomattava edistysaskel nämä yhteiset käännökset ovat.”¹⁵⁸ Siksi yhteisten raamatunkäännösten edistäminen on osa ekumeenista työtä. Haluan kiittää kaikkia, jotka osallistuvat tähän tärkeään työhön, ja rohkaista heitä jatkamaan sitä.

Seuraukset teologian opiskelun kannalta

47. Toinen seuraus aidosta uskon hermeneutiikasta koskee välttämättömyyttä osoittaa sen vaikutukset eksegeettisen ja teologisen koulutuksen kannalta ja erityisesti pappiskandidaattien koulutuksessa. On huolehdittava siitä, että pyhän Raamatun tutkimus on todella teologian sielu, koska se tunnustetaan Jumalan sanaksi, joka on tänäänkin osoitettu maailmalle, kirkolle ja jokaiselle henkilökohtaisesti. On tärkeää, että dogmaattisen konstituution *Dei Verbumin* kohdan 12 osoittamiin kriteereihin kiinnitetään todellista huomiota ja niitä tutkitaan tarkemmin. On vältettävä käsitystä, että tieteellinen tutkimus olisi Raamatun suhteen neutraalia. Raamatun alkukielten ja asianmukaisten tulkintametodien opiskelun ohella opiskelijoilla on oltava myös syvälinen hengellinen elämä, että he käsittävät, että Raamattua voi ymmärtää vain silloin kun se eletään todeksi.

Tältä näkökannalta korostan, että traditiossa välitetyn ja kirjoitetun Jumalan sanan tutkimisen tulisi aina tapahtua syvästi kirkollisessa hengessä. Siksi akateemisessa koulutuksessa on otettava huomioon opetusviran tähän aiheeseen liittyvät lausunnot. Opetusvirka ”ei ole Jumalan sanan yläpuolella, vaan se palvelee sitä opettaen ainoastaan, mitä sille on uskottu, sillä Jumalan käskystä ja Pyhän Hengen avulla se kuuntelee tätä sanaa hartaasti, säilyttää sen pyhänä ja selittää sitä uskollisesti”.¹⁵⁹ Siksi on pidettävä huolta siitä, että opinnoissa tunnustetaan, että ”pyhä traditio, pyhä Raamattu ja kirkon opetusvirka ovat toisiinsa liittyneitä ja yhdistyneitä niin, ettei niistä mikään ole ilman toisia”.¹⁶⁰ Toivon, että Vatikaanin II kirkolliskokouksen opetuksen mukaisesti pyhän Raamatun tutkimus, yleismaailmallisen kirkon yhteydessä luettuna, todella olisi teologian opiskelun sielu.¹⁶¹

Pyhät ja Raamatun tulkinta

48. Pyhän Raamatun tulkinta jäisi epätäydelliseksi, ellei se sisältäisi niiden kuuntelemista, jotka todella ovat eläneet Jumalan sanan: pyhät.¹⁶² Todellakin ”viva lectio est vita bonorum.”¹⁶³ Syvällisin Raamatun tulkinta tulee juuri niiltä, jotka ovat antaneet Jumalan sanan muokata itseään kuuntelemisen, lukemisen ja väsymättömän mietiskelyn kautta.

Ei varmasti ole sattumaa, että kirkon historian suuret hengelliset virtaukset alkoivat selvällä viittauksella Raamattuun. Ajattelen esimerkiksi pyhää apotti Antoniusta, jota innoitti näiden Kristuksen sanojen kuuleminen: ”Jos tahdot olla täydellinen, niin mene ja myy kaikki, mitä sinulla on, ja anna rahat köyhille. Silloin sinulla on aarre taivaissa. Tule sitten ja seuraa minua” (Matt. 19:21).¹⁶⁴ Yhtä koskettava on pyhän Basileios Suuren kysymys teoksessa *Moralia*: ”Mikä on ominaista uskolle? Täysi ja horjumaton varmuus Jumalan inspiroimien sanojen totuudesta ... Mikä on ominaista uskovalle? Tulla tuolla täydellisellä varmuudella Raamatun sanojen merkityksen kaltaiseksi, rohkenematta poistaa tai lisätä mitään.”¹⁶⁵ Pyhä Benedictus viittaa *Säännössään* Raamattuun ”suorana ohjenuorana ihmiselämälle.”¹⁶⁶ Pyhä Franciscus Assisilainen - näin kertoo Tuomas Celanolainen - ”kuullessaan, että Kristuksen opetuslasten ei pidä omistaa ei kultaa, ei hopeaa, ei rahaa, eikä kantaa laukkuja eikä leipää eikä sauvaa matkaa varten, eikä sandaaleja, eikä kahta paitaa ... iloiten Pyhässä Hengessä välittömästi huudahti: ’Juuri tätä minä haluan, juuri tätä minä pyydän, juuri tätä minä kaipaan kaikesta sydämestäni!’”¹⁶⁷ Pyhä Clara Assisilainen jakoi täysin pyhän Franciscuksen kokemuksen: ”Köyhien sisarten sääntökunnan elämänmuoto ... on tämä: noudattaa Herramme Jeesuksen Kristuksen pyhää evankeliumia.”¹⁶⁸ Myös pyhä Dominicus ”kaikkialla osoitti olevansa evankeliumin mies sekä sanoin että teoin”¹⁶⁹ ja halusi sääntökuntaveljiensäkin olevan ”evankeliumin miehiä”.¹⁷⁰ Pyhä Jeesuksen Teresa, joka jatkuvasti käyttää kirjoituksissaan raamatullisia kielikuvia selittääkseen mystisiä kokemuksiinsa, sanoo että Jeesus itse paljasti hänelle, että ”kaikki vahinko, josta maailma saa kärsiä, johtuu siitä, ettei Raamatun totuuksia tunneta aidolla tavalla”.¹⁷¹ Pyhä Jeesus-lapsen Teresa löysi kutsumuksensa, rakkauden, lukemalla Raamattua, erityisesti 1. Korinttilaiskirjeen lukuja 12 ja 13.¹⁷² Hän kuvaa Raamatun vetovoimaa näin: ”Minun ei tarvitse muuta kuin vilkaista evankeliumia, ja heti paikalla hengitän Jeesuksen elämän suloista tuoksua ja tiedän, mihin suuntaan minun tulee rientää.”¹⁷³

Jokainen pyhä on kuin Jumalan sanasta lähtevä valonsäde. Voimme ajatella pyhää Ignatius de Loyolaa ja hänen totuuden etsintäänsä ja hengellisiä harjoituksiaan; pyhää Giovanni Boscoa ja hänen intoaan nuorten kasvatuksessa; pyhää Jean Marie Vianneyta ja hänen tietoisuuttaan pappeuden suuresta lahjasta ja tehtävästä; pyhää Pio Pietrelcinaista ja hänen palvelutehtävänsä Jumalan laupeuden välikappaleena; pyhää Josemaria Escriváa ja hänen julistustaan yleismaailmallisesta kutsusta pyhyyteen; autuasta Teresa Kalkuttalaista, Jumalan rakkauden lähettilästä köyhistä köyhimmille; ja natsismin ja kommunistin marttyyreja, joita edustavat pyhä Ristin Teresa Benedicta (Edith Stein), karmeliittanunna, ja autuas Aloysius Stepinac, kardinaali ja Zagrebin arkkipiispa.

49. Pyhyiden ja Jumalan sanan suhde kuuluu siten tavallaan profetalliseen traditioon, jossa Jumalan sana ottaa palvelukseensa profetaan koko elämän. Tässä mielessä pyhyys kirkossa edustaa sellaista Raamatun tulkintaa, jota kukaan ei voi jättää huomiotta. Pyhä Henki, joka inspiroi Raamatun kirjoittajat, on sama Henki, joka innoittaa pyhiä antamaan elämänsä evankeliumin vuoksi. Heidän kouluunsa lähteminen on varma tie kohti elävää ja vaikuttavaa Jumalan sanan tulkintaa.

Saimme suoran todistuksen tästä Jumalan sanan ja pyhyiden välisestä yhteydestä myös synodin 12. yleiskokouksen aikana, kun 12. lokakuuta Pietarinkirkon aukiolla kanonisoitiin neljä uutta pyhää. He olivat Gaetano Errico, pappi ja Jeesuksen ja Marian pyhien sydänten lähettiläiden kongregaation perustaja; äiti Maria Bernarda Bütler, sveitsiläissyntyinen lähetystyöntekijä Ecuadorissa ja Kolumbiassa; sisar Perisynnittömän sikiämisen Alphonsa, ensimmäinen Intiassa syntynyt kanonisoitu pyhimys; ja nuori ecuadorilainen maallikkonainen Narcisa de Jesús Martillo Morán. Elämällään he todistivat maailman ja kirkon edessä Kristuksen evankeliumin pysyvästä hedelmällisyydestä. Pyytäkäämme Herralta näiden pyhien esirukousten kautta, jotka kanonisoitiin juuri Jumalan sanaa käsitelleen synodin aikana, että oma elämämme olisi se ”hyvä maa” johon jumalallinen kylväjä kylvää sanan, jotta se tuottaisi meissä pyhyiden hedelmää, ”kolmekymmentä, kuusikymmentä tai sata jyvää” (Mark. 4:20).

TOINEN OSA

VERBUM IN ECCLESIA

*”Mutta kaikille,
jotka ottivat hänet vastaan,
hän antoi voiman tulla
Jumalan lapsiksi.”
(Joh. 1:12)*

JUMALAN SANA JA KIRKKO

Kirkko ottaa sanan vastaan

50. Herra puhuu sanansa, jotta ne, jotka luotiin tuon sanan ”kautta”, ottaisivat sen vastaan. ”Hän tuli omiensa luo” (Joh. 1:11). Sana ei siis ole alkuperältään meille vieras. Luomakunta on tahdottu läheiseen suhteeseen jumalallisen elämän kanssa. Neljännen evankeliumin esipuhe asettaa eteemme myös sen, että ”hänen omansa” hylkäsivät Jumalan sanan, ”eivät ottaneet häntä vastaan” (Joh. 1:11). Olla ottamatta häntä vastaan merkitsee olla kuuntelematta hänen ääntään, olla tulematta *Logoksen* kaltaiseksi. Sitä vastoin siellä, missä ihminen, vaikkakin heikko ja syntinen, avautuu vilpittömästi Kristuksen kohtaamiselle, radikaali muutos alkaa: ”Mutta kaikille, jotka ottivat hänet vastaan, hän antoi voiman tulla Jumalan lapsiksi” (Joh. 1:12). Sanan ottaminen vastaan merkitsee itsensä antamista hänen muovattavakseen ja Pyhän Hengen voimasta Kristuksen, ”Isän ainoan Pojan” (Joh. 1:14) kaltaiseksi tulemista. Tämä on uuden luomisen alku; uusi luomus, uusi kansa syntyy. Ne, jotka uskovat, eli elävät uskon kuuliaisuudessa, ovat ”syntyneet Jumalasta” (Joh. 1:13) ja heidät on tehty osallisiksi jumalallisesta elämästä, *pojiksi Pojassa* (vrt. Gal. 4:5-6; Room. 8:14-17). Pyhä Augustinus sanoi hyvin kauniisti kommentoidessaan tätä Johanneksen evankeliumin kohta: ”Sinut luotiin sanan kautta, mutta nyt sinut

on luotava sanan kautta uudeksi.¹⁷⁴ Tässä näemme, kuinka kirkon kasvoja kuvataan todellisuudeksi, jota määrittää Jumalan Sanan vastaanottaminen, Sanan joka tuli lihaksi ja pystytti *telttansa keskellemmme* (vrt. Joh. 1:14). Tämä Jumalan asuinsija ihmisten keskellä, *shekina* (vrt. 2. Moos. 26:1), jota ennalta kuvattiin Vanhassa testamentissa, saa nyt täyttymyksensä Jumalan lopullisessa läsnäolossa ihmisten keskellä Kristuksessa.

Kristuksen jatkuva läsnäolo kirkon elämässä

51. Suhdetta Kristuksen, Isän Sanan, ja kirkon välillä ei voi ymmärtää vain menneenä tapahtumana, vaan se on elävä suhde, johon jokainen uskova on henkilökohtaisesti kutsuttu osallistumaan. Puhumme todella Jumalan sanan läsnäolosta luonamme tänäänkin: "Katso, minä olen teidän kanssanne kaikki päivät maailman loppuun asti" (Matt. 28:20). Kuten paavi Johannes Paavali II totesi: "Kristuksen yhtäaikainen läsnäolo eri aikoina eläneiden ihmisten keskuudessa toteutuu hänen elävässä ruumiissaan, kirkossa. Siksi Herra on luvannut lähettää oppilailleen Pyhän Hengen. Henki muistuttaa heille hänen käskyistään ja auttaa heitä käsittämään ne (Joh. 14:26). Hän on myös maailmassa uuden elämän alku ja lähde (Joh. 3:5-8; Room. 8:1-13)."¹⁷⁵ Dogmaattinen konstituutio *Dei Verbum* ilmaisee tämän salaisuuden käyttämällä raamatullista vertausta morsiusdialogista: "Jumala, joka muinoin on puhunut, on keskeytyksettä vuoropuhelussa rakkaan Poikansa morsiamen kanssa, ja Pyhä Henki, jonka kautta evankeliumin elävä ääni kaiuu kirkossa ja sen kautta maailmassa, johtaa uskovat koko totuuteen ja antaa Jumalan sanan runsaasti asua heissä (vrt. Kol. 3:16)."¹⁷⁶

Kristuksen morsian, kuuntelemisen opettaja, toistaa tänäänkin uskossa: "Puhu, Herra, kirkkosi kuulee."¹⁷⁷ Siksi dogmaattinen konstituutio *Dei Verbum* alkoi sanoilla "Jumalan sanaa hartaasti kuunnellen ja luottavaisesti julistaen pyhä kirkolliskokous..."¹⁷⁸ Tässä on oikeastaan kyse kirkon elämän dynaamisesta määritelmästä: "Näillä sanoilla kirkolliskokous viittaa kirkon olennaiseen ulottuvuuteen. Se on yhteisö, joka kuulee ja julistaa Jumalan sanaa. Kirkko ei elä itsestään käsin, vaan evankeliumista, ja evankeliumista se löytää yhä uudelleen matkansa suunnan. Tämä on neuvo, joka jokaisen kristityn on otettava vastaan ja sovellettava itseensä: vain se, joka ensin ja ennen kaikkea asettuu kuuntelemaan sanaa, voi sitten tulla myös sanan julistajaksi."¹⁷⁹ Julistetussa ja kuullussa Jumalan sanassa sekä sakra-

menteissa Jeesus sanoo tänään, tässä ja nyt, jokaiselle: ”Minä olen sinun, annan itseni sinulle”, jotta ihminen voisi ottaa hänet vastaan ja vuorostaan vastata ”minä olen sinun”.¹⁸⁰ Kirkko näyttäytyy siten paikkana, jossa armosta voimme kokea sen, mistä Johanneksen evankeliumin esipuhe kertoo: ”kaikille, jotka ottivat hänet vastaan, hän antoi voiman tulla Jumalan lapsiksi” (Joh. 1:12).

LITURGIA, JUMALAN SANAN ETUOIKEUTETTU PAIKKA

Jumalan sana pyhässä liturgiassa

52. Kun kirkkoa ajatellaan ”*sanan kotina*”¹⁸¹ on ennen kaikkea kiinnitettävä huomiota pyhään liturgiaan. Liturgia on etuoikeutettu paikka, jossa Jumala puhuu meille elämämme nykyhetkessä. Hän puhuu tänään kansalleen, joka kuulee ja vastaa. Jokainen liturginen toimitus on luonteeltaan pyhän Raamatun kyllästävä. Konstituutio *Sacrosanctum Concilium* totesi: ”Pyhällä Raamatulla on huomattava asema liturgiaa vietettäessä. Siitä luetaan kappaleita ja niitä selitetään saarnassa, psalmeja lauletaan, sen innoittamina ovat syntyneet rukoukset ja liturgiset laulut, ja siitä liturgiset toimitukset ja merkit saavat sisältönsä.”¹⁸² Ja vielä enemmän: Kristus itse ”on läsnä sanassaan niin, että hän itse puhuu, kun pyhiä Kirjoituksia kirkossa luetaan”.¹⁸³ Itse asiassa ”liturgisesta vietosta tulee Jumalan sanan jatkuva, täydellinen ja vaikuttava julistus. Jumalan sana, jota jatkuvasti julistetaan liturgiassa, on aina elävä ja vaikuttava sana Pyhän Hengen voimasta. Se ilmaisee Isän rakkauden, joka ei koskaan lakkaa toimimasta ihmisiä kohtaan.”¹⁸⁴ Kirkko on aina ollut tietoinen siitä, että liturgisessa toimituksessa Jumalan sana liittyy Pyhän Hengen sisäiseen toimintaan, joka saa sanan vaikuttamaan uskovien sydämissä. Sillä Lohduttajan ansiosta ”Jumalan sanasta tulee liturgisen vieton perusta, koko elämän ohje ja tuki. Hengen toiminta ... tuo jokaisen sydämeen kaiken sen, mikä Jumalan sanan julistuksessa sanotaan koko seurakunnalle. Se vahvistaa kaikkien ykseyttä, vaalii armolahjojen erilaisuutta ja niiden moninaista toimintaa.”¹⁸⁵

On siis ymmärrettävä ja koettava se olennainen merkitys, joka liturgisella toimituksella on Jumalan sanan ymmärtämisen kannalta. Tietystä miehestä *pyhään Raamattuun liittyvän uskon hermeneutiikan viitekohtana on aina oltava liturgia*, jossa Jumalan sanaa vietetään ajankohdattaisena ja elävänä sanana. ”Liturgiassa kirkko uskollisesti noudattaa

sitä tapaa lukea ja selittää pyhää Raamattua, jota Kristus itse noudatti. Kristus-tapahtuman 'tänään' -hetkestä alkaen hän kehottaa tutkimaan kaikkia kirjoituksia."¹⁸⁶

Tässä näkyy myös kirkon pedagoginen viisaus, kun se seuraa kirkkovuoden rytmiä julistaessaan ja kuunnellessaan pyhää Raamattua. Tämä Jumalan sanan laajeneminen ajallisesti tapahtuu ennen kaikkea eukaristian vietossa ja hetkipalveluksessa. Kaiken keskuksena säteilee pääsiäisen salaisuus, johon liittyvät kaikki Kristuksen ja pelastushistorian salaisuudet, jotka tulevat sakramentaalisella tavalla läsnäoleviksi. "Näin muistellen lunastuksen salaisuuksia kirkko avaa uskoville Herransa voiman ja ansioiden aarteet niin, että ne tulevat läsnäoleviksi kaikkina aikoina ja että uskovat pääsevät kosketuksiin niiden kanssa ja täyttyvät pelastuksen armolla."¹⁸⁷ Siksi kehotan kirkon paimenia ja pastoraalisessa työssä toimivia huolehtimaan siitä, että uskovia opetetaan kokemaan Jumalan sanan syvällinen merkitys, kun se vuoden mittaan avautuu liturgiassa ja näyttää meille uskomme keskeiset salaisuudet. Tästä riippuu myös oikea lähestymistapa pyhää Raamattua kohtaan.

Pyhä Raamattu ja sakramentit

53. Keskustellessaan liturgian merkityksestä Jumalan sanan ymmärtämisessä piispainsynodi korosti myös pyhän Raamatun ja sakramenttien vieton suhdetta. On hyvin tärkeää tutkia tarkemmin sanan ja sakramentin suhdetta sekä kirkon pastoraalisessa työssä että teologisessa tutkimuksessa.¹⁸⁸ "Sanan liturgialla on ratkaiseva osa kirkon kaikkien sakramenttien vietossa",¹⁸⁹ mutta pastoraalisessa käytännössä uskovat eivät aina ole tästä tietoisia eivätkä aina käsitä eleen ja sanan ykseyttä. "Pappien ja diakonien tulee varsinkin toimitaessaan sakramenteja tehdä selväksi sanan ja sakramentin yhteys kirkon palvelutehtävässä."¹⁹⁰ Sanan ja sakramentaalisen eleen suhde on liturginen ilmaus Jumalan toiminnasta historiassa sanan oman *performatiivisen luonteen* kautta. Pelastushistoriassa ei ole eroa sen välillä, mitä Jumala *sanoo* ja mitä hän *tekee*. Hänen sanansa on elävä ja vaikuttava (vrt. Hepr. 4:12), kuten jo heprean sanan *dabar* merkitys osoittaa. Samalla tavalla liturgisessa toimituksessa kohtaamme hänen sanansa, joka vaikuttaa sen mitä sanoo. Kun Jumalan kansaa opetetaan tuntemaan Jumalan sanan performatiivinen luonne liturgiassa, tämä auttaa heitä tunnistamaan myös Jumalan toiminnan pelastushistoriassa ja heidän omassa elämässään.

Jumalan sana ja eukaristia

54. Se, mitä on sanottu yleisesti sanan ja sakramenttien välisestä suhteesta, saa syvemmän merkityksen, kun käsittelemme eukaristian viettoa. Sanan ja eukaristian läheinen ykseys perustuu Raamatun todistukseen (vrt. Joh. 6; Luuk. 24). Siitä todistavat kirkkoisät ja sen vahvistaa myös Vatikaanin II kirkolliskokous.¹⁹¹ Tässä yhteydessä ajatellaan Jeesuksen puhetta elämän leivästä Kapernaumin synagogassa (vrt. Joh. 6:22-69). Sen taustalla on Mooseksen ja Jeesuksen vertaaminen toisiinsa: edellinen puhui Jumalan kanssa kasvoista kasvoihin (vrt. 2. Moos. 33:11), jälkimmäinen ilmoitti Jumalan (vrt. Joh. 1:18). Puhe leivästä viittaa Jumalan lahjaan, jonka Mooses sai kansaa varten, mannaan autiomaassa, joka todella on *Toora*, Jumalan eläväksi tekevä sana (vrt. Ps. 119; Sananl. 9:5). Jeesus tuo omassa itsessään täyttymykseen tämän vanhan kuvan: "Jumalan leipä on se, joka tulee taivaasta ja antaa maailmalle elämän ... Minä olen elämän leipä" (Joh. 6:33-35). Tässä "laki on muuttunut persoonaksi. Kohdatessamme Jeesuksen ravitsimme itsemme niin sanoakseni elävällä Jumalalla itsellään, syömme todella 'leipää taivaasta'".¹⁹² Kapernaumin puheessa Johanneksen evankeliumin esipuhe tuodaan syvemmälle tasolle. Siinä Jumalan *Logos* tuli lihaksi, täällä tästä lihasta tulee "*leipä*", joka on annettu, jotta maailma saisi elää (vrt. Joh. 6:51). Tämä viittaa Jeesuksen itsensä antamiseen ristin salaisuudessa, minkä vahvistavat sanat, että hänen verensä on annettu *juotavaksi* (vrt. Joh. 6:53). Näin eukaristian salaisuus paljastaa, mikä on todellinen manna ja todellinen taivaan leipä: se on Jumalan lihaksi tullut *Logos*, joka pääsiäisen salaisuudessa on antanut itsensä meidän puolestamme.

Luukkaan kertomus opetuslapsista Emmauksen tiellä antaa meidän vielä mietiskellä tätä sanan kuulemisen ja leivän murtamisen välistä yhteyttä (vrt. Luuk. 24:13-35). Sapatin jälkeisenä päivänä Jeesus lähestyi opetuslapsia, kuunteli kun he puhuivat pettymyksestä toiveissaan, ja liittyen heidän seuraansa "selitti heille, mitä hänestä oli kaikissa kirjoituksissa sanottu" (Luuk. 24:27). Nämä kaksi opetuslasta alkoivat katsoa kirjoituksia uusin silmin tämän matkalaisen seurassa, joka näytti tuntevan heidän elämänsä yllättävän hyvin. Se, mitä noina päivinä oli tapahtunut, ei enää näyttänyt heistä epäonnistumiselta, vaan täyttymykseltä ja uudelta alulta. Ja siltikään edes nämä sanat eivät näytä riittäneen kahdelle opetuslapselle. Luukkaan evankeliumi kertoo, että "heidän silmänsä aukenivat ja he tunsivat hänet" (Luuk. 24:31) vasta kun Jeesus otti leivän, lausui siunauksen, mursi leivän

ja antoi sen heille; aiemmin "he eivät tunteneet häntä, sillä heidän silmänsä olivat kuin sokaistut" (Luuk. 24:16). Jeesuksen läsnäolo ensin sanan ja sitten leivän murtamisen eleen kautta teki opetuslapsille mahdolliseksi tunnistaa hänet. Nyt he saattoivat uudella tavalla tuntea sen, minkä aiemmin olivat hänen kanssaan kokeneet: "Eikö sydämemme hehkunut innosta, kun hän kulkiessamme puhui meille ja opetti meitä ymmärtämään kirjoitukset?" (24:32).

55. Näistä kertomuksista käy ilmi, kuinka Raamattu itse ohjaa käsittämään sen ja eukaristian välisen purkamattoman siteen. "On aina muistettava, että Jumalan sana, jota kirkko lukee ja julistaa liturgiassa, johtaa päämääränään uuden liiton uhriin ja armon ateriaan, eli eukaristiaan."¹⁹³ Sana ja eukaristia kuuluvat niin läheisesti yhteen, että toista ei voi ymmärtää ilman toista: Jumalan sana tulee sakramenttaalisesti lihaksi eukaristian tapahtumassa. Eukaristia avaa meille pyhän Raamatun ymmärtämisen aivan niin kuin pyhä Raamattu puolestaan valaisee ja selittää eukaristian salaisuutta. Jos Herran todellista läsnäoloa eukaristiassa ei tunnusteta, ymmärrys Raamatusta jää epätäydelliseksi. Siksi "kirkko on osoittanut Jumalan sanaa ja eukaristian salaisuutta kohtaan yhtäläistä kunnioitusta, joskaan ei yhtäläistä palvontaa, ja aina ja kaikkialla tahtonut ja määrännyt näin tehtävän. Perustajansa esimerkkiä seuraten kirkko ei koskaan ole lakannut viettämästä hänen pääsiäissalaisuuttaan. Se kokoontuu lukemaan, 'mitä hänestä oli kaikissa kirjoituksissa sanottu' (Luuk. 24:27) ja toteuttamaan pelastuksen työtä Herran muiston ja muiden sakramenttien viettämisen kautta".¹⁹⁴

Sanan sakramenttaalisuus

56. Viitattuamme Jumalan sanan performatiiviseen luonteeseen sakramenttaalisessa toimituksessa ja syvennyttyämme tarkemmin sanan ja eukaristian suhteeseen voimme nyt siirtyä käsittelemään vielä yhtä synodissa esiin tuotua merkittävää aihetta, *sanan sakramenttaalisuutta*.¹⁹⁵ Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että paavi Johannes Paavali II oli viitannut "ilmoituksen *sakramenttaaliseseen* horisonttiin" ja erityisesti "eukaristian merkkiin, jossa tapahtuva todellisuuden ja sen merkityksen erottamaton ykseys auttaa käsittämään salaisuuden syvyyden".¹⁹⁶ Tästä ymmärrämme, että Jumalan sanan sakramenttaalisuuden alkuperä on oikeastaan itse inkarnaation salaisuus. "Sana tuli lihaksi" (Joh. 1:14), ilmoitetun salaisuuden todellisuus annetaan

meille Pojan "lihassa". Jumalan sanasta tulee uskolle havaittavaa ihmissanojen ja -eleiden "merkin" kautta. Usko siis tunnistaa Jumalan sanan, kun se ottaa vastaan ne eleet ja sanat, joilla Jumala ilmoittaa itsensä meille. Ilmoituksen sakramentaalinen horisontti viittaa siksi siihen pelastushistorialliseen tapaan, jolla Jumalan sana tulee aikaan ja paikkaan ja puhuu ihmiselle, joka on kutsuttu ottamaan uskossa vastaan hänen lahjansa.

Sanan sakramentaalisuuden voi ymmärtää analogian avulla vertaamalla sitä Kristuksen todelliseen läsnäoloon konsekkroiduissa leivän ja viinin ehtoollisaineissa.¹⁹⁷ Kun lähestymme alttaria ja osallistumme eukaristian ateriaan, otamme todella vastaan Kristuksen ruumiin ja veren. Jumalan sana julistetaan liturgiassa tietoisena siitä, että Kristus itse on läsnä ja puhuu meille¹⁹⁸ tullakseen otetuksi vastaan. Pyhä Hieronymus kuvaa sitä tapaa, jolla meidän tulisi lähestyä sekä eukaristiaa että Jumalan sanaa: "Luemme pyhiä kirjoituksia. Minulle evankeliumi on Jeesuksen ruumis ja pyhät kirjoitukset ovat hänen opetuksensa. Ja kun hän sanoo: *Joka ei syö minun lihaani ja juo minun vertani* (Joh. 6:53), vaikka näiden sanojen voidaan ymmärtää viittaavan myös [eukaristian] salaisuuteen, Kristuksen ruumis ja veri on todella Raamatun sana, jumalallinen opetus. Kun lähestymme [eukaristian] salaisuutta ja pieni murunen putoaa maahan, tunnemme olevamme kadotettuja. Kun kuuntelemme Jumalan sanaa, ja Jumalan sana ja Kristuksen liha ja veri kaadetaan korviimme, ja me ajattelemme kaikkea muuta, kuinka suureen vaaraan joudummekaan?"¹⁹⁹ Kristus, joka on todella läsnä leivän ja viinin muodoissa, on analogisella tavalla läsnä myös liturgiassa julistetussa sanassa. Syvällisempi taju Jumalan sanan sakramentaalisuudesta voi edistää sitä, että ilmoituksen salaisuus ymmärretään ykseytenä, joka tapahtui "kiinteästi toisiinsa liittyvin teoin ja sanoin".²⁰⁰ Tämä on hyödyksi uskovien hengellisen elämän ja kirkon pastoralityön kannalta.

Pyhä Raamattu ja lukukappaleiden kirja

57. Korostaessaan sanan ja eukaristian suhdetta synodi halusi myös oikeutetusti kiinnittää huomiota joihinkin sanan palvelukseen liittyviin liturgian ulottuvuuksiin. Haluan ennen kaikkea ottaa esille lukukappaleiden kirjan merkityksen. Vatikaanin II kirkolliskokouksen tahtoma uudistus²⁰¹ on kantanut hedelmää rikastuttamalla pääsyä pyhään Raamattuun. Sen tekstejä tarjotaan nyt runsaasti erityisesti sunnuntain liturgiassa. Lukukappaleiden kirjan nykyisessä raken-

teessa Raamatun tärkeimmät tekstit toistuvat useammin. Se edistää Jumalan suunnitelman ykseyden ymmärtämistä, koska Vanhasta ja Uudesta testamentista otetut lukukappaleet liittyvät toisiinsa. Tässä vuorovaikutuksessa ”keskuksena on Kristus ja hänen pääsiäissalaisuutensa.”²⁰² Vaikeuksia kahdesta Testamentista olevien lukukappaleiden välisen yhteyden ymmärtämisessä on lähestyttävä kanonisen tulkintatavan kautta eli koko Raamatun sisäisen ykseyden näkökannalta. Tarpeen vaatiessa vastuutahot voivat julkaista selityksiä, jotka auttavat ymmärtämään yhteyden lukukappaleiden kirjassa määrättyjen lukukappaleiden välillä. Ne on kaikki luettava liturgiaa viettämään kokoontuneelle seurakunnalle kyseisen päivän liturgian määräämällä tavalla. Mahdolliset muut ongelmat tai vaikeudet on tuotava Liturgian ja sakramenttijärjestyksen kongregaation tietoon.

Emme saa unohtaa, että nykyisellä latinalaisen riituksen lukukappaleiden kirjalla on ekumeeninen merkitys. Sitä käyttävät ja pitävät arvossa myös yhteisöt, jotka eivät vielä ole täydessä yhteydessä katolisen kirkon kanssa. Oma kysymyksensä on lukukappaleiden kirja idän katolisten kirkkojen liturgioissa. Synodi pyytää, että tätä kysymystä ”tutkittaisiin arvovaltaisesti”²⁰³ kunkin tradition ja kirkkojen *sui iuris* valtuuksien mukaisesti, ottaen huomioon myös ekumeenisen kontekstin.

Sanan julistaminen ja lukijan palvelutehtävä

58. Eukaristiaa käsitellyt piispainsynodi oli jo kehottanut kantamaan huolta Jumalan sanan julistamisesta.²⁰⁴ Kuten tiedämme, evankeliumin lukee aina pappi tai diakoni, mutta latinalaisessa traditiossa ensimmäisen ja toisen lukukappaleen lukee tehtävään nimetty lukija, mies tai nainen. Haluan toistaa synodin isien kannan, kun he tässäkin yhteydessä korostivat asianmukaisen koulutuksen tarvetta²⁰⁵ niille, jotka harjoittavat lukijan tehtävää (*munus*) liturgian vietossa,²⁰⁶ ja erityisesti niille, jotka on asetettu lehtorin palvelutehtävään, joka sellaisenaan latinalaisessa riituksessa on maallikkojen palvelutehtävä. On välttämätöntä, että kaikki lukijoina toimivat, myös ne, joita ei ole asetettu lehtoreiksi, ovat tehtävään sopivia ja huolellisesti valmistautuneita. Tämän valmistautumisen on oltava paitsi raamatullista ja liturgista myös teknistä: ”Raamatullisen koulutuksen tarkoitus on antaa lukijoille kyky ymmärtää lukukappaleet kontekstissaan ja uskon valossa havaita ilmoitetun sanoman keskeiset asiat. Liturgisen koulutuksen tulee johdattaa lukijoita sanan liturgian merkitykseen

ja rakenteeseen sekä sanan liturgian ja eukaristian liturgian välisen yhteyden merkitykseen. Teknisen koulutuksen tulee opettaa lukijoita lukemaan hyvin ääneen julkisesti joko oman äänensä voimalla tai äänentoistolaitteiden avulla.”²⁰⁷

Saarnan tärkeys

59. ”Jumalan sanaa koskevat palvelutehtävät ja velvollisuudet ovat erilaisia. Kaikkien uskovien tehtävä on kuunnella ja mietiskellä sanaa. Sanan selittäminen kuuluu vain niille, jotka pyhän pappisvihkimyksen kautta ovat osallisia opetusvirasta tai niille, joille uskotaan tämän saarnaamistehtävän harjoittaminen”,²⁰⁸ eli piispoille, papeille ja diakoneille. Siksi on ymmärrettävää, että synodi kiinnitti paljon huomiota juuri saarnaan. Jo apostolisessa kehotuskirjeessäni *Sacramentum caritatis* kirjoitin: ”Jumalan sanan tärkeyteen liittyy välttämättömyys parantaa saarnojen laatua. Saarna on ’osa liturgista toimitusta’ ja sen tarkoitus on edistää Jumalan sanan syvällisempää ymmärtämistä ja vaikutusta uskovien elämässä.”²⁰⁹ Saarna on Raamatun sanoman aktualisoimista tavalla, joka auttaa uskovia löytämään Jumalan sanan läsnäolon ja vaikutuksen elämänsä nykyhetkessä. Sen täytyy johtaa vietettävän salaisuuden ymmärtämiseen, kutsua lähetystyöhön ja valmistaa seurakuntaa uskontunnustukseen, esirukouksiin ja eukaristian liturgiaan. Siksi niiden, joiden tehtävä palveluvirkansa perusteella on saarnata, on pidettävä tätä tehtävää sydämenasiana. On välttettävä yleisiä ja abstrakteja saarnoja, jotka hämärtävät Jumalan sanan suoruuden, ja hyödyttömiä sivupolkuja, jotka ovat vaarassa kiinnittää huomion saarnaajaan eikä evankeliumin sanomaan. Uskovien on voitava selvästi huomata, että saarnaaja tahtoo koko sydämeästään näyttää heille Kristuksen, jonka on oltava jokaisen saarnan keskipiste. Siksi saarnaajien on tunnettava pyhä teksti ja käytettävä sitä jatkuvasti.²¹⁰ Heidän on valmistauduttava saarnaan mietiskelemällä ja rukoilemalla, jotta he voivat saarnata vakuuttavasti ja innolla. Synodi kehotti pitämään mielessä seuraavat kysymykset: ”Mitä liturgiassa julistetut lukukappaleet sanovat? Mitä ne sanovat minulle henkilökohtaisesti? Mitä minun on sanottava seurakunnalle sen konkreettisen tilanteen huomioon ottaen?”²¹¹ Saarnaajan ”on ensin annettava julistamansa Jumalan sanan puhua hänelle itselleen”.²¹² Sillä kuten pyhä Augustinus sanoo, ”epäilemättä sellainen ei tuota hedelmää, joka saarnaa Jumalan sanaa ulkonaisesti, mutta ei kuuntele sitä sisäisesti”.²¹³ Erityisesti sunnuntain ja juhlapyhien saarnat on valmistet-

tava huolella. Milloin mahdollista, myös arkipäivien messuissa *cum populo* voi pitää lyhyen tilanteeseen sopivan mietiskelyn, joka auttaa uskovia ottamaan kuulemansa sanan vastaan ja tekemään sen hedelmälliseksi.

Saarnaohjeiston hyödyllisyys

60. Saarnaaminen lukukappaleisiin sopivalla tavalla on taito, jota tulee vaalia. Siksi yhdyt edellisen synodin esittämään toiveeseen²¹⁴ ja pyydän vastuutahoja valmistamaan tätä varten eukaristiseen kompendiumiin (*Compendium Eucharisticum*)²¹⁵ verrattavia työvälineitä ja apuneuvoja, jotka auttavat pappeja toteuttamaan tehtävänsä mahdollisimman hyvin. Esimerkki voisi olla homileettinen ohjeisto, josta saarnaajat voivat löytää hyödyllisiä neuvoja valmistautuessaan tehtävänsä. Pyhä Hieronymus muistuttaa meitä myös siitä, että saarnamiseen on liityttävä omalla elämällä annettava todistus: ”Tekojesi ei pidä olla ristiriidassa sanojesi kanssa, ettei saarnatessasi kirkossa joku alkaisi ajatella: ‘Miksi et sitten itse toimi noin?’ ... Kristuksen papissa mielen ja sanojen on oltava yhtä.”²¹⁶

Jumalan sana, rippi ja sairaiden voitelu

61. Eukaristialla on epäilemättä keskeinen sija Jumalan sanan ja sakramenttien välisessä suhteessa. Silti on hyvä korostaa pyhän Raamatun merkitystä muissakin sakramenteissa, erityisesti parantumisen sakramenteissa: parannuksen tai katumuksen sakramentissa ja sairaiden voitelun sakramentissa. Usein pyhän Raamatun rooli näissä sakramenteissa jää vähälle huomiolle, mutta Raamatulle on niissä välttämättä annettava sille kuuluva paikka. Ei saa koskaan unohtaa, että ”Jumalan sana on sovituksen sana, koska Jumala on siinä sovittanut kaiken itsensä kanssa (vrt. 2. Kor. 5:18-20; Ef. 1:10). Jumalan rakastava anteeksianto, joka on tullut lihaksi Jeesuksessa, nostaa syntisen ylös”.²¹⁷ Jumalan sana ”valaisee uskovaan huomaamaan syntinsä ja kutsuu häntä kääntymykseen sekä luottamaan Jumalan laupeuteen”.²¹⁸ Jotta Jumalan sanan sovittava voima syventyisi, ripittäytyvää rohkaistaan valmistautumaan rippiin mietiskelemällä sopivaa pyhän Raamatun tekstiä ja aloittamaan ripin lukemalla tai kuuntelemalla Raamatun kehotusta rippiriitin osoittamalla tavalla. Katumuksen ilmauksena ripittäytyjän on hyvä käyttää ”Raamatun sanoista muodostettua rukousta”²¹⁹ riitin osoittamalla tavalla. Milloin mahdollista,

useiden ripittäytyjien yksityisriipi voisi kirkkovuoden erityisinä aikoina tai tilanteen salliessa tapahtua - riitin osoittamalla tavalla ja eri liturgisia traditioita kunnioittaen - katumusliturgiassa, jossa voidaan antaa enemmän sijaa sanan jumalanpalvelukselle sopivia lukukappaleita käyttäen.

Sairaiden voitelun sakramenttissakaan ei pidä unohtaa, että "Jumalan sanan parantava voima on elävä kutsu kuulijan jatkuvaan henkilökohtaiseen kääntymykseen".²²⁰ Pyhä Raamattu sisältää lukemattomia esimerkkejä Jumalan voiman tuomasta lohdutuksesta, avusta ja parannuksesta. Erityisesti voidaan ajatella Jeesuksen läheisyyttä kärsiviä kohtaan ja sitä, kuinka hän, Jumalan lihaksi tullut Sana, otti kantaakseen tuskamme ja kärsi rakkaudesta ihmistä kohtaan, antaen näin merkityksen sairaudelle ja kuolemalle. Seurakunnissa ja erityisesti sairaaloissa tulisi olosuhteiden salliessa viettää sairaiden voitelun sakramenttia yhteisöllisessä muodossa. Näissä tilaisuuksissa on annettava paljon sijaa sanan liturgialle ja sairaita uskovia on autettava elämään kärsimyksensä uskossa, yhteydessä Kristuksen lunastusuhriin, joka vapauttaa meidät pahasta.

Jumalan sana ja hetkipalvelus

62. Pyhää Raamattua korostaviin rukouksen muotoihin kuuluu ehdottomasti hetkipalvelus. Synodin isien mukaan se on "Jumalan sanan kuuntelemisen etuoikeutettu muoto, koska se tuo uskovat yhteyteen pyhän Raamatun ja kirkon elävän tradition kanssa".²²¹ Ennen kaikkea on muistettava tämän rukouksen suuri teologinen ja kirkollinen arvo. "Hetkipalveluksessa kirkko harjoittaa Päänsä pappisvirkaa ja kantaa Jumalalle 'lakkaamatta' (1. Tess. 5:17) kiitosuhria, nimittäin niiden huulten hedelmää, jotka hänen nimeään ylistävät (vrt. Hepr. 13:15). Tämä rukous 'on todella morsiamen ääni hänen puhuessaan ylkänsä kanssa, se on Kristuksen rukousta hänen puhuessaan Isälleen yhdessä ruumiinsa kanssa'.²²² Vatikaanin II kirkolliskokous totesi hetkipalveluksesta: "Kaikki sitä rukoilevat täyttävät kirkon velvollisuutta ja osallistuvat Kristuksen morsiamen suurimpaan kunniaan. Sillä ylistäessään Jumalaa he seisovat hänen valtaistuimensa edessä äitinsä kirkon nimissä."²²³ Hetkipalveluksessa, kirkon julkisessa rukouksessa, näkyy kristillinen ihanne koko päivän pyhittämisestä, jota rytmittää Jumalan sanan kuuleminen ja psalmien rukoileminen. Näin kaikki toiminta viittaa Jumalan ylistämiseen.

Ne, joilla säätynsä perusteella on velvollisuus rukoilla hetkipalvelusta, toteuttakoot tätä tehtävää uskollisesti koko kirkon hyödyksi. Piispat, papit sekä pappenteen pyrkivät diakonit, jotka ovat saaneet kirkolta tehtävän viettää tätä palvelusta, ovat velvollisia rukoilemaan päivittäin kaikki rukoushetket.²²⁴ Tämän liturgian velvoittavuudesta idän katolisissa kirkkoissa *sui iuris* noudatettakoon niiden oman lain määräyksiä.²²⁵ Rohkaisen myös Jumalalle vihityn elämän yhteisöjä olemaan esimerkillisiä hetkipalveluksen viettämisessä, jotta ne voivat olla tienviittona ja innoituksena koko kirkon hengelliselle ja pastoraaliselle elämälle.

Synodi ilmaisi toivomuksen, että tämä rukous, erityisesti laudeksen ja vesperin rukoileminen, leviäisi laajemmalle Jumalan kansan keskuudessa. Tämä laajeneminen lisää itsestään Jumalan sanan tuntemusta uskovien keskuudessa. On korostettava myös sunnuntain ja juhlapyhien ensimmäisen vesperin hetkipalveluksen arvoa erityisesti idän katolisissa kirkkoissa. Siksi suosittelen, että siellä missä se on mahdollista, seurakunnat ja sääntökuntaelämän yhteisöt edistäisivät uskovien osallistumista tähän rukoukseen.

Jumalan sana ja siunausten kirja

63. Myös siunausten kirjaa käytettäessä on kiinnitettävä huomiota siihen, että Jumalan sanan julistamiseen, kuulemiseen ja lyhyeen selitykseen annetaan sille varattu sija. Siunaamisen eleen, kirkon määrittämissä tapauksissa ja uskovien sitä pyytäessä, ei sinänsä tulisi olla irrallinen teko, vaan sopivassa suhteessa Jumalan kansan liturgiseen elämään. Tässä mielessä siunaus on todella pyhä merkki, joka "saa merkityksensä ja vaikuttavuutensa Jumalan sanan julistuksesta".²²⁶ Siksi on tärkeää hyödyntää myös näitä hetkiä, jotta uskovissa syttyisi uudelleen nälkä ja jano jokaista sanaa kohtaan, joka lähtee Jumalan suusta (vrt. Matt. 4:4).

Suosituksia ja konkreettisia ehdotuksia liturgian elävöittämiseksi

64. Muistutettuani joistakin liturgian ja Jumalan sanan välisen suhteen peruselementeistä haluan nyt tuoda esiin muutamia synodin isien ehdotuksia ja suosituksia, jotka liturgisissa toimituksissa tai niihin liittyen pyrkivät edistämään Jumalan kansan parempaa tuntemusta Jumalan sanasta.

a) Jumalan sanan viेतot

65. Synodin isät kehottivat kaikkia kirkon paimenia edistämään heille uskotuissa yhteisöissä *sanan jumalanpalvelusten viettoa*.²²⁷ Nämä viेतot ovat etuoikeutettuja tilaisuuksia Herran kohtaamiseen. Tällainen käytäntö on suureksi hyödyksi uskoville ja sitä on pidettävä tärkeänä elementtinä liturgisessa pastoraalituössä. Näillä vietoilla on erityinen merkitys sunnuntain eukaristiaan valmistautumisen kannalta. Ne antavat uskoville mahdollisuuden tutustua paremmin lukukappaleiden kirjan rikkauksiin mietiskelemällä ja rukoilemalla pyhää Raamattua, erityisesti tärkeimpinä kirkkovuoden aikoina: adventtina ja jouluna, paastonaikana ja pääsiäisenä. Sanan jumalanpalvelusten viettoa suositellaan painokkaasti niissä yhteisöissä, joissa papiston puuttuessa ei ole mahdollista viettää eukaristian uhria sunnuntaisin ja velvoittavina juhlapyhinä. Ottaen huomioon ohjeet, jotka piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Sacramentum caritatis* antoi sunnuntain viेतosta papin puuttuessa,²²⁸ suosittelen että vastuutahot valmistavat tällaisia viettoja varten ohjeistot, joissa hyödynnetään paikalliskirkkojen kokemusta. Tällä tavalla edistetään näissä tilanteissa sellaisten sanan jumalanpalvelusten viettämistä, jotka ravitsevat uskovien uskoa. Samalla vältetään vaara, että sanan jumalanpalvelukset sekoitettaisiin eukaristian viettämiseen. "Pikemminkin niiden tulisi olla etuoikeutettuja tilaisuuksia rukoilla Jumalaa lähettämään mielensä mukaisia pyhiä pappeja."²²⁹

Synodin isät kehottivat viettäämään sanan jumalanpalveluksia myös pyhiinvaellusten, erityisten juhlien, missioiden, hengellisten retrettien ja erityisten katumuksen, sovituksen ja anteeksiannon päivien yhteydessä. Erilaiset kansanhurskauden muodot eivät ole liturgisia toimituksia eikä niitä pidä sekoittaa liturgiin viettoihin. Niiden tulisi kuitenkin olla jälkimmäisten innoittamia ja ennen kaikkea antaa asianmukainen sija Jumalan sanan julistamiselle ja kuulemiselle. "Kansanhurskaus voi löytää Jumalan sanasta ehtymättömän innoituksen lähteen, korvaamattomia rukouksen esikuvia ja hedelmällisiä mietiskelyn aiheita."²³⁰

b) Sana ja hiljaisuus

66. Monissa synodin isien puheenvuoroissa korostettiin hiljaisuuden arvoa Jumalan sanan ja sen vastaanottamisen kannalta uskovien elämässä.²³¹ Sana itse asiassa voidaan puhua ja kuulla vain hiljaisuus-

dessa, ulkoisessa ja sisäisessä. Meidän aikamme ei vaali hiljentymistä. Joskus syntyy vaikutelma, että ihmiset pelkäävät irrottautua edes hetkeksikään joukkotiedotusvälineistä. Siksi nykyään on välttämätöntä kasvattaa Jumalan kansaa hiljaisuuden arvoon. Jumalan sanan keskeisyyden uudelleen löytäminen kirkon elämässä merkitsee myös hiljentymisen ja sisäisen levon merkityksen uudelleen löytämistä. Suuri kirkkoisien traditio opettaa, että Kristuksen salaisuuksiin liittyy hiljaisuus.²³² Vain hiljaisuudessa Jumalan sana voi löytää asuinsijan meissä, kuten se löysi Mariassa, joka on erottamattomasti sanan ja hiljaisuuden nainen. Liturgiamme on tehtävä tämä aito kuunteleminen helpommaksi: *Verbo crescente, verba deficiunt*.²³³

Tämän arvon täytyy säteillä erityisesti sanan liturgiassa, "jota on vietettävä tavalla, joka edistää mietiskelyä".²³⁴ Hiljaisuutta määrättyinä hetkinä on pidettävä "osana viettoa".²³⁵ Siksi kehotan kirkon paimenia edistämään hiljentymisen hetkiä, joissa Pyhän Hengen avulla Jumalan sana otetaan vastaan sydämissä.

c) Jumalan sanan juhlallinen julistaminen

67. Toinen synodin ehdotus oli, että Jumalan sanan ja erityisesti evankeliumin julistamisen tulisi tapahtua juhlallisemmin varsinkin tärkeimpinä liturgisina juhlina, käyttämällä evankeliumikirjaa, joka kannetaan sisään kulkuueessa alkumenojen aikana ja jonka diakoni tai pappi tuo ambolle lukemista varten. Näin autetaan Jumalan kansaa ymmärtämään, että "evankeliumin lukeminen on sanan liturgian hui-pentuma".²³⁶ *Ordo Lectionum Missaen* ohjeita seuraten on hyvä julistaa Jumalan sana laulaen, erityisesti evankeliumi varsinkin juhlapyhinä. On hyvä laulaa myös tervehdys, alussa sanottava "Luemme pyhästä evankeliumista" sekä lopussa sanottava "Tämä on Jumalan sanaa". Näin korostuu luettavan tekstin tärkeys.²³⁷

d) Jumalan sana kristillisessä kirkkorakennuksessa

68. Jumalan sanan kuulemisen edistämiseksi on harkittava keinoja, jotka auttavat uskovien huomion kiinnittämisessä. Tässä mielessä on välttämätöntä, että kirkkorakennuksissa ei koskaan jätetä huomiotta akustiikan merkitystä, liturgisia ja arkkitehtuurisia normeja kunnioittaen. "Kirkkoja rakennettaessa piispojen täytyy asiantuntijoiden avulla varmistaa, että niistä tulee sanan julistamiseen, mietiskelyyn ja eukaristian viettoon sopivia paikkoja. Sakraalitulojen on oltava puhut-

televia myös liturgiasta erillään ja niiden on ilmennettävä kristinuskon salaisuutta suhteessa Jumalan sanaan.”²³⁸

Erityistä huomiota on kiinnitettävä *amboon*, liturgiseen paikkaan, josta Jumalan sana julistetaan. Sen tulee sijaita selvästi näkyvällä paikalla, johon sanan liturgian aikana uskovien tarkkaavaisuus luonnostaan kohdistuu. Ambon tulisi mieluiten olla kiinteä ja esteettisesti sopusoinnussa *alttarin* kanssa, jolloin *sanan ja eukaristian kahtalaisen pöydän* teologinen merkitys ilmenee myös näkyvällä tavalla. Ambolta julistetaan lukukappaleet, vuoropsalmi ja pääsiäisen ylistys (Exsultet). Myös saarna voidaan pitää ja yleiset esirukoukset lukea sieltä.²³⁹

Lisäksi synodin isät ehdottivat, että kirkkoissa annettaisiin kunniaipaikka pyhälle Raamatulle myös *liturgisten viettojen ulkopuolella*.²⁴⁰ On hyvä, että kirjalla, joka sisältää Jumalan sanan, on näkyvä kunniaipaikka kristillisessä kirkkorakennuksessa. Tällöin ei kuitenkaan poisteta Kaikkeinpyhimmän Sakramentin sisältävältä tabernaakkelilta sille kuuluvaa keskeistä sijaa.²⁴¹

e) *Yksinomaan Raamatun tekstien käyttäminen liturgiassa*

69. Synodi vahvisti myös jälleen kerran selvästi sen, minkä kirkon liturgiset normit jo määräävät:²⁴² *pyhästä Raamatusta otettuja lukukappaleita ei koskaan saa korvata millään muilla teksteillä*, kuinka merkittäviä ne sitten pastoraaliselta tai hengelliseltä kannalta olisivatkin. ”Mikään hengellinen tai kaunokirjallinen teksti ei voi saavuttaa sitä arvoa ja rikkautta, jonka pyhä Raamattu, Jumalan sana, sisältää.”²⁴³ Tämä on kirkon ikiaikainen sääntö, jota on edelleen noudatettava.²⁴⁴ Paavi Johannes Paavali II oli jo joidenkin väärinkäytösten vuoksi muistuttanut, kuinka tärkeää on koskaan olla korvaamatta pyhän Raamatun tekstejä muilla teksteillä.²⁴⁵ Muistakaamme, että myös *vuoropsalmi* on Jumalan sanaa, jolla vastaamme Herran ääneen, ja siksi sitäkään ei saa korvata muilla teksteillä. Vuoropsalmin laulaminen on kuitenkin erittäin suositeltavaa.

f) *Raamatun inspiroima liturginen laulu*

70. Myös laulut riituksen määräämissä kohdissa on otettava huomioon osana työtä Jumalan sanan arvostuksen lisäämiseksi liturgisissa vietoissa. On suositettava lauluja, jotka ovat selvästi Raamatun inspiroimia ja jotka sanan ja musiikin harmonian avulla ilmaisevat Jumalan sanan kauneutta. Tässä mielessä on hyvä käyttää kirkon

tradition meille välittämiä lauluja, jotka noudattavat tätä kriteeriä. Ajattelen erityisesti gregoriaanista kirkkolaulua.²⁴⁶

g) *Erytishuomio näkö- ja kuulovammaisia kohtaan*

71. Tässä yhteydessä haluan myös muistuttaa, että synodi kehotti osoittamaan erityistä huomiota niitä kohtaan, joilla tilansa vuoksi saattaa olla vaikeuksia osallistua aktiivisesti liturgiaan, esimerkiksi näkö- ja kuulovammaisia kohtaan. Rohkaisen kristillisiä yhteisöjä mahdollisuuksiensa mukaan tarjoamaan sopivia apuvälineitä tällaisista esteistä kärsiville veljillemme ja sisarillemme, että hekin saavat mahdollisuuden elävään yhteyteen Herran sanan kanssa.²⁴⁷

JUMALAN SANA KIRKON ELÄMÄSSÄ

Jumalan sanan kohtaaminen pyhässä Raamatussa

72. Jos liturgia onkin etuoikeutettu paikka julistaa, kuulla ja viettää Jumalan sanaa, tätä kohtaamista on myös valmisteltava uskovien sydämissä ja ennen kaikkea heidän on sitä syvennettävä ja omaksuttava. Kristillistä elämää leimaa olennaisesti kohtaaminen Jeesuksen Kristuksen kanssa, joka kutsuu meitä seuraamaan häntä. Siksi piispainsynodi toistuvasti korosti kristillisten yhteisöjen pastoraalityötä paikkana, jossa kuljetaan henkilökohtaista ja yhteisöllistä matkaa Jumalan sanan kanssa, niin että se todella muodostaa hengellisen elämän perustan. Yhdessä synodin isien kanssa odotan sydämestäni "uutta aikaa, jolloin kaikki Jumalan kansan jäsenet rakastavat pyhää Raamattua enemmän, niin että se, että he lukevat Raamattua rukoillen ja uskoen, ajan mittaan syventää heidän suhdettaan itse Jeesuksen persoonan kanssa."²⁴⁸

Kirkon historiasta löytyy lukemattomia pyhien kehotuksia siitä, että on välttämätöntä tuntea Raamattua, jotta rakkaus Kristukseen voi kasvaa. Erityisen selvästi tämä käy ilmi kirkkoisien kirjoituksista. Pyhä Hieronymus, joka oli todella "rakastunut" Jumalan sanaan, kysyi itseltään: "Kuinka voisi elää tuntematta Raamattua, jonka kautta opitaan tuntemaan itse Kristus, joka on uskovien elämä?"²⁴⁹ Hän tiesi hyvin, että Raamattu on väline, "jonka kautta Jumala puhuu uskoville joka päivä".²⁵⁰ Näin hän neuvoi roomalaista perheenäitiä

Letaa tyttären kasvatuksesta: "Varmista, että hän opiskelee joka päivä jonkin Raamatun kohdan ... lukemisen pitää seurata rukousta ja rukouksen lukemista ... niin että korujen ja silkkivaatteiden sijasta hän rakastaa jumalallisia kirjoja".²⁵¹ Myös meihin pätee se, mitä pyhä Hieronymus kirjoitti pappi Nepotianukselle: "Lue jumalallisia kirjoituksia usein; pyhän kirjan ei pidä koskaan olla poissa käsistäsi. Opi sieltä mitä sinun on opetettava."²⁵² Seuraten tämän suuren pyhän esimerkkiä, joka omisti elämänsä Raamatun tutkimiselle ja antoi kirkolle sen latinalaisen Vulgata-käännöksen, ja kaikkien pyhien esimerkkiä, jotka tekivät Kristuksen kohtaamisesta hengellisen elämänsä keskuksen, haluamme uudella innolla nähdä vaivaa syventyäksemme sanaan, jonka Jumala on antanut kirkolle. Näin voimme pyrkiä kohti "tavallisen kristillisen elämän korkeaa mittapuuta",²⁵³ jota paavi Johannes Paavali II toivoi kolmannen kristillisen vuosituhannen alkaessa ja joka jatkuvasti löytää ravintoa Jumalan sanan kuuntelemisesta.

Raamattu pastoraalityön innoittajana

73. Näiden suuntaviivojen mukaisesti synodi kehotti näkemään erityistä vaivaa pastoraalityössä, että Jumalan sanan keskeinen asema kirkon elämässä tulisi selväksi. Synodi suositteli "raamatullisen pastoraalityön" edistämistä, ei muiden pastoraalityön muotojen rinnalla, vaan niin, että *Raamattu innoittaa kaikkea pastoraalityötä*.²⁵⁴ Ei siis ole kyse siitä, että seurakunnissa tai hiippakunnissa on järjestettävä lisää kokouksia, vaan sen varmistamisesta, että kristillisten yhteisöjen, seurakuntien, yhdistysten ja liikkeiden tavallisessa toiminnassa todella on keskuksena henkilökohtainen kohtaaminen Kristuksen kanssa, joka antaa itsensä meille sanassaan. "Joka ei tunne Raamattua, ei tunne Kristusta."²⁵⁵ Siksi se, että Raamattu innoittaa kaikkia tavallisia ja erityisiä pastoraalityömuotoja, johtaa tuntemaan paremmin Kristuksen persoonan, joka ilmoittaa Isän ja on jumalallisen ilmoituksen täyteys.

Siksi kehotan kirkon paimenia ja uskovia ottamaan huomioon Raamatun merkityksen pastoraalityön innoittajana. Se on myös paras tapa kohdata tiettyjä pastoraalisia ongelmia, joista synodi keskusteli ja jotka liittyvät esimerkiksi sellaisten *lahkojen lisääntymiseen*, jotka levittävät vääristynyttä ja manipuloivaa tulkintaa pyhästä Raamatusta. Siellä, missä uskovia ei opeteta tuntemaan Raamattua kirkon uskon mukaan sen elävään traditioon perustuen, itse asiassa syntyy pastoraalinen tyhjiö, joka tarjoaa hedelmällisen maaperän lahkojen

kaltaisten ilmiöiden juurtumiselle. Tästä syystä on huolehdittava sopivasta koulutuksesta papeille ja maallikoille, jotka voivat opettaa Jumalan kansalle aidon tavan lähestyä Raamattua.

Kuten synodin työssä korostettiin, pastoraalityössä on hyvä suosia *pienyhteisöjen* leviämistä, "jotka muodostuvat perheistä tai perustuvat seurakuntiin tai liittyvät erilaisiin kirkollisiin liikkeisiin ja uusiin yhteisöihin".²⁵⁶ Nämä voivat edistää koulutusta, rukousta ja Raamatun tuntemusta kirkon uskon mukaan.

Katekeesin raamatullinen ulottuvuus

74. Tärkeä vaihe kirkon pastoraalityössä, jossa viisaasti voidaan uudelleen korostaa Jumalan sanan keskeisyyttä, on katekeesi, joka eri muodoissa ja vaiheissa jatkuvasti saattaa Jumalan kansan matkaa. Evankelista Luukkaan kuvaus opetuslasten kohtaamisesta Jeesuksen kanssa Emmauksen tiellä (vrt. Luuk. 24:13-35) on tietystä mielessä esikuva katekeesista, jonka keskipisteenä on "kirjoitusten selittäminen". Sen yksin Kristus kykenee tekemään (vrt. Luuk. 24:27-28) osoittamalla, että hän itse on niiden täyttymys.²⁵⁷ Näin syntyy toivo, joka on kaikkia häviöitä voimakkaampi. Se tekee näistä opetuslapsista vakuuttuneita ja uskottavia Ylösnousseen todistajia.

Katekeesin yleisohjeisto sisältää arvokkaita neuvoja Raamatun innoittamaa katekeesia varten, ja suosittelen mielelläni niihin tutustumista.²⁵⁸ Tässä yhteydessä haluan ennen kaikkea korostaa sitä, että katekeesin on oltava "Raamatun ja evankeliumin ajatusten, hengen ja luonteen kyllästävä ja käytettävä jatkuvasti sen tekstejä. Tämä merkitsee myös sen muistamista, että opetus on sitä rikkaampaa ja tehokkaampaa, mitä enemmän tekstejä luetaan kirkon ymmärryksen ja sydämen avulla"²⁵⁹ ja mitä enemmän se saa innoituksensa kirkon kaksituhatuotisesta ajattelusta ja elämästä. On siis edistettävä pyhän tekstin henkilöiden, tapahtumien ja tärkeimpien ilmaisujen tuntemista. Tässä voi auttaa myös joidenkin kristinuskon salaisuuksien kannalta erityisen merkittävien Raamatun kohtien harkittu *ulkoa opetteleminen*. Katekeettinen työ edellyttää aina sitä, että Raamattua lähestytään uskossa ja kirkon tradition hengessä, niin että sen sanat havaitaan eläviksi, aivan niin kuin Kristus elää nykyäänkin siellä, missä kaksi tai kolme on koolla hänen nimessään (vrt. Matt. 18:20). Katekeesin on välitettävä pelastushistoria ja kirkon uskon sisältö elävällä tavalla, niin että jokainen uskova voi tunnistaa myös oman henkilökohtaisen elämänsä osaksi tuota historiaa.

Tältä näkökannalta on tärkeää korostaa pyhän Raamatun ja *Katolisen kirkon katekismuksen* suhdetta, kuten *Katekeesin yleisohjeisto* vahvistaa. "Pyhä Raamattu, joka on 'Jumalan puhe Pyhän Hengen innoittamana kirjaan pantuna', ja Katolisen kirkon katekismus, joka on merkittävä kirkon elävän tradition nykyaikainen ilmaus ja uskon opetuksen varma ohje, on kumpikin omalla tavallaan ja oman auktoriteettinsa mukaan kutsuttu tekemään oman aikamme kirkon katekeesista hedelmällistä."²⁶⁰

Kristittyjen raamatullinen koulutus

75. Synodin asettaman päämäärän, koko kirkon pastoraalityön vahvemman painottumisen Raamattuun, saavuttamiseksi kristittyjen, erityisesti uskonnonopettajien, on saatava sopivaa koulutusta. Tässä yhteydessä on kiinnitettävä huomiota *raamattuapostolaattiin*, joka on arvokas menetelmä tämän päämäärän saavuttamiseksi, kuten kirkon kokemus osoittaa. Synodin isät suosittelivat lisäksi koulutuskeskusten perustamista maallikkoja ja lähetystyöntekijöitä varten - mahdollisesti hyödyntäen jo olemassa olevia akateemisia struktuureja - , joissa opitaan ymmärtämään, elämään ja julistamaan Jumalan sanaa. Sinne, missä se katsotaan tarpeelliseksi, olisi perustettava myös erityisiä raamatuntutkimukseen keskittyviä instituutteja, jotta eksegeeteillä olisi paitsi luja teologinen ymmärrys myös kyky oikealla tavalla ymmärtää tehtävänsä olosuhteita.²⁶¹

Pyhä Raamattu suurissa kirkollisissa kokoontumisissa

76. Monenlaisten mahdollisten aloitteiden joukossa synodi ehdotti, että kokouksissa, olivatpa ne hiippakunnallisella, kansallisella tai kansainvälisellä tasolla, korostettaisiin enemmän Jumalan sanan tärkeyttä, sen kuuntelemista ja uskovaa ja rukoilevaa lukemista. Siksi kansallisissa ja kansainvälisissä eukaristisissa kongresseissa, Maailman nuortenpäivillä ja muissa vastaavissa kokoontumisissa on hyvä antaa enemmän sijaa sanan liturgian viettämiselle ja raamattuopetukselle.²⁶²

Jumalan sana ja kutsumukset

77. Synodi korosti uskoon sisältyvää vaatimusta syventää suhdetta Kristukseen, joka on Jumalan Sana keskellämme. Samalla synodi

painotti myös sitä, että tämä Sana kutsuu jokaista henkilökohtaisesti. Näin se paljastaa, että *elämä itsessään on kutsumus* Jumalalta. Mitä enemmän syvennämme henkilökohtaista suhdettamme Herran Jeesuksen kanssa, sitä enemmän huomaamme, että hän kutsuu meitä pyhyyteen. Tämä tapahtuu niiden lopullisten valintojen kautta, joilla elämämme vastaa hänen rakkauteensa, kun otamme vastaan tehtäviä ja palveluvirkoja kirkon rakentumiseksi. Tältä näkökannalta ymmärretään synodin kutsu kaikille kristityille syventää suhdettaan Jumalan sanaan, paitsi kastettuina myös kutsuttuina elämään eri elämänmuodoissa. Tässä puhumme yhdestä Vatikaanin II kirkolliskokouksen opetuksen ydinkohdasta eli sen korostamisesta, että kaikki uskovat on kutsuttu pyhyyteen, kukin omassa elämänmuodossaan.²⁶³ Pyhä Raamattu paljastaa kutsumuksemme pyhyyteen: "Olkaa pyhät, sillä minä olen pyhä" (3. Moos. 11:44; 19:2; 20:7). Pyhä Paavali osoittaa sitten sille kristologisen perustan: Kristuksessa Isä "on valinnut meidät ennen maailman luomista olemaan hänen edessään pyhiä ja nuhteettomia rakkaudessa" (Ef. 1:4). Siten voimme ajatella hänen tervehdyksensä Rooman seurakunnan veljille ja sisarille olevan osoitettu myös jokaiselle meistä: "Jumalalle rakkaat, hänen kutsumansa pyhät, Jumalan, meidän Isämme, ja Herran Jeesuksen Kristuksen armo ja rauha teille." (Room. 1:7).

a) Jumalan sana ja palveluvirkaan vihityt

78. Kääntyessäni nyt kirkon palveluvirkaan vihittyjen puoleen muistutan heitä ensin synodin sanoista: "Jumalan sana on korvaamaton hyvän paimenen ja sanan palvelijan sydämen muovaamisessa."²⁶⁴ Piispat, papit ja diakonit eivät mitenkään voi ajatella elävänsä kutsumustaan ja tehtävänsä todeksi ilman päättävistä ja uudistettua pyrkimystä pyhittymiseen, jonka yksi tukipilari on yhteys Raamattuun.

79. Niille, jotka on kutsuttu *piispuuteen* ja jotka siten ovat ensisijaisia ja arvovaltaisia sanan julistajia, haluan vielä kerran toistaa paavi Johannes Paavali II:n sanat piispainsynodin jälkeisessä apostolisessa kehotuskirjeessä *Pastores gregis*. Hengellisen elämänsä ravitsemiseksi ja edistämiseksi piispan on aina asetettava "ensimmäiselle sijalle Jumalan sanan lukeminen ja mietiskely. Jokaisen piispan on aina jätettävä itsensä ja tunnettava itsensä jätetyksi 'Jumalan ja hänen armonsa sanan haltuun, sen sanan, jossa on voima rakentaa teitä ja antaa perintöosa kaikkien pyhitettyjen joukossa' (Ap.t. 20:32). Ennen

sanan välittäjäksi tulemista piispan on yhdessä papistonsa kanssa, ja kuten jokaisen uskovan ja itse kirkonkin, oltava sanan kuulija. Hänen on oltava 'sisällä' sanassa, jotta se voisi suojella ja ravita häntä kuin äidin kohtu."²⁶⁵ Marian esimerkkiä seuraten, hänen, joka on *Virgo audiens* ja apostolien kuningatar, kehotan kaikkia veljiäni piispuudessa usein tapahtuvaan henkilökohtaiseen Raamatun lukemiseen ja tutkimiseen.

80. Myös *pappeja* haluan muistuttaa paavi Johannes Paavali II:n sanoista piispainsynodin jälkeisessä apostolisessa kehotuskirjeessä *Pastores dabo vobis*, jossa hän totesi: "Pappi on ennen kaikkea Jumalan sanan palvelija. Hänet on pyhitetty ja lähetetty julistamaan kaikille ihmisille ilosanomaa Jumalan valtakunnasta, kutsumaan jokaista ihmistä uskon kuuliaisuuteen ja johtamaan uskovia yhä syvempään Jumalan salaisuuden tuntemiseen ja yhteyteen, joka on ilmoitettu ja välitetty meille Kristuksessa. Siksi papin itsensä on ensimmäisenä kehitettävä hyvä henkilökohtainen Jumalan sanan tuntemus. Hänelle ei riitä, että tuntee tekstiin liittyvät kielelliset ja eksegeettiset kysymyksenasettelut, vaikka tämäkin varmasti on välttämätöntä. Hänen on lähestyttävä Jumalan sanaa oppivin ja rukoilevin sydämin, jotta sana voi syvällisesti läväistä hänen ajatuksensa ja tunteensa ja synnyttää hänessä uuden ajattelutavan – 'Kristuksen mielen' (1. Kor. 2:16)."²⁶⁶ Niin hänen sanojensa, valintojensa ja käytöksensä on yhä enemmän oltava evankeliumin heijastusta, julistusta ja todistusta. "Vain 'pysymällä' sanassa papista tulee Herran täydellinen opetuslapsi. Vain silloin hän tuntee totuuden ja on todella vapaa."²⁶⁷

Lopulta kutsumus pappuuteen edellyttää *pyhittymistä "totuudessa"*. Jeesus itse muotoilee tämän opetuslapsiaan koskevan vaatimuksen: "Pyhitä heidät totuudellasi. Sinun sanasi on totuus. Niin kuin sinä lähetit minut maailmaan, niin olen minäkin lähettänyt heidät" (Joh. 17:17-18). Opetuslapset tietystä miehestä "vedetään Jumalan läheisyyteen upottamalla heidät Jumalan sanaan. Jumalan sana on niin sanotusti pesu joka puhdistaa heidät, luova voima joka muuttaa heidät Jumalan olemuksen kaltaisiksi."²⁶⁸ Ja koska Kristus itse on Jumalan lihaksi tullut Sana (Joh. 1:14), "totuus" (Joh. 14:6), Jeesuksen Isälle osoittama rukous "pyhitä heidät totuudellasi" merkitsee syvimässä mielessä: "Tee heistä yhtä minun, Kristuksen, kanssa. Liitä heidät minuun. Vedä heidät minuun. Sillä todella on vain yksi uuden liiton pappi, Jeesus Kristus itse."²⁶⁹ Siksi pappien on yhä uudestaan ja yhä syvälisemmin tultava tietoisiksi tästä todellisuudesta.

81. Haluan puhua Jumalan sanasta myös niiden elämässä, jotka on kutsuttu *diakonaattiin*, ei vain pappisvihkimystä edeltävänä asteena vaan myös pysyvänä palvelutehtävänä. *Pysyvän diakonaatin ohjeisto* toteaa, että ”diakonin teologisesta identiteetistä johtuvat selvästi hänen erityisen spiritualiteettinsa peruspiirteet. Se ilmenee olennaisesti palvelemisen spiritualiteettina. Sen esikuva on Kristus, palvelija, joka eli täysin Jumalan palveluksessa, ihmisten hyväksi”.²⁷⁰ Tältä näkökannalta ymmärretään, miksi diakonin palvelutehtävän eri ulottuvuuksien joukossa ”diakonin spiritualiteettia luonnehtiva elementti on Jumalan sana, jonka arvovaltaiseksi julistajaksi diakoni on kutsuttu. Hänen on uskottava mitä julistaa, opetettava mitä uskoo ja elettävä mitä opettaa”.²⁷¹ Siksi suosittelen, että diakonit ravitsevat elämässään pyhän Raamatun uskovaa lukemista opiskelulla ja rukouksella. Heidät on johdatettava pyhään Raamattuun ja sen oikeaan tulkintaan, Raamatun ja tradition väliseen suhteeseen ja erityisesti Raamatun käyttöön saarnassa, katekeesissa ja yleensä pastoraalilyössä.²⁷²

b) Jumalan sana ja pappiskandidaatit

82. Synodi antoi erityistä painoarvoa Jumalan sanan ratkaisevalle merkitykselle pappiskandidaattien hengellisessä elämässä. ”Pappiskandidaattien on opittava rakastamaan Jumalan sanaa. Raamattu olkoon heidän teologisen koulutuksensa sielu, ja on korostettava eksegeesin, teologian, spiritualiteetin ja lähetystyön välttämätöntä vuorovaikutusta.”²⁷³ Palveluviran papputeen pyrkivät on kutsuttu syvälliseen henkilökohtaiseen suhteeseen Jumalan sanan kanssa erityisesti *lectio divina* kautta, niin että tämä suhde ravitsee itse kutsumusta. Jumalan sanan valossa ja sen voimasta oma kutsumus voidaan löytää ja ymmärtää, sitä voidaan rakastaa ja seurata ja oma tehtävä toteuttaa. Siinä sydäntä ravitaan Jumalan ajatuksilla, niin että uskosta vastauksena sanaan tulee uusi kriteeri, jonka perusteella arvioidaan ihmisiä ja asioita, tapahtumia ja ongelmia.²⁷⁴

Tämä Raamatun rukoilevan lukemisen korostaminen ei missään tapauksessa saa johtaa kahtiajakoon sen ja koulutuksen edellyttämien eksegetiikan opintojen välillä. Synodi suositteli, että seminaristeja autetaan konkreettisesti näkemään *raamatuntutkimuksen ja raamatullisen rukouksen välinen suhde*. Raamatun opiskelun on tehtävä opiskelija tietoisemmaksi jumalallisen ilmoituksen salaisuudesta ja herätettävä rukoilevan vastauksen asenne Herraa kohtaan, joka puhuu. Toisaalta aito rukouselämä itsessään kasvattaa kandidaatin sielussa

halua tuntea paremmin Jumala, joka on sanassaan ilmoittanut itsensä äärettömänä rakkautena. On pidettävä erityistä huolta siitä, että seminaristit harjoittavat elämässään tätä *opiskelun ja rukouksen vastavuoroisuutta*. Siksi kandidaatteja on johdatettava pyhän Raamatun opiskeluun tällaista kokonaisvaltaista lähestymistapaa edistävien metodien kautta.

c) *Jumalan sana ja Jumalalle vihitty elämä*

83. Sääntökuntaelämän osalta synodi muistutti ennen kaikkea siitä, että se "syntyy Jumalan sanan kuulemisesta ja omaksuu evankeliumin elämänohjeeseen".²⁷⁵ Elämä siveää, köyhää ja kuuliaista Kristusta seuraten on siten "elävää Jumalan sanan 'eksegeesiä'".²⁷⁶ Pyhä Henki, jonka voimasta Raamattu kirjoitettiin, on sama Henki, joka valaisee "uudella valolla Jumalan sanaa sääntökuntien perustajille ja perustajattarille. Tästä sanasta syntyy jokainen karisma ja jokainen luostarisääntö pyrkii olemaan sen ilmaus."²⁷⁷ Näin syntyy uusia kristillisen elämän teitä, joita leimaa evankeliumin radikaalisuus.

Haluan muistuttaa, että pyhän Raamatun mietiskeleminen on aina ollut luostarielämän suuressa traditiossa spiritualiteetin perustekijä, erityisesti *lectio divina*n muodossa. Nykyäänkin sekä vanhat että uudet Jumalalle vihityn elämän muodot on kutsuttu olemaan todellisia hengellisen elämän kouluja, joissa Raamattua luetaan Pyhän Hengen mukaisesti kirkossa niin, että koko Jumalan kansa voi hyötyä siitä. Siksi synodi suositteli, että Jumalalle vihityn elämän yhteisöissä aina annettaisiin kunnollista opetusta Raamatun uskovassa lukemisessa.²⁷⁸

Haluan vielä toistaa synodin tunnustuksen ja kiitollisuuden niitä *kontemplatiivisen elämän* muotoja kohtaan, joiden erityisenä karismana on omistaa suuri osa jokapäiväisestä elämästä Jumalanäidin esimerkin seuraamiseen, kun tämä huolellisesti katki sydämeensä ja tutkisteli Poikansa sanoja ja tekoja (vrt. Luuk. 2:19, 51), ja Betanian Marian esimerkin seuraamiseen, kun hän istui Herran jalkojen juureen ja kuunteli hänen sanaansa (vrt. Luuk. 10:39). Ajattelen erityisesti klausuurissa eläviä munkkeja ja nunnia, jotka maailmasta eristäytyneinä ovat sitäkin läheisemmin yhdistyneitä Kristukseen, maailman sydämeen. Kirkko tarvitsee nyt enemmän kuin koskaan ennen niiden todistusta, jotka lupaavat "olla asettamatta mitään Kristuksen rakkauden edelle".²⁷⁹ Nykymaailma on usein liikaa uppoutunut ulkonaisiin aktiviteetteihin, joihin se on vaarassa hukata itsensä.

Kontemplatiivista elämää elävät miehet ja naiset muistuttavat meitä rukoukseen, kuulemiseen ja Jumalan sanan mietiskelyyn keskittyvällä elämällään siitä, että ihminen ei elä ainoastaan leivästä, vaan jokaisesta sanasta, joka lähtee Jumalan suusta (vrt. Matt. 4:4). Siksi kaikkien uskovien olisi muistettava, että tällainen elämänmuoto "osoittaa nykymaailmalle sen, mikä on tärkeintä, todellakin ainoan ratkaisevan asian: on olemassa lopullinen syy, jonka vuoksi kannattaa elää, eli Jumala ja hänen tutkimaton rakkautensa".²⁸⁰

d) *Jumalan sana ja maallikot*

84. Synodi puhui useita kertoja maallikoista ja kiitti heitä heidän anteliaasta vaivannäöstään evankeliumin levittämiseksi jokapäiväisen elämän eri alueilla: työssä, koulussa, perheessä ja kasvatuksessa.²⁸¹ Tämän kasteeseen perustuvan tehtävän on edelleen kehityttävä yhä tietoisemman kristillisen elämän kautta, joka kykenee antamaan "vastauksen kysymykseen siitä, mihin toivomme perustuu" (vrt. 1. Piet. 3:15). *Matteuksen evankeliumissa* Jeesus sanoo: "Pelto on maailma. Hyvä siemen tarkoittaa niitä, jotka kuuluvat taivasten valtakuntaan" (13:38). Nämä sanat koskevat erityisesti maallikkokristittyjä, jotka toteuttavat kutsumustaan pyhyyteen Hengen mukaisella elämällä, joka ilmenee "erityisellä tavalla heidän sitoumuksissaan ajallisiin asioihin ja osallistumisessaan maalliseen toimintaan".²⁸² Heitä on opetettava tunnistamaan Jumalan tahto Jumalan sanan tuntemisen kautta, sanan jota luetaan ja tutkitaan kirkossa sen laillisten paimenten johdolla. Voikoot he saada tätä opetusta kirkon suurten hengellisten perinteiden mukaisesti, joiden juurena on aina pyhä Raamattu. Tässä mielessä hiippakuntien tulisi mahdollisuuksiensa mukaan tarjota koulutusta maallikoille, joilla on erityisiä kirkollisia vastuutehtäviä.²⁸³

e) *Jumalan sana, avioliitto ja perhe*

85. Synodi piti myös välttämättömänä Jumalan sanan, avioliiton ja kristityn perheen välisen suhteen korostamista. Sillä "julistamalla Jumalan sanaa kirkko paljastaa kristitylle perheelle sen todellisen olemuksen, sen mitä se on ja mitä sen tulee olla Herran suunnitelman mukaan".²⁸⁴ Ei pidä koskaan unohtaa, että *Jumalan sana on avioliiton alkulähteenä* (vrt. 1. Moos. 2:24) ja että Jeesus itse teki avioliitosta yhden valtakuntansa instituutioista (vrt. Matt. 19:4-8), korottaen sakramentin arvoon sen, mikä jo alusta asti oli kirjoitettu ihmisluontoon. "Sakra-

mentin vietossa mies ja nainen lausuvat sen vastavuoroisen lahjoittamisen profeetallisen sanan, että he ovat 'yksi liha', merkki Kristuksen ja kirkon välisen yhteyden salaisuudesta (vrt. Ef. 5:31-32).²⁸⁵ Uskollisuudesta Jumalan sanaa kohtaan meidän on tuotava esiin myös se, kuinka tämä instituutio nykyisin on monessa suhteessa aikamme ajattelutavan hyökkäysten kohteena. Laajalle levinneen tunne-elämän hämmennyksen ja ihmisruumista ja sukupuolten eroa banalisoivien ajattelutapojen yleistymisen edessä Jumalan sana vahvistaa ihmisen alkuperäisen hyvyyden – ihmisen, joka on luotu mieheksi ja naiseksi ja kutsuttu uskolliseen, vastavuoroiseen ja hedelmälliseen rakkauteen.

Avioliiton suuresta salaisuudesta johtuu *vanhempien* korvaamaton *vastuu lapsistaan*. Aitoon isyyteen ja äitiyteen nimittäin kuuluu sen edelleen välittäminen, mitä elämä Kristuksessa merkitsee, ja siitä todistaminen. Uskollisuuden ja perhe-elämän ykseyden kautta aviopuolisot ovat lapsilleen ensimmäisiä Jumalan sanan julistajia. Kirkollisen yhteisön on tuettava ja autettava heitä edistämään perheessään rukousta, sanan kuuntelemista ja Raamatun tuntemista. Siksi synodi toivoo, että *jokaisessa kodissa olisi Raamattu*, jota säilytetään arvokkaalla tavalla, niin että sitä voidaan lukea ja käyttää apuna rukouksessa. Papit, diakonit ja hyvin koulutetut maallikot voivat tarvittaessa auttaa. Synodi suositteli myös pienten perheyhteisöjen muodostamista, joissa voidaan rukoilla ja mietiskellä yhdessä sopivia Raamatun kohtia.²⁸⁶ Puolisoiden tulee muistaa, että "Jumalan sana on arvokas apu myös avioliiton ja perhe-elämän vaikeuksissa".²⁸⁷

Tässä yhteydessä haluan myös korostaa sitä, mitä synodi totesi *naisten tehtävästä suhteessa Jumalan sanaan*. "Naisten nerokkuuden", kuten paavi Johannes Paavali II sitä nimitti,²⁸⁸ osuus Raamatun tuntemisessa kuten myös koko kirkon elämässä on nykyisin suurempi kuin aikaisemmin, ja tämä pätee myös Raamatun tutkimukseen. Synodi korosti erityisesti naisten korvaamatonta roolia perheessä, kasvatuksessa, katekeesissa ja arvojen välittämisessä. "He osaavat herättää sanan kuulemisen ja henkilökohtaisen suhteen Jumalaan sekä välittää anteeksiantamisen ja evankelisen jakamisen merkityksen."²⁸⁹ He ovat rakkauden tuojia, armahtavaisuuden opettajia ja rauhan rakentajia; he välittävät lämpöä ja inhimillisyyttä maailmassa, joka liian usein arvioi ihmisiä kylmästi hyväksikäytön ja hyödyn kriteerien perusteella.

Pyhän Raamatun lukeminen rukoillen ja *lectio divina*

86. Synodi painotti useaan otteeseen, että rukoileva lähestymistapa pyhää tekstiä kohtaan on peruselementti jokaisen uskovan hengellisessä elämässä eri palvelutehtävissä ja elämänmuodoissa. Tässä synodi viittasi erityisesti *lectio divinaan*.²⁹⁰ Jumalan sana on jokaisen aidon kristillisen spiritualiteetin perusta. Synodin isät yhtyivät dogmaattisen konstituution *Dei Verbum* sanoihin: "Lähestykööt [uskovat] siis mielellään Raamatun tekstiä, tapahtuipa se Jumalan sanan läpikulkemassa pyhässä liturgiassa tai hartaasti lukien tai käyttäen sopivia kursseja tai muita keinoja, joita kirkon paimenten hyväksyminä tai heidän alkuun paneminaan nykyään kaikkialla kiitettävällä tavalla levitetään. Muistakoot he kuitenkin, että Raamatun lukemisen on käytävä käsi kädessä rukouksen kanssa."²⁹¹ Tällä tavalla kirkolliskokous halusi soveltaa suurta patristista traditiota, joka aina on kehoittanut lähestymään Raamattua vuoropuhelussa Jumalan kanssa. Pyhä Augustinus sanoi: "Rukouksesi on se sana, jonka puhut Jumalalle. Kun luet [Raamattua], Jumala puhuu sinulle; kun rukoilet, sinä puhut Jumalalle."²⁹² Origenes, yksi tämän raamatunlukutavan suurista opettajista, korosti, että Raamatun ymmärtäminen ei vaadi vain sen tutkimista, vaan sitäkin enemmän yhteyttä Kristuksen kanssa ja rukousta. Hän oli vakuuttunut siitä, että etuoikeutettu tie Jumalan tuntemiseen on rakkaus, eikä aito *scientia Christi* voi olla olemassa ilman Kristukseen rakastumista. Kirjeessä *Gregoriukselle* tämä suuri aleksandrialainen teologi kehotti: "Omistaudu jumalallisten kirjoitusten *lectioon*; omistaudu tähän kestävästi. Näe *lectiossa* vaivaa pyrkimyksenäsi uskoa ja miellyttää Jumalaa. Jos *lection* aikana kohtaat suljetun oven, kolkuta ja sinulle avaa se vartija, josta Jeesus sanoi: 'Hänelle vartija avaa portin'. Kun tällä tavoin omistaudut *lectio divinaan*, etsi alttiisti ja horjumatta Jumalaan luottaen jumalallisten kirjoitusten merkitystä, joka niissä on kätkeytyneenä suuressa täyteydessä. Mutta sinun ei pidä tyytyä vain kolkuttamaan ja etsimään: jumalallisten asioiden ymmärtämiseksi *oratio* on välttämätöntä. Siksi Vapahtaja ei kehoittanut ainoastaan: 'Etsikää, niin te löydätte' ja 'Kolkuttakaa, niin teille avataan', vaan hän sanoi myös: 'Pyytäkää, niin teille annetaan.'²⁹³

Tässä yhteydessä on kuitenkin *välttävää individualistisen lähestymistavan vaaraa* ja muistettava, että Jumalan sana on annettu meille juuri rakentamaan yhteyttä, yhdistämään meidät totuudessa matkalamme kohti Jumalaa. Sana on osoitettu jokaiselle henkilökohtaisesti, mutta se on myös yhteisöä rakentava sana, kirkkoa rakentava sana.

Siksi *pyhää tekstiä on aina lähestyttävä kirkon yhteydessä*. ”Yhteinen lukeminen on hyvin tärkeää, koska pyhän Raamatun elävä subjekti on Jumalan kansa, kirkko ... Raamattu ei kuulu menneisyyteen, koska sen subjekti, Jumalan kansa jonka Jumala itse on inspiroinut, on aina sama, ja siten sana on aina elävä tässä elävässä subjektissa. Siksi on tärkeää lukea pyhää Raamattua ja kuulla pyhää Raamattua kirkon yhteydessä, yhdessä kaikkien tämän sanan suurten todistajien kanssa, alkaen ensimmäisistä kirkkoisista oman aikamme pyhiin saakka, nykyiseen opetusvirkaan saakka.”²⁹⁴

Siksi *etuoikeutettu paikka* pyhän Raamatun rukoilevaan lukemiseen on *liturgia*, erityisesti *eukaristia*. Kun vietetään Kristuksen ruumiin ja veren sakramenttia, Sana itse tulee läsnäolevaksi keskeiseksi. Tietyssä mielessä Raamatun rukoilevan lukemisen, olipa se henkilökohtaista tai yhteisöllistä, on aina oltava yhteydessä eukaristian viettoon. Niin kuin eukaristinen adoraatio valmistaa, saattaa ja seuraa eukaristian liturgiaa,²⁹⁵ niin myös henkilökohtainen ja yhteisöllinen Raamatun lukeminen rukoillen valmistaa, saattaa ja syventää sitä, mitä kirkko viettää julistaessaan sanaa liturgiassa. Kun *lectio* ja liturgia liitetään näin läheisesti toisiinsa, voidaan ymmärtää paremmin kriteerit, joiden on ohjattava tätä lukutapaa pastoraalityössä ja Jumalan kansan hengellisessä elämässä.

87. Asiakirjat, jotka valmistelivat ja saattoivat synodia, puhuivat erilaisista metodeista, joiden avulla pyhää Raamattua voi lähestyä hedelmällisesti ja uskoen. Suurinta huomiota sai kuitenkin osakseen *lectio divina*, joka todella ”kykenee avaamaan uskovalle Jumalan sanan aarteen, mutta myös synnyttämään kohtaamisen Kristuksen, Jumalan elävän Sanan kanssa.”²⁹⁶ Tässä haluan lyhyesti muistuttaa sen perusvaiheista. Se alkaa tekstin lukemisella (*lectio*), joka johtaa kysymykseen sen sisällön aidosta tuntemisesta: *mitä Raamatun teksti sanoo itsessään?* Ilman tätä vaihetta on vaara, että tekstiä pidetään vain verukkeena sille, ettemme koskaan liiku omien ajatustemme tuolle puolen. Seuraavaksi tulee meditaatio (*meditatio*), joka kysyy: *mitä Raamatun teksti sanoo meille?* Tässä jokaisen on henkilökohtaisesti, mutta myös yhteisöllisesti, annettava itsensä tulla kosketetuksi ja haastetuksi, koska ei ole kyse menneisyydessä vaan nykyhetkessä lausutuista sanoista. Tätä seuraa rukous (*oratio*), joka kysyy: *mitä me sanomme Herralle vastauksena hänen sanaansa?* Rukous pyyntönä, esirukouksena, kiitoksena ja ylistyksenä on ensimmäinen tapa, jolla sana muuttaa meitä. Lopulta *lectio divina* päättyy kontemplaatioon

(*contemplatio*), jonka aikana saamme Jumalan lahjana omaksua hänen tapansa katsoa todellisuutta ja kysymme: *minkälaista mielen, sydämen ja elämän kääntymystä Herra pyytää meiltä?* Pyhä Paavali sanoo *Kirjeessä roomalaisille*: ”Älkää mukautuko tämän maailman menoon, vaan muuttukaa, uudistukaa mieleltänne, niin että osaatte arvioida, mikä on Jumalan tahto, mikä on hyvää, hänen mielensä mukaista ja täydellistä” (12:2). Kontemplaatio pyrkii luomaan meissä viisaan näkemys todellisuudesta, niin kuin Jumala sen näkee, ja muovaamaan meissä ”Kristuksen mielen” (1. Kor. 2:16). Jumalan sana näyttäytyy tässä arviointikriteerinä: se on ”elävä ja väkevä. Se on terävämpi kuin mikään kaksiteräinen miekka, se iskee syvään ja viiltää halki sielun ja hengen, nivelet ja luiden ytimet, se paljastaa sisimmät aikeemme ja ajatuksemme” (Hepr. 4:12). On hyvä muistaa, että *lectio divina* ei ole todella päättynyt ennen kuin se johtaa toimintaan (*actio*), joka saa uskovan tekemään elämästään lahjan toisille rakkaudessa.

Jumalanäidissä näemme nämä vaiheet yhdistettyinä ja täyttyneinä korkeimmalla mahdollisella tavalla. Hän on jokaiselle uskovalle Jumalan sanan kuuliaisen vastaanottamisen esikuva, sillä hän ”kätki sydämeensä kaiken, mitä oli tapahtunut, ja tutkisteli sitä” (Luuk. 2:19, vrt. 2:51). Hän osasi löytää syvällisen siteen, joka Jumalan suuressa suunnitelmassa yhdistää näennäisesti irralliset tapahtumat, teot ja asiat.²⁹⁷

Haluan lisäksi mainita henkilökohtaiseen Raamatun lukemiseen liittyvästä ehdotuksesta, joka tehtiin synodin aikana. Henkilökohtainen Raamatun lukeminen antaa mahdollisuuden aneen saamiseen kirkon tavallisten ehtojen mukaisesti joko itseä tai poisnukkuneita uskovia varten.²⁹⁸ Anekäytäntö²⁹⁹ viittaa oppiin Kristuksen ääretömistä ansioista, joita kirkko lunastuksen palvelijattarena jakaa ja soveltaa. Se viittaa myös oppiin pyhien yhteydestä ja opettaa meille, ”kuinka sisäisessä yhteydessä Kristukseen olemme liittyneitä toinen toisiimme ja kuinka jokaisen yliluonnollinen elämä voi koitua toisten hyväksi”.³⁰⁰ Tältä näkökannalta Jumalan sanan lukeminen tukee meitä katumuksen ja kääntymyksen tiellä, saa meidät syventämään tunnettamme kirkkoon kuulumisesta ja kasvamaan läheisyydessä Jumalan kanssa. Kuten pyhä Ambrosius totesi: kun otamme pyhän Raamatun käteemme uskossa ja luemme sitä kirkon kanssa, ihminen kulkee jälleen Jumalan kanssa paratiisissa.³⁰¹

Jumalan sana ja mariaaninen rukous

88. Muistaen erottamatonta yhteyttä Jumalan sanan ja Nasaretin Marian välillä kehotan yhdessä synodin isien kanssa edistämään mariaanista rukousta uskovien keskuudessa, erityisesti perheissä, koska se on apu Raamatussa kerrottujen pyhien salaisuuksien mietiskelemiseen. Erittäin hyödyllinen apukeino on esimerkiksi *pyhän ruusukon* rukoileminen yksin tai yhdessä,³⁰² ruusukon, joka yhdessä Marian kanssa mietiskelee Kristuksen elämän salaisuuksia³⁰³ ja jota paavi Johannes Paavali II halusi rikastuttaa lisäämällä siihen valoisat salaisuudet.³⁰⁴ On sopivaa, että jokaista ruusukon salaisuuden ilmoittamista seuraa siihen liittyvän lyhyen Raamatun tekstin lukeminen. Tämä auttaa opettelemaan ulkoa joitakin Kristuksen elämän salaisuuksiin liittyviä tärkeimpiä Raamatun kohtia.

Synodi suositteli myös *Angelus Domini* -rukouksen edistämistä uskovien keskuudessa. Siinä on kyse yksinkertaisesta, syvällisestä rukouksesta, joka auttaa meitä ”muistamaan joka päivä lihaksi tullutta Sanaa”.³⁰⁵ On oikein, että Jumalan kansa, perheet ja Jumalalle vihittyjen yhteisöt ovat uskollisia tälle mariaaniselle rukoukselle, joka perinteisesti lausutaan aamulla, keskipäivällä ja illalla. *Angelus Domini* -rukouksessa pyydämme Jumalalta, että Marian esirukouksen kautta mekin voisimme hänen laillaan täyttää Jumalan tahdon ja ottaa hänen sanansa vastaan. Tämä tapa voi auttaa meitä vahvistamaan aitoa rakkautta inkarnaation salaisuutta kohtaan.

Myös muutamat itäisen kristinuskon varhaiset rukoukset, joissa mietiskellään koko pelastushistoriaa *Theotokoksen*, Jumalanäidin kautta, ansaitsevat tulla tunnetuiksi, arvostetuiksi ja laajasti käytetyiksi. Ajattelemme erityisesti *Akathistos*- ja *Paraklesis* -hymnejä. Niissä on kyse litaniamuotoisista ylistyslauluista, jotka ovat kirkon uskon ja raamatullisten viittausten kyllästämiä. Ne auttavat uskovia mietiskelemään Kristuksen salaisuuksia yhdessä Marian kanssa. Tarkoitin erityisesti Jumalanäidille osoitettua *Akathistos*-hymniä, jonka nimi tulee siitä, että se lauletaan seisten. Se edustaa yhtä bysanttilaisen tradition Maria-hurskauden korkeimmista ilmauksista.³⁰⁶ Näillä sanoilla rukoileminen avartaa sielun ja tekee sen otolliseksi sille rauhalle, joka tulee ylhäältä, Jumalalta, rauhalle, joka on itse Kristus, joka syntyi Mariasta meidän pelastuksemme tähden.

89. Ajatellen Jumalan Sanaa, joka tuli lihaksi Nasaretin Marian kohdussa, sydämemme kääntyy nyt sen maan puoleen, jossa lunastuksemme salaisuus täytettiin ja josta käsin Jumalan sana on levinnyt maan ääriin saakka. Pyhän Hengen voimasta Sana tuli lihaksi tiettyinä aikana ja tietyssä paikassa, maakaistaleella Rooman valtakunnan rajamailla. Mitä enemmän katsomme Kristuksen persoonan yleismaailmallisuutta ja ainutlaatuisuutta, sitä enemmän katsomme kiitollisina myös sitä maata, jossa Jeesus syntyi, eli ja antoi itsensä meidän kaikkien puolesta. Kivet, joilla Lunastajamme käveli, ovat edelleen meille täynnä hänen muistoaan ja jatkuvasti "huutavat" hyvää sanomaa. Siksi synodin isät muistivat onnellista lausumaa, joka kutsuu pyhää maata "viidenneksi evankeliumiksi".³⁰⁷ Kuinka tärkeää onkaan, että näissä paikoissa on kristittyjä yhteisöjä niin monista vaikeuksista huolimatta! Piispainsynodi ilmaisee syvän läheisyytensä kaikkia niitä kristittyjä kohtaan, jotka elävät Jeesuksen maassa ja todistavat uskosta Ylösnousseeseen. Siellä kristittyjä ei kutsuta olemaan ainoastaan "uskon merkkivalona yleismaailmalliselle kirkolle, vaan myös sopusoinnun, viisauden ja tasapainon hapatteena sen yhteiskunnan elämässä, joka perinteisesti on ollut ja on yhä moniarvoinen, monikansallinen ja moniuskontoinen."³⁰⁸

Pyhä maa on vielä tänäänkin pyhiinvaelluskohde kristityille rukouksen ja katumuksen eleenä; tästä todistivat kirjoittajat jo varhaisella ajalla, esimerkiksi pyhä Hieronymus.³⁰⁹ Mitä enemmän käännämme katseemme ja sydämemme kohti maallista Jerusalemiä, sitä enemmän meissä syttyy kaipaus taivaalliseen Jerusalemiin, jokaisen pyhiinvaelluksen todelliseen kohteeseen, ja palava toivo siitä, että Jeesuksen nimi, jossa yksin on pelastus, olisi kaikkien tuntema (vrt. Ap.t. 4:12).

KOLMAS OSA

VERBUM MUNDO

*”Jumalaa ei kukaan ole koskaan nähnyt.
Ainoa Poika, joka itse on Jumala
ja joka aina on Isän vierellä,
on opettanut meidät tuntemaan hänet.”
(Joh. 1:18)*

KIRKON LÄHETYSSTEHTÄVÄ: JULISTAA JUMALAN SANAA MAAILMALLE

Sana Isältä ja Isälle

90. Pyhä Johannes korostaa voimakkaasti kristinuskon perusparadoksia. Toisaalta hän sanoo, että ”Jumalaa ei kukaan ole koskaan nähnyt” (Joh. 1:18, vrt. 1. Joh. 4:12). Kuvamme, käsitteemme tai sanamme eivät voi koskaan määritellä tai mitata Korkeimman ääretöntä todellisuutta. Hän on *Deus semper maior*. Toisaalta pyhä Johannes sanoo, että Sana todella ”tuli lihaksi” (Joh. 1:14). Ainosyntyinen Poika, joka on aina Isän luona, on ilmoittanut Jumalan, jota ”kukaan ei ole koskaan nähnyt” (Joh. 1:18). Jeesus Kristus tulee luoksemme ”täynnä armoa ja totuutta” (Joh. 1:14), jotka hänen kauttaan on annettu meille (vrt. Joh. 1:17). ”Hänen täyteydestään me kaikki olemme saaneet, armoa armon lisäksi” (Joh. 1:16). Näin evankelista Johannes mietiskelee esipuheessaan Sanaa, lähtien Sanan olemisesta Jumalan luona aina hänen lihaksitulemiseensa ja lopulta Isän luo palaamisensa saakka. Hän tuo mukanaan ihmisyytemme, jonka hän omaksui ikuisesti. Tässä lähtemisessä Isän luota ja palaamisessa Isän luo (vrt. Joh. 13:3; 16:28; 17:8,10) Kristus näyttää itsensä meille Jumalan ”kertojana” (vrt. Joh. 1:18). Pyhä Ireneus Lyonilainen toteaa, että Poika on ”Isän ilmoit-

taja”.³¹⁰ Jeesus Nasaretilainen on niin sanotusti Jumalan “eksegeetti”, Jumalan, “jota kukaan ei koskaan ole nähnyt”. “Hän on näkymättömän Jumalan kuva” (Kol. 1:15). Tässä täyttyy Jesajan ennustus Herran sanan vaikuttavuudesta. Niin kuin sade ja lumi tulevat taivaasta kastellakseen maan ja tehdäkseen sen hedelmälliseksi, niin Jumalan sana “ei tyhjänä palaa vaan täyttää tehtävän, jonka minä sille annan, ja saa menestymään kaiken, mitä varten sen lähetän” (vrt. Jes. 55:10-11). Jeesus Kristus on tämä lopullinen ja vaikuttava Sana, joka lähti Isän luota ja palasi hänen luokseen ja joka täydellisesti toteutti hänen tahtonsa maailmassa.

Toivon “Logoksen” julistaminen maailmalle

91. Jumalan sana on välittänyt meille jumalallisen elämän, joka uudistaa maan kasvat ja tekee kaiken uudeksi (vrt. Ilm. 21:5). Hänen sanansa ei koske meitä ainoastaan jumalallisen ilmoituksen *vastaanottajina*, vaan myös sen *julistajina*. Hän, jonka Isä on lähettänyt toteuttamaan tahtonsa (vrt. Joh. 5:36-38; 6:38-40; 7:16-18), vetää meidät luokseen ja liittää meidät elämäänsä ja tehtävänsä. Ylösnouseen Henki tekee elämästämme kykenevän julistamaan sanaa vaikuttavasti koko maailmassa. Tämän koki ensimmäinen kristillinen yhteisö, joka sai nähdä, kuinka sana levisi julistamisen ja todistamisen kautta (vrt. Ap.t. 6:7). Haluan viitata tässä erityisesti apostoli Paavalin elämään. Hän oli täysin Herran omakseen ottama (vrt. Fil. 3:12) - “enää en elä minä, vaan Kristus elää minussa” (Gal. 2:20) - ja tehtävälleen omistautunut: “Voi minua, ellen evankeliumia julista!” (1. Kor. 9:16). Paavali tiesi, että se, mitä Kristuksessa oli ilmoitettu, on todella kaikkien kansojen pelastus, vapautus synnin orjuudesta ja pääsy Jumalan lasten vapauteen.

Se, mitä kirkko julistaa maailmalle, on *toivon Logos* (vrt. 1. Piet. 3:15). Ihminen tarvitsee “suurta toivoa” voidakseen elää nykyhetkessään. Tämä suuri toivo on “Jumala, jolla on ihmisen kasvat ja joka ’on rakastanut meitä loppuun asti’ (Joh. 13:1)”.³¹¹ Siksi kirkko on olemukseltaan missionaarinen. Emme voi pitää vain itsellämme ikuisen elämän sanoja, jotka on annettu meille kohtaamisessa Jeesuksen Kristuksen kanssa. Ne on tarkoitettu kaikille, jokaiselle ihmiselle. Jokainen aikamme ihminen, tietääpä hän sitä tai ei, tarvitsee tätä julistusta. Herra itse lähettäköön, kuten profeetta Aamoksen aikana, ihmisille uuden nälän ja janon Herran sanoja kohtaan (vrt. Aam. 8:11). On velvollisuutemme välittää edelleen se, minkä olemme armosta saaneet.

Jumalan sanasta syntyvä kirkon lähetystehtävä

92. Piispainsynodi korosti voimakkaasti, että on välttämätöntä vahvistaa kirkossa sitä missionaarista tietoisuutta, joka on ollut läsnä Jumalan kansassa alusta saakka. Ensimmäiset kristityt pitivät lähetysjulistusta välttämättömyytenä, joka johtuu itse uskon luonteesta. Jumala, johon he uskoivat, oli kaikkien Jumala, ainoa tosi Jumala, joka ilmoitti itsensä Israelin historiassa ja lopulta Pojassaan ja antoi näin vastauksen, jota kaikki ihmiset sisimmässään odottivat. Ensimmäiset kristilliset yhteisöt tunsivat, että heidän uskonsa ei ollut osa jotakin tiettyä kulttuuritraditiota, joka vaihtelee kansasta toiseen, vaan kuului totuuden alueelle, joka koskee kaikkia ihmisiä yhtä lailla.

Jälleen kerran pyhä Paavali valaisee elämällään meille kristillisen lähetystehtävän merkitystä ja sen alkuperäistä yleismaailmallisuutta. Ajatelkaamme *Apostolien tekojen* kertomusta Ateenan Areiopagin tapahtumista (vrt. 17:16-34). Kansojen apostoli käy vuoropuheluun eri kulttuureista tulevien ihmisten kanssa tietoisena siitä, että Jumalan, tunnetun ja tuntemattoman, salaisuus, josta jokaisella ihmisellä on ainakin hämärä aavistus, on todella ilmoitettu historiassa: ”Juuri sitä, mitä te tuntemattanne palvotte, minä teille julistan” (Ap.t. 17:23). Kristillisen julistuksen uutuus on se, että nyt voidaan sanoa kaikille kansoille: ”Jumala on näyttänyt itsensä. Hän itse. Nyt tie hänen luokseen on avoin. Kristillisen julistuksen uutuus ei ole mikään ajatus vaan tosiasia: Hän on ilmoittanut itsensä.”³¹²

Sana ja Jumalan valtakunta

93. Kirkon lähetystehtävää ei siksi voi pitää valinnaisena tai täydentävänä elementtinä kirkon elämässä. Se merkitsee, että annamme Pyhän Hengen tehdä meistä Kristuksen kaltaisia ja osallisia hänen omasta lähetystehtävästään: ”Niin kuin Isä on lähettänyt minut, niin lähetän minä teidät” (Joh. 20:21). Näin sana välitetään koko elämällä. Sana itse pakottaa meitä kohti veljiämme. Sana valaisee, puhdistaa, käännäyttää; me olemme vain sen palvelijoita.

Siksi on välttämätöntä löytää yhä enemmän sanan julistamisen kiireellisyys ja kauneus, jotta Kristuksen itsensä julistama Jumalan valtakunta tulisi. Tässä mielessä tulemme uudelleen tietoisiksi siitä, mikä kirkkoisille oli niin selvää: että sanan julistamisen sisältönä on Jumalan valtakunta (vrt. Mark. 1:14-15). Se taas on Origeneen sanoja lainaten *itse Jeesuksen persoona (Autobasileia)*.³¹³ Herra tarjoaa pelastusta

kaikkien aikojen ihmisille. Kaikki tiedämme, kuinka välttämätöntä on se, että Kristuksen valo valaisee kaikki ihmiselämän osa-alueet: perheen, koulun, kulttuurin, työn, vapaa-ajan ja muut sosiaalisen elämän alueet.³¹⁴ Ei ole kyse lohdutuksen sanan julistamisesta, vaan sanan joka repii rikki, joka kutsuu kääntymykseen ja avaa pääsyn kohtaamiseen Kristuksen kanssa, hänen, jonka kautta uusi ihmisuus voi kukoistaa.

Kaikki kastetut ovat vastuussa julistuksesta

94. Koska koko Jumalan kansa on "lähetetty" kansa, synodi vahvisti, että "Jumalan sanan julistamisen lähetystehtävä on kaikkien Jeesuksen Kristuksen opetuslasten tehtävä heidän kasteensa perusteella."³¹⁵ Kukaan Kristukseen uskova ei voi tuntea olevansa vapautettu tästä vastuusta, joka johtuu kuulumisesta sakramentaalisesti Kristuksen ruumiiseen. Tietoisuus tästä on elvytettävä jokaisessa perheessä, seurakunnassa, yhteisössä, yhdistyksessä ja kirkollisessa liikkeessä. Kirkko, kommuunion salaisuutena, on siten kokonaan missionaarinen. Jokainen on omassa elämänmuodossaan kutsuttu antamaan ratkaisevan panoksensa kristilliseen julistukseen.

Piispat ja papit on oman tehtävänsä perusteella ensimmäisinä kutsuttu elämään kokonaan sanan palveluksessa, julistamaan evankeliumia, viettämään sakramenteja ja opettamaan uskovia aitoon Raamatun tuntemiseen. Myös *diakonien* on tunnettava olevansa oman tehtävänsä mukaisesti kutsuttuja osallistumaan tähän evankelioimistyöhön.

Jumalalle vihitty elämä on koko kirkon historian ajan loistanut esimerkillisesti, kun se on ottanut selkeästi vastaan tehtävän julistaa ja saarnata Jumalan sanaa lähetystyössä (*missio ad gentes*) ja kaikkein vaikeimmissa olosuhteissa. Se on ollut valmis myös uusiin evankelioimisen olosuhteisiin ja ottanut rohkeasti ja pelkäämättä vastaan uusia teitä ja haasteita julistaakseen Jumalan sanaa vaikuttavasti.³¹⁶

Maallikot on kutsuttu toteuttamaan omaa kasteeseen perustuvaa profeetallista tehtävänsä ja todistamaan evankeliumista jokapäiväisessä elämässään, missä sitten ovatkin. Tässä yhteydessä synodin isät ilmaisivat "suurimman arvostuksensa, kiitoksensa ja rohkaisunsa sille evankelioimisen palvelutehtävälle, jota lukemattomat maallikot, erityisesti naiset, toteuttavat alttiisti ja sitoutuneina yhteisöissään kaikkialla maailmassa seuraten Magdalan Marian, ensimmäisen pääsiäisilon todistajan, esimerkkiä".³¹⁷ Synodi tunnustaa myös kiitol-

lisena, että kirkolliset liikkeet ja uudet yhteisöt ovat nykyaikana suuri voimavara kirkon evankelioimistyössä ja kannustavat kehittämään uusia evankeliumin julistamisen muotoja.³¹⁸

Lähetystyön (missio ad gentes) välttämättömyys

95. Kehottaessaan kaikkia uskovia julistamaan Jumalan sanaa synodin isät vahvistivat, että myös omana aikanamme päättäväinen sitoutuminen lähetystyöhön (*missio ad gentes*) on välttämätöntä. Kirkko ei mitenkään voi rajoittaa pastoraalityötään vain ”huoltotyöhön” niille, jotka jo tuntevat Kristuksen evankeliumin. Lähetystyön tekeminen on selvä merkki kirkollisen yhteisön kypsyydestä. Lisäksi synodin isät korostivat vahvasti tietoisuutta siitä, että Jumalan sana on pelastava totuus, jota jokainen ihminen kaikkina aikoina tarvitsee. Siksi sitä täytyy eksplisiittisesti julistaa. Hengen voimasta (vrt. 1. Kor. 2:4-5) kirkon on mentävä kohti kaikkia ihmisiä. Jatkuvasti sen on profeettallisesti puolustettava ihmisten oikeutta ja vapautta kuulla Jumalan sanaa ja etsittävä tehokkaampia keinoja sanan julistamiseksi vainonkin uhalla.³¹⁹ Kirkko tuntee olevansa velvoitettu julistamaan kaikille pelastuksen sanaa (vrt. Room. 1:14).

Julistus ja uusi evankelioiminen

96. Paavi Johannes Paavali II - samoin kuin jo paavi Paavali VI apostolisessa kehotuskirjeessä *Evangelii nuntiandi* - oli monin tavoin muistuttanut uskovia uuden lähetystyön vaiheen välttämättömyydestä koko Jumalan kansalle.³²⁰ Kolmannen vuosituhaten alkaessa on paitsi yhä monia kansoja, jotka eivät ole saaneet kuulla hyvää sanomaa, myös paljon kristittyjä, joille Jumalan sana on julistettava uudelleen vakuuttavalla tavalla, niin että he voivat konkreettisesti kokea evankeliumin voiman. Monet ovat ”kastettuja, mutta eivät riittävästi evankelioituja”.³²¹ Usein kansakunnat, joissa kerran oli rikas usko ja paljon kutsumuksia, ovat menettämässä identiteettiään maallistuneen kulttuurin vaikutuksesta.³²² Uuden evankelioimisen välttämättömyys, jonka kunnianarvoisa edeltäjäni niin syvästi tunsin, on myönnettävä pelkäämättä ja varmana siitä, että Jumalan sana on vaikuttava. Kirkko, joka on varma Herransa uskollisuudesta, ei väsy julistamaan evankeliumin hyvää sanomaa ja kutsuu kaikkia kristittyjä löytämään uudelleen Kristuksen seuraamisen vetoavuuden.

Jumalan sana ja kristillinen todistus

97. Kirkon lähetystehtävän valtavat ulottuvuudet ja nykyajan tilanteen monimutkaisuus vaativat uusia keinoja Jumalan sanan julistamiseksi tehokkaasti. Pyhä Henki, kaiken evankelioimisen ensisijainen vaikuttaja, ei koskaan lakkaa ohjaamasta Kristuksen kirkkoa tässä työssä. On kuitenkin tärkeää, että kaikki julistamisen tavat ennen kaikkea huomioivat *Jumalan sanan välittämisen ja kristillisen todistuksen* olennaisen suhteen. Tästä riippuu itse julistuksen uskottavuus. Toisaalta on välttämätöntä sana, joka välittää sen, minkä Herra itse on meille sanonut. Toisaalta on välttämätöntä todistus, joka tekee sanan uskottavaksi, niin että se ei vaikuta kauniilta filosofialta tai utopialta vaan todellisuudelta, jonka voi elää ja joka tekee eläväksi. Tämä sanan ja todistuksen vastavuoroisuus muistuttaa tapaa, jolla Jumala ilmoitti itsensä Sanansa lihaksitulemisessa. Jumalan sana saavuttaa ihmiset "sellaisten todistajien kohtaamisen kautta, jotka tekevät sanan läsnäolevaksi ja eläväksi".³²³ Erityisesti uudet sukupolvet tarvitsevat johdatusta Jumalan sanaan "aikuisten kohtaamisen ja aidon todistuksen kautta, ystävien myönteisen vaikutuksen ja kirkollisen yhteisön suuren seuran kautta".³²⁴

Raamatun todistuksen - eli todistuksen jonka Jumalan sana antaa itsestään - ja uskovien elämän todistuksen välillä on läheinen suhde. Toinen viittaa ja johtaa toiseen. Kristillinen todistus välittää sanan, josta Raamattu todistaa. Raamattu puolestaan selittää sitä todistusta, joka kristittyjen on annettava omalla elämällään. Ne, jotka kohtaavat uskottavia evankeliumin todistajia, voivat siten huomata, että Jumalan sana vaikuttaa niissä, jotka ottavat sen vastaan.

98. Tästä todistuksen ja sanan vuorovaikutuksesta käsin ymmärrämme paavi Paavali VI:n sanat apostolisessa kehotuskirjeessä *Evangeliumi nuntiandi*. Vastuamme ei rajoitu siihen, että tarjoamme maailmalle yleisesti hyväksytyjä arvoja. Tarvitaan Jumalan sanan eksplisiittistä julistamista. Vain siten olemme uskollisia Kristuksen antamalle tehtävälle. "Elämällä julistettua ilosanomaa täytyy siis jossakin vaiheessa julistaa myös sanoin. Todellisesta evankelioimisesta ei voida puhua, ellei julisteta Jeesus Nasaretilaisen, Jumalan Pojan, nimeä, oppia, elämää, lupauksia, valtakuntaa ja salaisuutta."³²⁵

Se tosiasia, että Jumalan sanan julistaminen vaatii omalla elämällä annettavaa todistusta, oli kristityille tuttu alusta alkaen. Kristus itse on luotettava ja tosi todistaja (vrt. Ilm. 1:5; 3:14), todistaja totuudesta (vrt.

Joh. 18:37). Tässä yhteydessä haluan viitata lukemattomiin todistuksiin, joita saimme kuulla synodin kokouksessa. Olimme syvästi liikuttuneita kuunnellessamme niiden kertomuksia, jotka elivät uskonsa ja antoivat loistavan todistuksen evankeliumista jopa kristinuskon vastaisten hallintojärjestelmien alaisina tai vainottuina.

Tämän kaiken ei pidä pelottaa meitä. Jeesus itse sanoi opetuslapsilleen: "Ei palvelija ole herraansa suurempi. Jos minua on vainottu, vainotaan teitäkin" (Joh. 15:20). Siksi haluan yhdessä koko kirkon kanssa ylistää Jumalaa niiden monien veljemme ja sisartemme todistuksesta, jotka omana aikanammekin ovat antaneet elämänsä välittääkseen totuuden Jumalan rakkaudesta, joka on ilmoitettu meille ristiinnaulitussa ja ylönousseessa Kristuksessa. Koko kirkon nimissä kiitän myös niitä kristittyjä, jotka eivät ole luopuneet uskostaan kohdatessaan esteitä tai vainoa evankeliumin tähden. Syvää ja veljellistä kiintymystä osoitamme kaikkien niiden kristittyjen yhteisöjen uskovia kohtaan erityisesti Aasiassa ja Afrikassa, jotka nytkin ovat uskonsa vuoksi hengenvaarassa tai vaarassa joutua yhteiskunnassa syrjityiksi. Näemme, että tässä toteutuu evankeliumin autuaaksijulistusten henki koskien niitä, joita vainotaan Herran Jeesuksen vuoksi (vrt. Matt. 5:11). Samalla kehoitamme lakkaamatta kansakuntien hallituksia takaamaan kaikille omantunnon- ja uskonnonvapauden ja myös vapauden todistaa omasta uskostaan julkisesti.³²⁶

JUMALAN SANA JA TYÖ MAAILMASSA

Jeesuksen palveleminen hänen "vähäisimmissä veljissään" (Matt. 25:40)

99. Jumalan sana valaisee ihmiselämää ja saa omantuntonme tutkimaan elämäämme syvemmin, koska koko ihmisen historia on Jumalan tuomion alainen. "Kun Ihmisen Poika tulee kirkkaudessaan kaikkien enkeliensä kanssa, hän istuu tuoli kirkkautensa valtaistuimelle. Kaikki kansat kootaan hänen eteensä" (Matt. 25:31-32). Nykyaikana suhtaudumme usein pinnallisesti kuluvan hetken arvoon, ikään kuin sillä ei olisi mitään merkitystä tulevaisuuden kannalta. Evankeliumi kuitenkin muistuttaa meitä siitä, että jokainen elämämme hetki on tärkeä ja eletävä intensiivisesti, tietoisena siitä, että jokaisen on tehtävä tili elämästään. *Matteuksen evankeliumin* 25. luvussa Ihmisen Poika pitää sitä, mitä teemme tai jätämme tekemättä yhdellekin "hänen vähäisimmistä veljistään" (vrt. 25:40, 45) hänelle itselleen tehtynä tai

tekemättä jätettynä: ”Minun oli nälkä, ja te annoitte minulle ruokaa. Minun oli jano, ja te annoitte minulle juotavaa. Minä olin koditon, ja te otitte minut luoksenne. Minä olin alasti, ja te vaatetitte minut. Minä olin sairas, ja te kävitte minua katsomassa. Minä olin vankilassa, ja te tulitte minun luokseni” (25:35-36). Jumalan sana itse korostaa maailmassa toimimisemme välttämättömyyttä ja vastuutamme Kristuksen, historian Herran, edessä. Julistaessamme evankeliumia kehottaakamme toinen toisiamme tekemään hyvää ja toimimaan oikeudenmukaisuuden, sovinnon ja rauhan puolesta.

Jumalan sana ja työ yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolesta

100. Jumalan sana innoittaa ihmisiä solmimaan oikeuteen ja oikeudenmukaisuuteen perustuvia suhteita ja todistaa, kuinka arvokkaita Jumalan edessä ovat ihmisten kaikki yritykset tehdä maailmasta oikeudenmukaisempi ja asuttavampi paikka.³²⁷ Jumalan sana itse selvin sanoin tuomitsee epäoikeudenmukaisuudet ja edistää solidaarisuutta ja tasa-arvoa.³²⁸ Herran sanojen valossa tunnistamme siis ”aikojen merkit” historiassa emmekä pakene työtä kärsivien ja itsekyyden uhrien hyväksi. Synodi muistutti, että työ oikeudenmukaisuuden ja maailman muuttamisen hyväksi on olennainen osa evankelioimistyötä. Kuten paavi Paavali VI totesi, meidän on ”tavoitettava ja evankeliumin voimalla muutettava ne kriteerit, ratkaisevat arvot, etunäkökohdat, ajatustottumukset, innoituksen lähteet ja ihmiskunnan elämänmallit, jotka ovat Jumalan sanan ja pelastussuunnitelman kanssa ristiriidassa”.³²⁹

Tämän vuoksi synodin isät osoittivat sanansa erityisesti niille, jotka osallistuvat poliittiseen ja yhteiskunnalliseen elämään. Evankelioimisen ja Jumalan sanan levittämisen on innoitettava heidän toimintaansa maailmassa, kun he etsivät kaikkien todellista hyvää ja kunnioittavat ja edistävät jokaisen ihmisen arvoa. Tietenkään ei ole suoranaisesti kirkon tehtävä luoda oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa, vaikka sillä onkin oikeus ja velvollisuus puuttua eettisiin ja moraalisiin kysymyksiin, joissa on kyse yksilöiden ja kansojen hyvästä. Suoranainen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen toimintaan osallistuminen on kuitenkin ennen kaikkea evankeliumin koulussa kasvatettujen maallikkojen tehtävä. Siksi synodi kehotti edistämään asianmukaista koulutusta kirkon yhteiskunnallisen opetuksen perusteiden mukaisesti.³³⁰

101. Haluan myös kiinnittää kaikkien huomion siihen, kuinka tärkeää on puolustaa ja edistää *jokaisen ihmisen ihmisoikeuksia*, jotka perustuvat ihmissydämeen kirjoitettuun luonnonlakiin ja sellaisina ovat ”yleispäteviä, loukkaamattomia ja luovuttamattomia”.³³¹ Kirkko toivoo, että näiden oikeuksien tunnustamisen kautta ihmisarvo tunnustettaisiin vaikuttavammin ja sitä edistettäisiin yleismaailmallisesti.³³² Se on merkki, jonka Luoja on painanut luotuunsa, jonka olemuksen Jeesus Kristus omaksui ja lunasti lihaksi tulemisensa, kuolemansa ja ylösnousemuksensa kautta. Siksi Jumalan sanan levittäminen vahvistaa näiden oikeuksien tunnustamista ja kunnioittamista.³³³

Jumalan sanan julistaminen, sovinto ja rauha kansojen kesken

102. Monenlaisten velvollisuuksien joukossa synodi kehotti painokkaasti edistämään sovintoa ja rauhaa. Nykytilanteessa on välttämättömämpää kuin koskaan ennen löytää uudelleen Jumalan sana sovinnon ja rauhan lähteenä, koska siinä Jumala sovittaa kaiken itsensä kanssa (vrt. 2. Kor. 5:18-20; Ef. 1:10). Kristus ”on meidän rauhamme” (Ef. 2:14), se joka hajottaa jakautumisen muurit. Monet synodin puheenvuorot todistivat vakavista ja väkivaltaisista yhteenotoista ja jännitteistä maailmassamme. Joskus nämä vihollisuudet näyttäytyvät uskontojen välisinä konflikteina. Toistan vielä kerran, että uskonto ei koskaan oikeuta suvaitsemattomuutta tai sotaa. Väkivaltaa ei voi käyttää Jumalan nimissä!³³⁴ Jokaisen uskonnon on kannustettava kohti oikean järjen käyttöä ja edistettävä eettisiä arvoja, jotka rakentavat rauhanomaista rinnakkaiseloa.

Uskollisina Jumalan sovitustyölle ristiinnaulitussa ja ylösnouseksessa Jeesuksessa Kristuksessa katolilaisten ja kaikkien hyvän tahdon ihmisten on nähtävä vaivaa ollakseen sovinnon esikuvia oikeudenmukaisen ja rauhanomaisen yhteiskunnan rakentamiseksi.³³⁵ Emme saa koskaan unohtaa, että ”siellä, missä ihmissanoina tulee voimattomia, koska väkivallan ja aseiden traaginen melu vallitsee, Jumalan sanan profeettallinen voima ei vähene. Se toistaa meille, että rauha on mahdollinen ja että meidän on oltava sovinnon ja rauhan välineitä”.³³⁶

Jumalan sana ja vaikuttava rakkaus

103. Työ oikeudenmukaisuuden, sovinnon ja rauhan puolesta perustuu lopulta rakkauteen, joka on ilmoitettu meille Kristuksessa, ja saa siinä täyttymyksensä. Kun kuuntelimme puheenvuoroja, joita

synodissa esitettiin, näimme selvemmin yhteyden Jumalan sanan rakastavan kuuntelemisen ja veljimme epäitsekään palvelemisen välillä. Kaikkien uskovien on ymmärrettävä, kuinka välttämätöntä on "kääntää kuultu sana rakkauden teoksi, koska tämä on ainoa keino, jolla evankeliumin julistuksesta tulee uskottavaa kaikesta inhimillisestä heikkoudesta huolimatta".³³⁷ Jeesus kulki maailmassa hyvää tehden (vrt. Ap.t. 10:38). Kun Jumalan sanaa kuunnellaan alttiisti kirkossa, herää "rakkaus ja oikeudenmukaisuus kaikkia, erityisesti köyhiä kohtaan".³³⁸ Ei pidä koskaan unohtaa, että "rakkaus - caritas - on aina oleva tarpeen, myös täysin oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa ... Se, joka haluaa hylätä rakkauden, on valmis luopumaan ihmisyydestä".³³⁹ Siksi kehotan kaikkia uskovia mietiskelemään usein apostoli Paavalin ylistyslaulua rakkaudelle ja antamaan sen innoittaa heitä: "Rakkaus on kärsivällinen, rakkaus on lempeä. Rakkaus ei kadepdi, ei kersku, ei pöyhkeile, ei käyttäydy sopimattomasti, ei etsi omaa etuaan, ei katkeroidu, ei muistele kärsimäänsä pahaa, ei iloitse vääryydestä vaan iloitsee totuuden voittaessa. Kaiken se kestää, kaikessa uskoo, kaikessa toivoo, kaiken se kärsii. Rakkaus ei koskaan katoa" (1. Kor. 13:4-8).

Sekä yksilöinä että kirkollisena yhteisönä, sekä paikallisella että yleismaailmallisella tasolla meidän on jatkuvasti sitouduttava lähimmäisenrakkauteen, joka perustuu Jumalan rakkauteen. Kuten pyhä Augustinus sanoo: "On olennaista ymmärtää, että lain täyttymys ja koko Raamatun täyttymys on rakkaus ... Joka uskoo ymmärtäneensä Raamatun kokonaan tai osittain, mutta ei pyri tämän seurauksena rakentamaan tätä kaksinaista rakkautta Jumalaa ja lähimmäistä kohtaan, osoittaa, että ei ole sitä vielä ymmärtänyt."³⁴⁰

Jumalan sanan julistaminen ja nuoret

104. Synodi kiinnitti erityistä huomiota Jumalan sanan julistamiseen uusille sukupolville. Nuoret ovat jo kirkon aktiivisia jäseniä ja edustavat sen tulevaisuutta. Usein kohtamme heissä spontaania avoimuutta Jumalan sanan kuulemista kohtaan ja *vilpittömästi halua tuntemaan Jeesus*. Nuoruudessa nousevat väistämättä ja vilpittömästi esiin *kysymykset* oman elämän merkityksestä ja suunnasta. Näihin kysymyksiin vain Jumala voi antaa todellisen vastauksen. Tämä huomion kiinnittäminen nuoriin vaatii rohkeutta julistaa selvästi. Meidän on autettava nuoria saavuttamaan luottamus pyhää Raamattua kohtaan ja tuntemaan sitä, jotta se olisi heille kompassi,

joka osoittaa tien jota kulkea.³⁴¹ Siksi nuoret tarvitsevat todistajia ja opettajia, jotka kulkevat heidän kanssaan ja ohjaavat heitä rakastamaan evankeliumia ja välittämään sitä edelleen erityisesti ikätovereilleen. Näin heistä itsestään tulee aitoja ja uskottavia julistajia.³⁴²

Jumalan sana on myös tuotava esiin tavalla, joka osoittaa sen merkityksen kutsumusten kannalta. Näin nuoret saavat apua ja ohjausta elämänsä valinnoissa, myös kohti koko elämänsä vihkimistä Jumalalle.³⁴³ Aidot kutsumukset Jumalalle vihittyyn elämään ja pappeteen saavat hedelmällisen maaperän uskollisesta yhteydestä Jumalan sanan kanssa. Toistan vielä tänäänkin kutsun avata ovet Kristukselle, jonka esitin paaviuteni alussa: "Joka antaa Kristuksen tulla elämäänsä, ei menetä mitään, ei mitään, ei kerta kaikkiaan mitään siitä, mikä tekee elämän vapaaksi, kauniiksi ja suureksi. Ei! Vain tässä ystävyydessä elämän ovet avautuvat. Vain tässä ystävyydessä ihmiselämän suuret mahdollisuudet todella tulevat esiin ... Rakkaat nuoret, älkää pelätkö Kristusta! Hän ei ota pois mitään ja antaa kaiken. Joka antaa itsensä hänelle, saa satakertaisesti takaisin. Niin, avatkaa, avatkaa ovet Kristukselle täysin auki - ja löydätte todellisen elämän."³⁴⁴

Jumalan sanan julistaminen ja siirtolaiset

105. Jumalan sana saa meidät tarkastelemaan historiaa ja siinä syntyviä uusia todellisuuksia. Siksi synodi kiinnitti kirkon evankelioimistehtävän yhteydessä huomiota myös siirtolaisuuden monimutkaiseen ilmiöön, joka viime vuosina on saavuttanut ennennäkemättömät mittasuhteet. Tähän liittyy hyvin arkaluonteisia kysymyksiä kansakuntien *turvallisuudesta* ja turvapaikanhakijoiden tai parempia elämänolosuhteita, terveyttä ja työtä etsivien ihmisten *vastaanottamisesta*. Suuri määrä ihmisiä, jotka eivät tunne Kristusta tai joilla on hänestä vääristynyt kuva, asettuu asumaan perinteisesti kristittyihin maihin. Samanaikaisesti ihmisiä kristinuskon syvästi leimaamista kansakunnista muuttaa maihin, joissa Kristuksen julistamista ja uutta evankelioimista tarvitaan. Nämä tilanteet tarjoavat uusia mahdollisuuksia Jumalan sanan levittämiseksi. Tässä yhteydessä synodin isät vahvistivat, että siirtolaisilla on oikeus kuulla *kerygma*, jota on tarjottava mutta ei pakotettava. Jos he ovat kristittyjä, he tarvitsevat pastoraalista tukea uskonsa vahvistamiseksi ja voidakseen itse tulla evankeliumin viestintuojiksi. Niiden hiippakuntien, joita tämä ilmiö koskettaa, on oltava tietoisia sen monimutkaisuudesta ja valmistauduttava siihen, jotta

siirtolaisuus nähtäisiin myös mahdollisuutena löytää uusia läsnäolon ja julistamisen muotoja. Hiippakuntien on mahdollisuuksiensa mukaan huolehdittava näiden lähimmäistemme vastaanottamisesta ja rohkaisemisesta, että heistäkin tulisi hyvän sanoman koskettamina Jumalan sanan julistajia ja ylösnousseen Jeesuksen, maailman toivon, todistajia.³⁴⁵

Jumalan sanan julistaminen ja kärsivät

106. Synodin työn aikana isät kiinnittivät huomiota myös välttämättömyyteen julistaa Jumalan sanaa kaikille niille, jotka kärsivät fyysisesti, psyykkisesti tai hengellisesti. Kärsimyksen hetkinä *perimmäiset kysymykset oman elämän merkityksestä* nousevat voimakkaimmin esiin ihmisen sydämessä. Kun ihmissanat näyttävät mykistyvän pahan ja kärsimyksen salaisuuden edessä, ja yhteiskuntamme näyttää arvostavan elämää vain silloin, kun se vastaa tiettyjä tehokkuuden ja hyvinvoinnin mittoja, Jumalan sana paljastaa meille, että myös nämä olosuhteet ovat salatulla tavalla Jumalan rakkauden "syleilemiä". Usko, joka syntyy Jumalan sanan kohtaamisesta, auttaa meitä ymmärtämään, että *ihmiselämä on täysin elämisen arvoista myös silloin, kun se on pahan heikentämää*. Jumala loi ihmisen onnellisuuteen ja elämään, kun taas sairaus ja kuolema tulivat maailmaan synnin seurauksena (vrt. Viis. 2:23-24). Mutta elämän Isä on ihmisen paras lääkäri, ja lakkaamatta hän rakastaen kumartuu kärsivän ihmiskunnan puoleen. Jumalan läheisyys ihmisen kärsimyksessä huipentuu Jeesuksessa itsessään, joka on "lihaksi tullut Sana. Hän kärsi kanssamme ja kuoli. Kärsimyksensä ja kuolemansa kautta hän otti omakseen ja muutti täysin heikkoutemme".³⁴⁶

Jeesuksen läheisyys kärsiviä kohtaan ei ole lakannut: se jatkuu ajassa Pyhän Hengen työn kautta kirkon lähetystehtävässä, sanassa ja sakramenteissa, hyvän tahdon ihmisissä, avustustyössä, jota yhteisöt edistävät veljellisessä rakkaudessa ja paljastavat näin Jumalan todelliset kasvot ja hänen rakkautensa. Synodi kiitti Jumalaa siitä loistavasta, usein kätkeystä todistuksesta, jonka monet kristityt - papit, sääntökuntalaiset ja maallikot - antavat, kun he ovat lainanneet ja lainaavat kätensä, silmänsä ja sydämensä Kristukselle, todelliselle ruumiin ja sielun lääkäri! Synodi kehottaa jatkuvasti huolehtimaan sairaista ja tuomaan heille sanassa ja eukaristiassa Herran Jeesuksen eläväksi tekevän läsnäolon. Heitä on autettava lukemaan Raamattua ja ymmärtämään, että juuri omassa tilanteessaan he voivat erityisellä

tavalla osallistua Kristuksen lunastavaan kärsimykseen maailman pelastukseksi (vrt. 2. Kor. 4:8-11, 14).³⁴⁷

Jumalan sanan julistaminen ja köyhät

107. Pyhä Raamattu tuo esiin Jumalan erityisen rakkauden köyhiä ja puutteenalaisia kohtaan (vrt. Matt. 25:31-46). Synodin isät viittasivat usein siihen, että evankeliumin julistaminen ja kirkon paimenten ja yhteisöjen palvelutyö on välttämätöntä suunnata näitä veljiämme kohtaan. "Köyhillä, jotka eivät tarvitse vain leipää vaan myös elämän sanoja, on ensimmäisinä oikeus kuulla evankeliumin julistus."³⁴⁸ Rakkauden diakonia ei koskaan saa puuttua kirkoistamme, ja sen on aina liitettävä sanan julistamiseen ja pyhien salaisuuksien viettämiseen.³⁴⁹ Samalla on tunnustettava ja pidettävä arvossa sitä, että köyhät itsekkin toimivat evankelioimisen välittäjinä. Raamatussa todellisia köyhiä ovat ne, jotka uskovat itsensä kokonaan Jumalalle. Jeesus itse kutsuu heitä evankeliumissa *autuaiksi*, "sillä heidän on taivasten valtakunta" (Matt. 5:3; vrt. Luuk. 6:20). Herra ylistää niiden sydämen yksinkertaisuutta, jotka tunnistavat Jumalassa todellisen rikkauden, jotka panevat toivonsa häneen eivätkä tämän maailman hyvyksiin. Kirkko ei saa pettää köyhiä: "Kirkon paimenia kutsutaan kuuntelemaan heitä, oppimaan heiltä, ohjaamaan heitä uskossa ja rohkaisemaan heitä vaikuttamaan omaan elämäänsä."³⁵⁰

Kirkko tietää myös, että on olemassa *köyhyyttä* hyveenä, jota harjoitetaan ja joka valitaan vapaasti, kuten monet pyhät ovat tehneet. Ja on olemassa *kurjuutta*, joka usein on tulosta epäoikeudenmukaisuudesta ja itsekkyydestä, kurjuutta jota leimaa puute ja nälkä ja joka ruokkii konfliktien syntymistä. Kun kirkko julistaa Jumalan sanaa, se tietää, että on edistettävä "*valinnan köyhyyden*" ja "*voitettavan köyhyyden*" välistä "hyveen kehää". On löydettävä uudelleen "kohtuullisuus ja solidaarisuus, jotka ovat evankeliumin arvoja ja samalla yleispäteviä ... Tämä merkitsee oikeudenmukaisia ja kohtuullisia valintoja".³⁵¹

Jumalan sana ja luonnonsuojelu

108. Jumalan sanan vaatima toimiminen maailmassa saa meidät katsomaan uusin silmin koko Jumalan luomaa maailmaa, jossa on jälkiä Sanasta, jonka kautta kaikki on tehty (vrt. Joh. 1:2). Uskovina ja evankeliumin julistajina olemme nimittäin vastuussa myös luomakunnasta. Ilmoitus osoittaa meille Jumalan suunnitelman maailmaa

kohtaan. Se saa meidät myös hylkäämään ihmisen vääristyneet asenteet, kun tämä ei tunnusta kaiken luodun olevan heijastusta Luojusta vaan pitää sitä pelkkänä materiaana, jota voi huoleti hyväksikäyttää. Näin ihmiseltä puuttuu se olennainen nöyryys, joka saa hänet tunnistamaan luomakunnassa Jumalan lahjan, joka on otettava vastaan ja jota on käytettävä hänen suunnitelmansa mukaan. Päinvastoin ihmisen röyhkeys, kun hän elää ikään kuin Jumalaa ei olisi, johtaa riistämään ja turmelemaan luontoa eikä tunnista siinä luovan Sanan työtä. Tässä teologisessa kontekstissa haluan toistaa synodin isien sanat. He muistuttivat, että ”pyhässä Raamatussa ja kirkon elävässä traditiossa välitetyn Jumalan sanan vastaanottaminen synnyttää uuden tavan katsoa asioita, edistää aitoa ekologiaa, jonka juuret pohjimmiltaan ovat uskon kuuliaisuudessa ... ja kehittää uuden teologisen huomiokyvyn kaikkien Kristuksessa luotujen asioiden hyvyttä kohtaan.”³⁵² Ihmistä täytyy kasvattaa uudelleen ihmettelemään ja tunnistamaan luoduissa ilmenevää todellista kauneutta.³⁵³

JUMALAN SANA JA KULTTUURIT

Kulttuurin arvo ihmiselämälle

109. Johanneksen julistus Sanan lihaksi tulemisesta paljastaa erottamattoman yhteyden *Jumalan sanan* ja niiden *ihmissanojen* välillä, joiden kautta hän välittää itsensä meille. Tältä näkökannalta synodi käsitteli Jumalan sanan ja kulttuurin välistä suhdetta. Jumala ei ilmoita itseään ihmiselle abstraktilla tavalla, vaan omaksuen kieliä, kielikuvia ja ilmaisuja, jotka ovat sidoksissa eri kulttuureihin. Tästä hedelmällisestä suhteesta kirkon historia todistaa rikkaalla tavalla. Nykyään tämä suhde on siirtynyt uuteen vaiheeseen evankeliumin levitessä ja juurtuessa eri kulttuureihin ja länsimaisen kulttuurin viimeaikaisten kehitysten johdosta. Ennen kaikkea tämä merkitsee sitä, että tunnustetaan kulttuurin merkitys jokaisen ihmisen elämälle. Kulttuuri eri ulottuvuuksissaan on inhimillisen kokemuksen peruselementti: ”Ihminen elää aina oman kulttuurinsa mukaan, joka vuorostaan luo ihmisten välille heille ominaisen siteen, joka määrittää inhimillisen olemassaolon ihmistenvälistä ja sosiaalista luonnetta.”³⁵⁴

Jumalan sana on vuosisatojen kuluessa inspiroinut eri kulttuureja ja synnyttänyt perustavia moraaliarvoja, suurenmoisia taiteellisia ilmaisuja ja esimerkittäviä tapoja elää.³⁵⁵ Raamatun ja kulttuurin uuden

kohtaamisen näkökulmasta haluan vakuuttaa kaikille kulttuurielämän edustajille, että heidän ei pidä pelätä avautumista Jumalan sanaa kohtaan. Se ei koskaan tuhoa todellista kulttuuria, vaan pikemminkin on jatkuvana innoituksena yhä sopivampia ja merkityksellisempiä inhimillisen ilmaisun muotoja etsittäessä. Jokaisen aidon kulttuurin täytyy, ollakseen todella ihmisen palveluksessa, olla avoin transsendenssille ja lopulta Jumalalle.

Raamattu suurena kulttuurikoodina

110. Synodin isät korostivat, että on tärkeää edistää asianmukaista Raamatun tuntemusta kulttuurielämässä työskentelevien keskuudessa, myös maallistuneissa konteksteissa ja ei-uskovien parissa.³⁵⁶ Pyhä Raamattu sisältää ihmiskuvaan ja filosofiaan liittyviä arvoja, joilla on ollut positiivinen vaikutus koko ihmiskuntaan.³⁵⁷ Raamatun merkitys suurena kulttuurikoodina on saatava takaisin täyteen arvoonsa.

Raamatun tuntemus kouluissa ja yliopistoissa

111. Jumalan sanan ja kulttuurin välisessä kohtaamisessa erityinen alue ovat *koulut ja yliopistot*. Kirkon paimenten on pidettävä erityisesti huolta näistä ympäristöistä ja edistettävä Raamatun syvällistä tuntemusta, niin että sen hedelmälliset kulttuuriviittaukset käsitetään myös nykyajan kannalta. Katolisten ryhmien ylläpitämät opintokeskukset tarjoavat erityisen panoksen kulttuurin ja kasvatuksen edistämiseksi, ja tämä on tunnustettava. Ei saa laiminlyödä myöskään *uskonnonopetusta*, ja uskonnonopettajille on annettava huolellinen koulutus. Monissa tapauksissa uskonnonopetus on oppilaille ainoa mahdollisuus kohdata uskon sanoma. Uskonnonopetuksessa on edistettävä pyhän Raamatun tuntemusta voittamalla vanhat ja uudet ennakkoluulot ja pyrkimällä sen totuuden parempaan tuntemiseen.³⁵⁸

Pyhä Raamattu eri taidemuodoissa

112. Jumalan sanan ja kulttuurin välinen suhde on ilmaistu monin tavoin erityisesti *taiteessa*. Siksi idän ja lännen suuri traditio on aina arvostanut pyhän Raamatun innoittamia taideteoksia, kuten kuvataidetta ja arkkitehtuuria, kirjallisuutta ja musiikkia. Ajattelen myös *ikoneissa* ilmaistua vanhaa kuvakieltä, joka vähitellen leviää

idän traditiosta koko maailmaan. Synodin isien kanssa koko kirkko ilmaisee arvostuksensa, kunnioituksensa ja ihailunsa ”kauneuteen rakastuneita” taiteilijoita kohtaan, jotka ovat saaneet innoituksensa pyhistä teksteistä. He ovat antaneet panoksensa kirkkojemme koristeluun, uskomme viettoon, liturgiamme rikastamiseen, ja samalla monet heistä ovat auttaneet tekemään jollakin tavalla näkyviksi, ajassa ja paikassa, näkymättömät ja ikuiset todellisuudet.³⁵⁹ Kehotan asiaankuuluvia tahoja edistämään kirkossa taiteilijoiden koulutusta pyhän Raamatun tuntemisessa kirkon elävän tradition ja opetusviran valossa.

Jumalan sana ja viestintävälineet

113. Jumalan sanan ja kulttuurin väliseen suhteeseen liittyy myös harkittu ja järkevä vanhojen ja uusien viestintävälineiden käyttäminen. Synodin isät suosittelivat näiden välineiden kunnollista tuntemusta, ottaen huomioon niiden nopean kehityksen ja vuorovaikutuksen eri tasot. On käytettävä voimavaroja asiantuntemuksen saavuttamiseksi eri alueilla, erityisesti *uuden median* kuten *internetin* alalla. Kirkko on jo merkittävällä tavalla läsnä joukkoviestinnän maailmassa, ja opetusvirka on useita kertoja puuttunut tähän aiheeseen Vatikaanin II kirkolliskokouksesta lähtien.³⁶⁰ Uusien välineiden löytäminen evankeliumin sanoman julistamiseksi on osa uskovien jatkuvaa evankelioimispyrkimystä. Nykyisin kommunikaatio muodostaa maailmanlaajuisen verkoston, ja Kristuksen vetoamus saa uuden merkityksen: ”Minkä minä sanon teille pimeässä, se julistakaa päivänvalossa, ja mitä kuulette korvaanne kuiskattavan, se kuuluttakaa julki katoilta” (Matt. 10:27). Jumalan sanan ei pidä kaikua vain painetussa muodossa, vaan myös muiden viestintävälineiden kautta.³⁶¹ Siksi yhdessä synodin isien kanssa haluan kiittää katolilaisia, jotka asiantuntemuksella työskentelevät edistääkseen kirkon merkittävää läsnäoloa mediamaailmassa, ja kehotan heitä yhä laajempaan ja pätevämpään työhön tällä alalla.³⁶²

Uusien joukkoviestinnän muotojen joukossa on nykyään tunnus-tettava *internetin* kasvanut merkitys. Se muodostaa uuden foorumin evankeliumin julistamiselle. On kuitenkin oltava tietoisia siitä, että virtuaalimaailma ei koskaan voi korvata reaali maailmaa. Evankelioiminen voi hyödyntää uusien viestintävälineiden tarjoamaa *virtuaalisuutta* merkityksellisten suhteiden luomiseksi vain, jos se päättyy *henkilökohtaiseen kontaktiin*, joka pysyy korvaamattomana. *Internetin*

maailmassa, joka mahdollistaa miljardien kuvien ilmestymisen miljoonille tietokoneruuduille kautta maailman, *Kristuksen kasvojen* on tultava näkyviksi ja hänen äänensä kuultavaksi, sillä "jos ei ole tilaa Kristukselle, ei ole tilaa ihmiselle".³⁶³

Raamattu ja inkulturaatio

114. Inkarnaation salaisuus kertoo meille toisaalta sen, että Jumala ilmoittaa itsensä aina konkreettisessa historiassa ja omaksuu siihen sisältyvät kulttuurikoodit. Toisaalta sama sana voidaan ja täytyy välittää eri kulttuureissa ja muuttaa ne sisältä käsin sen kautta, mitä paavi Paavali VI kutsui *kulttuurien evankelioimiseksi*.³⁶⁴ Jumalan sana, kuten kristinuskokin, on luonteeltaan syvällisesti *interkulttuurallinen*, se kykenee kohtaamaan eri kulttuurit ja saamaan eri kulttuurit kohtaamaan toisensa.³⁶⁵

Tässä kontekstissa ymmärretään myös evankeliumin *inkulturaation* arvo.³⁶⁶ Kirkko on lujasti vakuuttunut siitä, että Jumalan sana on itsessään kykenevä tavoittamaan kaikki ihmiset siinä kulttuuri-kontekstissa, jossa he elävät. "Tämä vakaumus lähtee Raamatusta itsestään, joka 1. Mooseksen kirjasta alkaen omaksuu universaalien asenteen (1. Moos. 1:27-28), säilyttää sen johdonmukaisesti Abrahamin ja hänen jälkeläistensä kautta kaikille ihmisille luvatussa siunauksessa (1. Moos. 12:3; 18:18) ja vahvistaa sen lopullisesti ulottamalla kristillisen evankeliumin julistuksen 'kaikille kansoille'".³⁶⁷ Siksi inkulturaatiota ei pidä sekoittaa pinnallisen soveltamisen prosesseihin ja vielä vähemmän sekavaan synkretismiin, joka hämärtää evankeliumin ainutlaatuisuuden yrittäessään tehdä sitä helpommin hyväksyttäväksi.³⁶⁸ Aito inkulturaation paradigma on itse Sanan inkarnaatio. "'Akkulturaatio' tai 'inkulturaatio' on todella Sanan inkarnaation heijastus silloin, kun evankeliumin muuttama ja uudesti synnyttämä kulttuuri tuottaa omassa traditiossaan alkuperäisiä kristillisen elämän, liturgian ja ajattelun ilmaisuja",³⁶⁹ toimien hapatteena paikallisessa kulttuurissa, vaalien sanan siemeniä (*semina Verbi*) ja kyseisen kulttuurin positiivisia elementtejä ja avaten sen evankeliumin arvoille.³⁷⁰

Raamatun käännökset ja niiden levittäminen

115. Jos Jumalan sanan inkulturaatio on välttämätön osa kirkon lähetystehtävää maailmassa, ratkaiseva vaihe tässä prosessissa on

Raamatun levittäminen arvokkaan käännöstyön kautta eri kielille. Tässä yhteydessä on aina muistettava, että Raamatun käännöstyö alkoi "jo Vanhan testamentin aikana, kun Raamatun heprealainen teksti käännettiin suullisesti arameaksi (Neh. 8:8, 12) ja myöhemmin kirjoitetussa muodossa kreikaksi. Käännös on tietenkin aina enemmän kuin alkuperäisen tekstin yksinkertainen transkriptio. Siirtyminen kielestä toiseen sisältää välttämättä kulttuurikontekstin muutoksen. Käsitteet eivät ole identtisiä ja symboleilla on erilainen merkitys, sillä ne tulevat toisenlaisen ajattelun traditioista ja elämäntavoista".³⁷¹

Synodin aikana jouduttiin toteamaan, että useilta paikallis-kirkoilta puuttuu yhä täydellinen Raamatun käänös niiden omilla kielillä. Kuinka monilla kansoilla nykyään onkaan Jumalan sanan nälkä ja jano, mutta niillä ei vielä ole "laajalti auki olevaa pääsyä pyhän Raamatun sisältöön",³⁷² jota Vatikaanin II kirkolliskokous tahtoi! Siksi synodi piti ennen kaikkea tärkeänä kouluttaa asiantuntijoita, jotka omistautuvat Raamatun kääntämiseen eri kielille.³⁷³ Rohkaisen käyttämään voimavaroja tähän työhön. Erityisesti haluan suositella Catholic Biblical Federationin (Katolisen raamattuliiton) työn tukemista, että pyhän Raamatun käännösten määrä ja niiden laajempi levittäminen yhä kasvaisi.³⁷⁴ Tämän työn luonteen vuoksi on hyvä, milloin mahdollista, toteuttaa se yhteistyössä eri piiliasurojen kanssa.

Jumalan sana ylittää kulttuurirajat

116. Keskustellessaan Jumalan sanan ja kulttuurien välisestä suhteesta synodin kokous tunsu tarpeen vahvistaa sen, minkä ensimmäiset kristityt saivat kokea helluntaipäivästä lähtien (vrt. Ap.t. 2:1-13). Jumalan sana kykenee läpäisemään kulttuurit, ilmaisemaan itsensä eri kulttuureissa ja eri kielillä, mutta sama sana ylittää yksittäisten kulttuurien rajat ja luo yhteyden eri kansojen kesken. Herran sana kutsuu meitä yhä laajempaan yhteyteen. "Käymme ulos kokemuksemme rajoittuneisuudesta ja käymme sisään todellisuuteen, joka on todella yleismaailmallinen. Tulemalla yhteyteen Jumalan sanan kanssa tulemme yhteyteen kirkon kanssa, joka elää Jumalan sanan... Se merkitsee lähtemistä yksittäisten kulttuurien rajoituksista yleismaailmallisuuteen, joka liittyy kaikki, yhdistää kaikki, tekee meistä kaikista veljiä."³⁷⁵ Jumalan sanan julistaminen vaatii aina ensiksi meiltä itseltämme uutta exodusta, kun jätämme taaksemme omat rajoittuneet mittapuumme ja kuvitelmamme tehdäksemme itsesämme tilaa Kristuksen läsnäololle.

JUMALAN SANAN JULISTAMINEN JA USKONTOJENVÄLINEN DIALOGI

Uskontojenvälisen vuoropuhelun arvo

117. Kirkko pitää sanan julistamisen olennaisena osana kohtaamista, dialogia ja yhteistyötä kaikkien hyvän tahdon ihmisten kanssa, erityisesti ihmiskunnan eri uskonnollisten traditioiden edustajien kanssa. Tämä tapahtuu välttämättä synkretismin ja relativismin muodot ja seuraten Vatikaanin II kirkolliskokouksen julistuksen *Nostra aetate* antamia suuntaviivoja, joita paavien opetusvirka sittemmin on kehittänyt.³⁷⁶ Ajallemme tyypillinen nopeasti etenevä globalisaatioprosessi johtaa tilanteeseen, jossa eri kulttuureista ja usunnoista tulevat ihmiset elävät läheisemmässä kontaktissa. Tämä on otollinen mahdollisuus osoittaa, kuinka aito uskonnollisuus voi edistää universaalien veljeyden suhteita ihmisten kesken. On hyvin tärkeää, että uskonnot voivat edistää usein maallistuneissa yhteiskunnissamme ajattelutapaa, joka näkee kaikkivaltiaassa Jumalassa kaiken hyvän perustan, moraalisen elämän loppumattoman lähteen ja tuen universaalien veljeyden syvälliselle tunteelle.

Esimerkiksi juutalais-kristillisestä traditiosta löytyy puhutteleva todistus Jumalan rakkaudesta kaikkia kansoja kohtaan. Jo Nooan kanssa solmimassaan liitossa hän yhdistää heidät yhteen suureen syleilyyn, jota symboloi ”pilvissä näkyvä kaari” (1. Moos. 9:13, 14, 16). Profeettojen sanojen mukaan hän haluaa koota heidät yhdeksi maailmanlaajuiseksi perheeksi (vrt. Jes. 2:2ss, 42:6; 66:18-21; Jer. 4:2; Ps. 47). Todistuksia läheisestä yhteydestä jumalasuhteen ja jokaiseen ihmiseen kohdistuvan rakkauden etiikan välillä löytyy monista suurista uskonnollisista traditioista.

Vuoropuhelu kristittyjen ja muslimien välillä

118. Eri uskontojen joukossa kirkko tarkastelee kunnioittavasti muslimeja, jotka palvovat yhtä ainoaa Jumalaa.³⁷⁷ He viittaavat Abrahamiin ja palvelevat Jumalaa ennen kaikkea rukouksella, almujen antamisella ja paastolla. Me tunnustamme, että islamin traditiossa on monia raamatullisia hahmoja, symboleja ja aiheita. Jatkaen kunnianarvoisan Johannes Paavali II:n tärkeää työtä toivon, että vuosien kuluessa solmitut luottamukselliset suhteet kristittyjen ja muslimien välillä jatkuvat ja kehittyvät vilpittömän ja kunnioittavan vuoropuhe-

lun hengessä.³⁷⁸ Synodi toivoi, että tässä vuoropuhelussa pohdittaisiin tarkemmin elämän kunnioittamista perustavana arvona, miehen ja naisen loukkaamattomia oikeuksia ja heidän yhtäläistä arvoaan. Ottaen huomioon yhteiskunnallis-poliittisen ja uskonnollisen järjestyksen eron uskontojen on annettava panoksensa yhteiseksi hyväksi. Synodi pyytää piispainkokouksia, siellä missä se on sopivaa ja hyödyllistä, edistämään kohtaamisia, jotka auttavat kristittyjä ja muslimeja tuntemaan toisensa paremmin. Näin edistetään arvoja, joita yhteiskunta tarvitsee rauhanomaista ja positiivista rinnakkaiseloa varten.³⁷⁹

Vuoropuhelu muiden uskontojen kanssa

119. Tässä yhteydessä haluan ilmaista kirkon kunnioituksen eri maanosien vanhoja uskontoja ja hengellisiä traditioita kohtaan. Ne sisältävät arvoja, jotka voivat suuresti edistää yksilöiden ja kansojen välistä ymmärrystä.³⁸⁰ Usein tunnistamme yhtäläisyyksiä niiden uskonnollisissa kirjoissa ilmaistujen arvojen kanssa: esimerkiksi buddhalaisuuden elämän kunnioittamisen, kontemplaation, hiljaisuuden, yksinkertaisuuden; hindulaisuuden pyhyden tajun, uhrit ja paastoamisen; konfutselaisuuden perhe- ja sosiaaliset arvot. Näemme myös muissa uskonnollisissa kokemuksissa vilpitöntä tarkkaavaisuutta Jumalan transsendenssia kohtaan, Jumalaa, joka tunnustetaan Luojaksi, kuten myös huomiota elämän kunnioittamista, avioliittoa ja perhettä kohtaan sekä vahvaa solidaarisuuden tajuja.

Dialogi ja uskonnonvapaus

120. Vuoropuhelu ei kuitenkaan olisi hedelmällistä, jos se ei sisältäisi aitoa kunnioitusta jokaista ihmistä kohtaan, jotta tämä voi vapaasti harjoittaa omaa uskontoaan. Siksi synodi rohkaistessaan yhteistyötä eri uskontojen edustajien välillä muistuttaa myös "välttämättömyydestä todella taata kaikille uskoville vapaus tunnustaa omaa uskontoaan sekä yksityisesti että julkisesti, sekä omantunnonvapaus".³⁸¹ Sillä "kunnioitus ja dialogi edellyttävät vastavuoroisuutta kaikilla alueilla, ennen kaikkea siinä mikä koskee perusvapauksia ja erityisesti uskonnonvapautta. Ne edistävät rauhaa ja ymmärrystä kansojen kesken".³⁸²

PÄÄTÖS

Jumalan lopullinen sana

121. Näiden pohdiskelujen lopuksi, joilla olen halunnut koota ja syventää Jumalan sanaa kirkon elämässä ja lähetystehtävässä käsitel-
leen piispainsynodin 12. varsinaisen yleiskokouksen rikasta sanomaa, haluan vielä kerran rohkaista koko Jumalan kansaa, paimenia, sään-
tökuntalaisia ja maallikoita, näkemään vaivaa, jotta he tuntisivat
yhä paremmin pyhää Raamattua. Emme saa koskaan unohtaa, että
jokaisen aidon ja elävän kristillisen spiritualiteetin perusta on *Jumalan
sana, jota kirkossa julistetaan, otetaan vastaan, vietetään liturgiassa ja
mietiskellään*. Tämä suhde Jumalan sanan kanssa syvenee sitä suu-
remmalla innolla, mitä enemmän olemme tietoisia siitä, että pyhässä
Raamatussa ja kirkon elävässä traditiossa olemme Jumalan lopullisen
maailmaa ja historiaa koskevan sanan edessä.

Kuten Johanneksen evankeliumin esipuhe ohjaa meitä mietis-
kelemään, kaikki olemassa oleva on Sanan merkin alla. Sana lähtee
Isän luota, tulee asumaan omiensa keskellä ja palaa Isän luo tuodak-
seen mukanaan koko luomakunnan, joka on luotu hänessä ja hänen
kauttaan. Kirkko elää nyt lähetystehtäväänsä, odottaen innokkaasti
sulhasen eskatologista ilmestymistä: "Henki ja morsian sanovat:
"Tule!" (Ilm. 22:17). Tämä odotus ei koskaan ole passiivista, vaan mis-
sionaarista pyrkimystä Jumalan sanan julistamiseen, joka parantaa ja
lunastaa jokaisen ihmisen. Vielä tänäänkin ylösnoussut Jeesus sanoo
meille: "Menkää kaikkialle maailmaan ja julistakaa evankeliumi
kaikille luoduille" (Mark. 16:15).

Uusi evankelioiminen ja uusi kuuleminen

122. Siksi oman aikamme on oltava yhä enemmän Jumalan sanan
uuden kuulemisen ja *uuden evankelioimisen* leimaamaa. Kun
löydämme uudelleen Jumalan sanan keskeisyyden kristillisessä

elämässä, löydämme uudelleen paavi Johannes Paavali II:n esittämän voimakkaan vetoituksen syvällisimmän merkityksen: on jatkettava lähetystyötä (*missio ad gentes*) ja kaikin voimin aloitettava uusi evankelioiminen, erityisesti maissa, joissa evankeliumi on unohdettu tai joissa se kohtaa välinpitämättömyyttä laajalle levinneen maallistumisen vuoksi. Herättäköön Pyhä Henki nälän ja janon Jumalan sanaa kohtaan sekä palavia evankeliumin sanansaattajia ja todistajia.

Seuraten suuren kansojen apostolin esimerkkiä, joka muutti elämänsä kuultuaan Herran äänen (vrt. Ap.t. 9:1-30), kuulkaamme Jumalan sanaa, joka puhuu meille aina henkilökohtaisesti tässä ja nyt. *Apostolien teoissa* kerrotaan, että Pyhä Henki erotti Paavalin ja Barnabaan julistamaan ja levittämään hyvää sanomaa (vrt. 13:2). Tänäankään Pyhä Henki ei lakkaa kutsumasta vakuuttuneita ja vakuuttavia Herran sanan kuulijoita ja julistajia.

Sana ja ilo

123. Mitä enemmän osaamme antaa itsemme Jumalan sanan käyttöön, sitä enemmän voimme todeta, että helluntain salaisuus toteutuu Jumalan kirkossa nykyäänkin. Herran Henki vuodattaa jatkuvasti lahjojaan kirkon ylle johtaakseen meidät koko totuuteen, paljastaakseen meille Raamatun merkityksen ja tehdäkseen meistä pelastuksen sanan uskottavia julistajia maailmassa. Palaamme näin pyhän Johanneksen ensimmäiseen kirjeeseen. Jumalan sanassa mekin olemme kuulleet, nähneet ja koskettaneet elämän sanaa. Armon kautta olemme vastaanottaneet julistuksen, että ikuinen elämä on ilmestynyt. Siten tunnistamme nyt olevamme yhteydessä toinen toistemme kanssa: niiden kanssa, jotka ovat edeltäneet meitä uskon sinetillä merkitytinä ja kaikkien niiden kanssa, jotka kaikkialla maailmassa kuulevat sanan, viettävät eukaristiaa ja todistavat elämällään rakkaudesta. Apostoli Johannes muistuttaa, että tämä julistus on välitetty meille, jotta "ilomme olisi täydellinen" (1. Joh. 1:4).

Synodin kokous antoi meidän kokea sen, mistä pyhä Johannes puhuu: sanan julistaminen luo *yhteyttä (kommuunio) ja iloa*. Kyseessä on syvä ilo, jonka syntyy itse Kolminaisuuden elämän sydäimestä ja joka välitetään meille Pojassa. Tämä ilo on sanomaton lahja, jollaista maailma ei voi antaa. Juhlia voidaan järjestää, mutta ei iloa. Raamatun mukaan ilo on Pyhän Hengen hedelmä (vrt. Gal. 5:22), joka antaa meidän käydä sisään sanaan ja saavuttaa sen, että Jumalan sana tulee meihin ja tuottaa hedelmää ikuista elämää varten. Julistamalla

Jumalan sanaa Pyhän Hengen voimasta haluamme välittää todellisen ilon lähteen, ei pinnallisen ja ohimenevän ilon, vaan ilon joka syntyy tietoisuudesta, että vain Herralla Jeesuksella on ikuisen elämän sanat (vrt. Joh. 6:68).

“Mater Verbi et Mater laetitiae”

124. Tämä läheinen suhde Jumalan sanan ja ilon välillä ilmenee selvästi Jumalanäidissä. Muistamme pyhän Elisabetin sanat: “Autuas sinä, joka uskoit! Herran sinulle antama lupaus on täyttyvä!” (Luuk. 1:45). Maria on autuas, koska hänellä on usko, koska hän uskoi, ja tässä uskossa hän vastaanotti Jumalan Sanan kohtuunsa antaakseen hänet maailmalle. Sanasta saatu ilo voi nyt laajeta kaikkiin niihin, jotka uskossa antavat Jumalan sanan muuttaa itsensä. *Luukkaan evankeliumi* esittää meille kahdessa tekstissä tämän kuulemisen ja ilon salaisuuden. Jeesus toteaa: “Minun äitini ja veljeni ovat nämä, jotka kuulevat Jumalan sanan ja tekevät sen mukaan” (8:21). Ja vastatesaan sille naiselle väkijoukosta, joka kutsui autuaaksi kohtua, joka Jeesusta oli kantanut ja rintoja, jotka häntä olivat imettäneet, Jeesus paljastaa todellisen ilon salaisuuden: “Autuaita ovat kaikki, jotka kuulevat Jumalan sanan ja noudattavat sitä” (11:28). Jeesus osoittaa Marian todellisen suuruuden, avaten myös jokaiselle meistä mahdollisuuden tuohon autuuteen, joka syntyy kuullusta ja noudatetusta sanasta. Siksi muistutan kaikkia kristittyjä siitä, että henkilökohtainen ja yhteisöllinen suhteemme Jumalaan riippuu siitä, kuinka kasvamme Jumalan sanan tuntemisessa. Lopulta käännyn kaikkien ihmisten puoleen, myös niiden, jotka ovat vieraantuneet kirkosta, jotka ovat luopuneet uskosta tai jotka eivät koskaan ole kuulleet pelastuksen julistusta. Jokaiselle Herra sanoo: “Minä seison ovella ja kolkutan. Jos joku kuulee minun ääneni ja avaa oven, minä tulen hänen luokseen, ja me aterioimme yhdessä, minä ja hän” (Ilm. 3:20).

Muovatkoon jokaisen elämämme päivän uudistettu kohtaaminen Kristuksen kanssa, Kristuksen joka on Isän lihaksi tullut Sana: hän on alussa ja lopussa “ja hän pitää kaiken koossa” (Kol. 1:17). Olkaamme hiljaa kuullaksemme Herran sanaa ja mietiskelläksemme sitä, että Pyhän Hengen vaikutuksesta sana jatkuvasti asuu meissä, elää meissä ja puhuu meille kaikkina elämämme päivinä. Näin kirkko aina uudistuu ja nuortuu Herran sanan kautta, joka pysyy ikuisesti (vrt. 1. Piet. 1:25; Jes. 40:8). Niin mekin voimme yhtyä suureen morsius-

dialogiin, joka päättää pyhän Raamatun: "Henki ja morsian sanovat: "Tule!" Joka tämän kuulee, sanokoon: "Tule!"... Hän, joka todistaa tämän, sanoo: "Tämä on tosi, minä tulen pian." Aamen. Tule, Herra Jeesus!" (Ilm. 22:17, 20).

*Annettu Roomassa, pyhän Pietarin luona,
30. syyskuuta, pyhän Hieronymuksen muistopäivänä,
vuonna 2010, paaviuteni kuudentena vuonna.*

Benedictus PP XVI

VIITTEET

- 1 Vrt. *Propositio* 1.
- 2 Vrt. Piispainsynodin 12. varsinainen yleiskokous, *Instrumentum laboris*, 27.
- 3 Vrt. Leo XIII, kiertokirje *Providentissimus Deus* (18. marraskuuta 1893): ASS 26 (1893-94), 269-292; Benedictus XV, kiertokirje *Spiritus Paraclitus* (15. syyskuuta 1920): AAS 12 (1920), 385-422; Pius XII, kiertokirje *Divino Aflante Spiritu* (30. syyskuuta 1943): AAS 35 (1943), 297-325.
- 4 *Propositio* 2.
- 5 Ibid.
- 6 Vatikaanin II kirkolliskokous, Dogmaattinen konstituutio Jumalallisesta ilmoituksesta *Dei Verbum*, 2.
- 7 Ibid., 4.
- 8 Monien asiakirjojen joukossa huomionarvoisia ovat: Paavali VI, apostolinen kirje *Summi Dei Verbum* (4. marraskuuta 1963): AAS 55 (1963), 979-995; motu proprio *Sedula Cura* (27. kesäkuuta 1971): AAS 63 (1971), 665-669; Johannes Paavali II, *yleisaudienssi* (1. toukokuuta 1985): *L'Osservatore Romano* 2.-3. toukokuuta 1985, s. 6; *Puhe Raamatun tulkinnasta kirkossa* (23. huhtikuuta 1993): AAS 86 (1994), 232-243; Benedictus XVI, *Puhe kansainväliselle kongressille 40 vuotta "Dei Verbumin" julkaisemisesta* (16. syyskuuta 2005): AAS 97 (2005), 957; *Angelus* (6. marraskuuta 2005): *Insegnamenti* I (2005), 759-760. Mainitsemisen arvoisia ovat myös Paavillisen raamattukomission asiakirjat *De Sacra Scriptura et Christologia* (1984): *Enchiridion Vaticanum* 9, n. 1208-1339; *Unity and Diversity in the Church* (*Ykseys ja erilaisuus kirkossa*) (11. huhtikuuta 1988): *Enchiridion Vaticanum* 11, n. 544-643; *Raamatun tulkinta kirkossa* (15. huhtikuuta 1993): *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 2846-3150; *The Jewish People and their Sacred Scriptures in the Christian Bible* (*Juutalaiset ja heidän pyhät kirjoituksensa kristillisessä Raamatussa*) (24. toukokuuta 2001): *Enchiridion Vaticanum* 20, n. 733-1150; *The Bible and Morality: Biblical Roots of Christian Conduct* (*Raamattu ja moraali. Kristityn käytöksen raamatulliset juuret*) (11. toukokuuta 2008), Vatikaani 2008.

- 9 Vrt. Benedictus XVI, *Puhe Rooman kuurialle* (22. joulukuuta 2008): AAS 101 (2009), 49.
- 10 Vrt. *Propositio 37*.
- 11 Vrt. Paavillinen raamattukomissio, *The Jewish People and their Sacred Scriptures in the Christian Bible* (24. toukokuuta 2001): *Enchiridion Vaticanum* 20, n. 733-1150.
- 12 Benedictus XVI, *Puhe Rooman kuurialle* (22. joulukuuta 2008): AAS 101 (2009), 50.
- 13 Vrt. Benedictus XVI, *Angelus* (4. tammikuuta 2009): *Insegnamenti V,1* (2009), 13.
- 14 Vrt. *Relatio ante disceptationem*, I.
- 15 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 2.
- 16 Benedictus XVI, kiertokirje *Deus caritas est* (25. joulukuuta 2005), 1: AAS 98 (2006), 217-218.
- 17 *Instrumentum Laboris*, 9.
- 18 Nikean-Konstantinopolin uskontunnustus: DS 150.
- 19 Pyhä Bernard Clairvauxlainen, *Homilia super missus est*, IV, 11: PL 183, 86B.
- 20 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 10.
- 21 Vrt. *Propositio 3*.
- 22 Vrt. Uskonopin kongregatio, Julistus *Dominus Iesus* Jeesuksen Kristuksen ja kirkon ainutlaatuisuudesta ja pelastavasta universaaliudesta (6. elokuuta 2000), 13-15: AAS 92 (2000), 754-756.
- 23 Vrt. *In Hexaemeron*, XX, 5: *Opera Omnia V*, Quaracchi 1891, s. 425-426; *Breviloquium I*, 8: *Opera Omnia V*, Quaracchi 1891, s. 216-217.
- 24 *Opera Omnia VI*, Quaracchi 1891, s. 16.
- 25 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 3; vrt. Vatikaanin I kirkolliskokous, Dogmaattinen konstituutio katolisesta uskosta *Dei Filius*, luku 2 *De Revelatione*: DS 3004.
- 26 Vrt. *Propositio 3*.
- 27 Kansainvälinen teologinen komissio, *In Search of a Universal Ethics: A New Look at the Natural Law*, Vatikaani, 2009, n. 39.
- 28 Vrt. *Summa Theologiae*, Ia-IIae, q. 94, a. 2.
- 29 Vrt. Paavillinen raamattukomissio, *The Bible and Morality: Biblical Roots of Christian Conduct*, Vatikaani 2008, n. 13, 32, 109.
- 30 Vrt. Kansainvälinen teologinen komissio, *In Search of a Universal Ethics: A New Look at the Natural Law*, Vatikaani, 2009, n. 102.
- 31 Vrt. Benedictus XVI, saarna kolmannen rukoushetken (hora tertia) yhteydessä piispainsynodin ensimmäisen kokoontumisen alussa (6. lokakuuta 2008): AAS 100 (2008), 758-761.
- 32 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 14.
- 33 Benedictus XVI, kiertokirje *Deus caritas est*, 1: AAS 98 (2006), 217-218.
- 34 "Ho logos pachynetai" (tai: brachynetai). Vrt. Origenes, *Peri Archon*, I, 2, 8: SC 252, 127-129.
- 35 Benedictus XVI, saarna Herran syntymän juhlapyhänä (24. joulukuuta 2006): AAS 99 (2007), 12.
- 36 Vrt. piispainsynodin päätös-viesti, II, 4-6.
- 37 Maksimos Tunnustaja, *Marian elämä*, nro 89: *Testi mariani del primo millennio*, 2, Rooma 1989, s. 253.

- 38 Vrt. Benedictus XVI, piispain-
synodin jälkeinen apostolinen
kehotuskirje *Sacramentum
caritatis* (22. helmikuuta 2007),
9-10: AAS 99 (2007), 111-112.
- 39 Benedictus XVI, yleisaudi-
enssi (15. huhtikuuta 2009):
L'Osservatore Romano, 16.
huhtikuuta 2009, s. 1.
- 40 Benedictus XVI, saarna
Herran ilmestymisen juhla-
pyhänä (6. tammikuuta 2009):
L'Osservatore Romano, 7.-8.
tammikuuta 2009, s. 8.
- 41 Vatikaanin II kirkolliskokous,
Dei Verbum, 4.
- 42 *Propositio* 4.
- 43 Pyhä Ristin Johannes, *Nousu
Karmel-vuorelle*, II, 22.
- 44 *Propositio* 47.
- 45 *Katolisen kirkon katekismus*, 67.
- 46 Vrt. Uskonopin kongregaatio,
Fatiman viesti (26. kesäkuuta
2000): *Enchiridion Vaticanum* 19,
n. 974-1021.
- 47 *Adversus Haereses* IV, 7, 4: PG 7,
992-993; V, 1, 3: PG 7, 1123; V,
6, 1: PG 7, 1137; V, 28, 4: PG 7,
1200.
- 48 Vrt. Benedictus XVI, piispain-
synodin jälkeinen apostolinen
kehotuskirje *Sacramentum
caritatis*, 12: AAS 99 (2007),
113-114.
- 49 Vrt. *Propositio* 5.
- 50 *Adversus Haereses*, III, 24, 1: PG
7, 966.
- 51 *Homiliae in Genesim*, XXII, 1:
PG 53, 175.
- 52 *Epistula* 120, 10: CSEL 55,
500-506.
- 53 *Homiliae in Ezechielem*, I, VII,
17: CC 142, s. 94.
- 54 "Oculi ergo devotae animae sunt
columbarum quia sensus eius per
Spiritus sanctum sunt illuminati
et edocti, spiritualia sapientes...
Nunc quidem aperitur animae
talis sensus, ut intellegat Scrip-
turas": Richardus a Sancto
Victore, *Explicatio in Cantica
canticorum*, 15: PL 196, 450B, D.
- 55 *Sacramentarium Serapionis* II
(XX): *Didascalia et Constitutio-
nes apostolorum*, ed. F.X. Funk,
II, Paderborn 1906, s. 161.
- 56 Vatikaanin II kirkolliskokous,
Dei Verbum, 7.
- 57 *Ibid.*, 8.
- 58 *Ibid.*
- 59 Vrt. *Propositio* 3.
- 60 Vrt. Piispainsynodin päätös-
viesti II, 5.
- 61 *Expositio Evangelii secundum
Lucam* 6, 33: PL 15, 1677.
- 62 Vatikaanin II kirkolliskokous,
Dei Verbum, 13.
- 63 *Katolisen kirkon katekismus*, 102;
vrt. myös Rupertus Tuitiensis,
De operibus Spiritus Sancti, I, 6:
SC 131:72-74.
- 64 *Enarrationes in Psalmos*, 103,
IV, 1: PL 37, 1378. Samanlaisia
lausumia myös Origenes, *In
Iohannem* V, 5-6: SC 120, s.
380-384.
- 65 Vrt. Vatikaanin II kirkollisko-
kous, *Dei Verbum*, 21.
- 66 *Ibid.*, 9.
- 67 Vrt. *Propositio* 5, 12.
- 68 Vrt. Vatikaanin II kirkollisko-
kous, *Dei Verbum*, 12.
- 69 Vrt. *Propositio* 12.
- 70 Vatikaanin II kirkolliskokous,
Dei Verbum, 11.
- 71 *Propositio* 4.
- 72 Prol.: *Opera Omnia* V,
Quaracchi 1891, s. 201-202.
- 73 Vrt. Benedictus XVI, puhe
kulttuurielämän edustajille,
"Collège des Bernardins",
Pariisi (12. syyskuuta 2008):
AAS 100 (2008), 721-730.
- 74 Vrt. *Propositio* 4.
- 75 Vrt. *Relatio post disceptationem*,
12.
- 76 Vatikaanin II kirkolliskokous,
Dei Verbum, 5.
- 77 *Propositio* 4.

- 78 Esimerkiksi 5. Moos. 28:1-2, 15, 45; 32,1; profeetoista vrt. Jer. 7:22-28; Hes. 2:8; 3:10; 6:3; 13:2; aina myöhäisimpiin teksteihin saakka: vrt. Sak. 3:8. Paavali: vrt. Room. 10:14-18; 1. Tess. 2:13.
- 79 *Propositio* 55.
- 80 Vrt. Benedictus XVI, piispain-synodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Sacramentum caritatis*, 132-133.
- 81 Benedictus XVI, kiertokirje *Deus caritas est*, 41: AAS 98 (2006), 251.
- 82 *Propositio* 55.
- 83 Vrt. *Expositio Evangelii secundum Lucam* 2, 19: PL 15, 1559-1560.
- 84 *Breviloquium*, Prol.: *Opera Omnia*, V, Quaracchi 1891, s. 201-202.
- 85 *Summa Theologiae*, Ia-IIae, q. 106, art. 2.
- 86 Paavillinen raamattukomissio, *Raamatun tulkinta kirkossa*, III, A, 3: *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 3035.
- 87 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 12.
- 88 *Contra epistulam Manichaei quam vocant fundamenti*, V, 6: PL 42, 176.
- 89 Vrt. Benedictus XVI, yleisaudienssi (14. marraskuuta 2007): *Insegnamenti* III, 2 (2007), 586-591.
- 90 *Commentariorum in Isaiam libri*, Prol.: PL 24, 17.
- 91 *Epistula* 52, 7: CSEL 54, s. 426.
- 92 Paavillinen raamattukomissio, *Raamatun tulkinta kirkossa*, II, A, 2: *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 2988.
- 93 *Ibid.*, II, A, 2: *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 2991.
- 94 *Homiliae in Ezechielem*, I, VII, 8: PL 76, 843 D.
- 95 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 24; vrt. Leo XIII, kiertokirje *Providentissimus Deus* (18. marraskuuta 1893), Pars II, *sub fine*: ASS 26 (1893-94), 269-292; Benedictus XV, kiertokirje *Spiritus Paraclitus* (15. syyskuuta 1920), Pars III: AAS 12 (1920), 385-422.
- 96 Vrt. *Propositio* 26.
- 97 Vrt. Paavillinen raamattukomissio, *Raamatun tulkinta kirkossa*, A-B: *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 2846-3150.
- 98 Benedictus XVI, puheenvuoro synodin 14. istunnossa (14. lokakuuta 2008): *Insegnamenti* IV, 2 (2008), 492; vrt. *Propositio* 25.
- 99 Benedictus XVI, puhe kulttuurilämän edustajille, "Collège des Bernardins", Pariisi (12. syyskuuta 2008): AAS 100 (2008), 722-723.
- 100 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 10.
- 101 Vrt. Johannes Paavali II, puhe kiertokirjeen *Providentissimus Deus* 100-vuotispäivän ja kiertokirjeen *Divino Afflante Spiritu* 50-vuotispäivän muistoksi (23. huhtikuuta 1993): AAS 86 (1994), 232-243.
- 102 *Ibid.*, 4; AAS 86 (1994), 235.
- 103 *Ibid.*, 5: AAS 86 (1994), 235.
- 104 *Ibid.*, 236.
- 105 Paavillinen raamattukomissio, *Raamatun tulkinta kirkossa*, III, C, 1: *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 3065.
- 106 N. 12.
- 107 Benedictus XVI, puheenvuoro synodin 14. istunnossa (14. lokakuuta 2008): *Insegnamenti* IV, 2 (2008), 493; vrt. *Propositio* 25.
- 108 Vrt. *Propositio* 26.
- 109 *Propositio* 27.
- 110 Benedictus XVI, puheenvuoro synodin 14. istunnossa (14. lokakuuta 2008): *Insegnamenti* IV, 2 (2008), 493; vrt. *Propositio* 26.
- 111 Vrt. *ibid.*
- 112 *Ibid.*
- 113 Vrt. *Propositio* 27.

- 114 Benedictus XVI, puheenvuoro synodin 14. istunnossa (14. lokakuuta 2008): *Insegnamenti* IV, 2 (2008), 493-494.
- 115 Johannes Paavali II, kiertokirje *Fides et ratio* (14. syyskuuta 1998), 55: AAS 91 (1999), 49-50.
- 116 Vrt. Benedictus XVI, puhe Italian IV kansalliselle kirkolliselle kongressille (19. lokakuuta 2006): AAS 98 (2006), 804-815.
- 117 Vrt. *Propositio* 6.
- 118 Vrt. pyhä Augustinus, *De libero arbitrio*, III, XXI, 59: PL 32, 1300; *De Trinitate*, II, I, 2: PL 42, 845.
- 119 Katolisen opetuksen kongregatio, instruktio *Inspectis dierum* (10. marraskuuta 1989), 26: AAS 82 (1990), 618.
- 120 Katolisen kirkon katekismus, 116.
- 121 *Summa Theologiae*, I, q. 1., art. 10, ad 1.
- 122 Katolisen kirkon katekismus, 118.
- 123 Paavillinen raamattukomissio, *Raamatun tulkinta kirkossa*, II, A, 2; *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 2987.
- 124 *Ibid.*, II, B, 2: *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 3003.
- 125 Benedictus XVI, puhe kulttuurielämän edustajille, "Collège des Bernardins", Pariisi (12. syyskuuta 2008): AAS 100 (2008), 726.
- 126 *Ibid.*
- 127 Vrt. Benedictus XVI, yleisaudienssi (9. tammikuuta 2008): *Insegnamenti* IV, 1 (2008), 41-45.
- 128 Vrt. *Propositio* 29.
- 129 *De arca Noe*, 2, 8: PL 176, 642 C-D.
- 130 Benedictus XVI, puhe kulttuurielämän edustajille, "Collège des Bernardins", Pariisi (12. syyskuuta 2008): AAS 100 (2008), 725.
- 131 Vrt. *Propositio* 10; Paavillinen raamattukomissio, *The Jewish People and their Sacred Scriptures in the Christian Bible* (24. toukokuuta 2001): *Enchiridion Vaticanum* 20, n. 748-755.
- 132 Vrt. Katolisen kirkon katekismus, 121-122.
- 133 *Propositio* 52.
- 134 Vrt. Paavillinen raamattukomissio, *The Jewish People and their Sacred Scriptures in the Christian Bible*, 19: *Enchiridion Vaticanum* 20, n. 799-801; Origenes, saarna neljänestä Mooseksen kirjasta, 9, 4: SC 415, 238-242.
- 135 Katolisen kirkon katekismus, 128.
- 136 *Ibid.*, 129.
- 137 *Propositio* 52.
- 138 *Quaestiones in Heptateuchum*, 2,73: PL 34, 623.
- 139 *Homiliae in Ezechielem*, I, VI, 15: PL 76, 836 B.
- 140 *Propositio* 29.
- 141 Johannes Paavali II, viesti Rooman päärabille (22. toukokuuta 2004): *Insegnamenti* XXVII, 1 (2004), 655.
- 142 Vrt. Paavillinen raamattukomissio, *The Jewish People and their Sacred Scriptures in the Christian Bible*, 87: *Enchiridion Vaticanum* 20, n. 1150.
- 143 Vrt. Benedictus XVI, jäähyväispuhe Ben Gurionin kansainvälisellä lentokentällä, Tel Aviv (15. toukokuuta 2009): *Insegnamenti* V, 1 (2009), 847-849.
- 144 Johannes Paavali II, puhe Israelin päärabbeille (23. maaliskuuta 2000): *Insegnamenti* XXIII, 1 (2000), 434.
- 145 Vrt. *Propositiones* 46 ja 47.
- 146 Paavillinen raamattukomissio, *Raamatun tulkinta kirkossa*, I, F: *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 2974.
- 147 Benedictus XVI, puhe kulttuurielämän edustajille, "Collège des Bernardins", Pariisi (12. syyskuuta 2008): AAS 100 (2008), 726.

- 148 *Propositio* 46.
- 149 *Propositio* 28.
- 150 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 23.
- 151 On kuitenkin muistettava, että niin sanottujen Vanhan testamentin deuterokanonisten kirjojen ja niiden inspiraation suhteen katolilaisilla ja ortodokseilla ei ole täysin sama Raamatun kirjojen kaanon kuin anglikaaneilla ja protestanteilla.
- 152 Vrt. *Relatio post disceptationem*, 36.
- 153 *Propositio* 36.
- 154 Vrt. Benedictus XVI, puhe piispainsynodin pääsihteeristön varsinaisen neuvoston jäsenille (25. tammikuuta 2007): AAS 99 (2007), 85-86.
- 155 Vatikaanin II kirkolliskokous, dekreetti *Unitatis redintegratio* ekumeniasta, 21.
- 156 Vrt. *Propositio* 36.
- 157 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 10.
- 158 Kiertokirje *Ut unum sint* (25. toukokuuta 1995), 44: AAS 87 (1995), 947.
- 159 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 10.
- 160 *Ibid.*
- 161 Vrt. *ibid.*, 24.
- 162 Vrt. *Propositio* 22.
- 163 Pyhä Gregorius Suuri, *Moralia in Job* XXIV, VIII, 16: PL 76, 295.
- 164 Vrt. pyhä Athanasius, *Vita Antonii*, II: PL 73, 127.
- 165 *Moralia, Regula* LXXX, XXII: PG 31, 867.
- 166 Sääntö, 73, 3: SC 182, 672.
- 167 Tuomas Celanolainen, *Pyhän Franciscuksen ensimmäinen elämä*, IX, 22: FF 356.
- 168 Sääntö, I, 1-2: FF 2750.
- 169 Autuas Jordanus Saksilainen, *Libellus de principiis Ordinis Praedicatorum*, 104: *Monumenta Fratrum Praedicatorum Historica*, Rooma 1935, 16, s. 75.
- 170 Saarnaajaveljien sääntökunta, Ensimmäiset konstituutiot tai *Consuetudines*, II, XXXI.
- 171 *Vita* 40, 1.
- 172 Vrt. *Pieni tie*, Ms B, 254.
- 173 *Ibid.*, Ms C, 35v.
- 174 *In Iohannis Evangelium Tractatus*, I,12: PL 35, 1385.
- 175 Kiertokirje *Veritatis Splendor* (6. elokuuta 1993), 25: AAS 85 (1993), 1153.
- 176 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 8.
- 177 *Relatio post disceptationem*, 11.
- 178 N. 1.
- 179 Benedictus XVI, puhe kansainväliselle kongressille ”Pyhä Raamattu kirkon elämässä” (16. syyskuuta 2005): AAS 97 (2005), 956.
- 180 Vrt. *Relatio post disceptationem*, 10.
- 181 Piispainsynodin päätösviesti, III, 6.
- 182 Vatikaanin II kirkolliskokous, konstituutio *Sacrosanctum Concilium* pyhästä liturgiasta, 24.
- 183 *Ibid.*, 7.
- 184 *Ordo Lectionum Missae*, 4.
- 185 *Ibid.*, 9.
- 186 *Ibid.*, 3; vrt. Luuk. 4:16-21; 24:25-35, 44-49.
- 187 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Sacrosanctum Concilium*, 102.
- 188 Vrt. Benedictus XVI, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Sacramentum caritatis*, 44-45: AAS 99 (2007), 139-141.
- 189 Paavillinen raamattukomissio, *Raamatun tulkinta kirkossa*, IV, C, 1: *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 3123.
- 190 *Ibid.*, III, B, 3: *Enchiridion Vaticanum* 13, n. 3056.
- 191 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, *Sacrosanctum Concilium*, 48, 51, 56; *Dei Verbum*, 21, 26; Dekreetti *Ad gentes* kirkon lähetystoiminnasta, 6, 15; Dekreetti *Presbyterorum ordinis* pappien palvelu-

- tehtävästä ja elämästä, 18; Dekreetti *Perfectae caritatis* sääntökuntaelämän uudistamisesta, 6. Kirkon suuresta traditiosta löytyy merkittäviä ilmaisuja kuten ”*Corpus Christi intelligitur etiam [...] Scriptura Dei*” (myös Jumalan kirjoituksia pidetään Kristuksen ruumiina): Waltramus, *De unitate Ecclesiae conservanda*, 1,14, ed. W. Schwenkenbecher, Hannoverae 1883, s. 33; ”Herran liha on todellinen ruoka ja hänen verensä todellinen juoma; tämä on se todellinen hyvä, joka on varattu meille tässä nykyisessä elämässä, että ravitsemme itseämme hänen lihallaan ja juomme hänen vertaan, ei vain eukaristiassa vaan myös pyhän Raamatun lukemisessa. Todellinen ruoka ja todellinen juoma on Jumalan sana, jota ammennetaan kirjoitusten tuntemisesta”: pyhä Hieronymus, *Commentarius in Ecclesiasten*, III: PL 23, 1092 A.
- 192 Joseph Ratzinger (Benedictus XVI), *Jesus Nasaretilainen* (suom. Edita, Helsinki, 2008): 272.
- 193 *Ordo Lectionum Missae*, 10.
- 194 Ibid.
- 195 Vrt. *Propositio* 7.
- 196 Kiertokirje *Fides et ratio*, 13: AAS 91 (1999), 16.
- 197 Vrt. *Katolisen kirkon katekismus*, 1373-1374.
- 198 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, *Sacrosanctum Concilium*, 7.
- 199 *In Psalmum* 147: CCL 78, 337-338.
- 200 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 2.
- 201 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, *Sacrosanctum Concilium*, 107-108.
- 202 *Ordo Lectionum Missae*, 66.
- 203 *Propositio* 16.
- 204 Benedictus XVI, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Sacramentum caritatis*, 45: AAS 99 (2007), 140-141.
- 205 Vrt. *Propositio* 14.
- 206 Vrt. *Codex Iuris Canonici*, can. 230 §2; 204 §1.
- 207 *Ordo Lectionum Missae*, 55.
- 208 Ibid., 8.
- 209 Nro 46: AAS 99 (2007), 141.
- 210 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 25.
- 211 *Propositio* 15.
- 212 Ibid.
- 213 *Sermo* 179,1: PL 38, 966.
- 214 Vrt. **Benedictus XVI**, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Sacramentum caritatis*, 93: AAS 99 (2007), 177.
- 215 Liturgian ja sakramentti-järjestyksen kongregaatio, *Compendium Eucharisticum* (25. maaliskuuta 2009), Vatikaani, 2009.
- 216 *Epistula* 52,7: CSEL 54, 426-427.
- 217 *Propositio* 8.
- 218 Parannuksen sakramentin riitti, 17.
- 219 Ibid., 19.
- 220 *Propositio* 8.
- 221 *Propositio* 19.
- 222 *Yleinen johdanto hetkipalvelukseen*, III, 15.
- 223 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Sacrosanctum Concilium*, 85.
- 224 Vrt. *Codex iuris canonici*, can. 276 § 3, 1174 § 1.
- 225 Vrt. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, can. 377; 473 §§ 1 ja 2,1°; 538 §1; 881 §1.
- 226 Rituaale Romanum, *De Benedictionibus*, Praenotanda Generalia, 21.
- 227 Vrt. *Propositio* 18; Vatikaanin II kirkolliskokous, *Sacrosanctum Concilium*, 35.
- 228 Vrt. Benedictus XVI, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Sacramentum caritatis* (22. helmikuuta 2007), 75; AAS 99 (2007), 162-163.
- 229 Ibid.

- 230 Liturgian ja sakramenttijärjestyksen kongregatio, Ohjeisto kansanhurskaudesta ja liturgiasta, periaatteet ja ohjeet (17. joulukuuta 2001), 87: *Enchiridion Vaticanum* 20, n. 2461.
- 231 Vrt. *Propositio* 14.
- 232 Vrt. pyhä Ignatios Antiokialainen, *Ad Ephesios* XV, 2: *Patres Apostolici*, ed. F.X. Funk, Tubingae 1901, I, 224.
- 233 Vrt. pyhä Augustinus, *Sermo* 288, 5: PL 38, 1307; *Sermo* 120, 2: PL 38, 677.
- 234 Roomalaisen messukirjan yleinen johdanto, 56.
- 235 Ibid., 45; vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, *Sacrosanctum Concilium*, 30.
- 236 *Ordo Lectionum Missae*, 13.
- 237 Vrt. *ibid.*, 17.
- 238 *Propositio* 40.
- 239 Vrt. Roomalaisen messukirjan yleinen johdanto, 309.
- 240 Vrt. *Propositio* 14.
- 241 Benedictus XVI, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehoituskirje *Sacramentum caritatis*, 69: AAS 99 (2007), 157.
- 242 Vrt. Roomalaisen messukirjan yleinen johdanto, 57.
- 243 *Propositio* 14.
- 244 Vrt. Hippon synodin kaanon 36 vuodelta 399: DS 186.
- 245 Vrt. Johannes Paavali II, apostolinen kirje *Vicesimus quintus annus* (4. joulukuuta 1988), 13: AAS 81 (1989), 910; Liturgian ja sakramenttijärjestyksen kongregatio, instruktio *Redemptiois sacramentum* joistakin pyhään eukaristiaan liittyen noudatettavista tai vältettävistä asioista (25. maaliskuuta 2004), 62: *Enchiridion Vaticanum* 22, n. 2248.
- 246 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, *Sacrosanctum Concilium*, 116; Roomalaisen messukirjan yleinen johdanto, 41.
- 247 Vrt. *Propositio* 14.
- 248 *Propositio* 9.
- 249 *Epistula* 30, 7: CSEL 54, s. 246.
- 250 Id., *Epistula* 133, 13: CSEL 56, s. 260.
- 251 Id., *Epistula* 107, 9.12: CSEL 55, s. 300, 302.
- 252 Id., *Epistula* 52, 7: CSEL 54, s. 426.
- 253 Johannes Paavali II, apostolinen kirje *Novo Millennio Ineunte* (6. tammikuuta 2001), 31: AAS 93 (2001), 287-288.
- 254 *Propositio* 30; vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 24.
- 255 Pyhä Hieronymus, *Commentariorum in Isaiam libri*, *Prol.*: PL 24, 17 B.
- 256 *Propositio* 21.
- 257 Vrt. *Propositio* 23.
- 258 Vrt. Papiston kongregatio, *Katekeesin yleisohjeisto* (15. elokuuta 1997), 94-96: *Enchiridion Vaticanum*, 16, n. 875-878; Johannes Paavali II, apostolinen kehoituskirje *Catechesi tradendae* (16. lokakuuta 1979), 27: AAS 71 (1979), 1298-1299.
- 259 Ibid., 127: *Enchiridion Vaticanum*. 16, n. 935; vrt. Johannes Paavali II, apostolinen kehoituskirje *Catechesi tradendae*, 27: AAS 71 (1979), 1299.
- 260 Ibid., 128: *Enchiridion Vaticanum* 16, n. 936.
- 261 Vrt. *Propositio* 33.
- 262 Vrt. *Propositio* 45.
- 263 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, dogmaattinen konstituutio kirkosta *Lumen Gentium*, 39-42.
- 264 *Propositio* 31.
- 265 N. 15: AAS 96 (2004), 846-847.
- 266 N. 26: AAS 84 (1992), 698.
- 267 Ibid.
- 268 Benedictus XVI, saarna krismassessussa (9. huhtikuuta 2009): AAS 101 (2009), 355.
- 269 Ibid., 356.
- 270 Katolisen opetuksen kongregatio, *Pysyvien diakonien koulutuksen perusohjeet* (22. helmikuuta 1998), 11: *Enchiridion Vaticanum* 17, n. 174-175.

- 271 Ibid., 74: *Enchiridion Vaticanum* 17, n. 263.
- 272 Ibid., 81: *Enchiridion Vaticanum* 17, n. 271.
- 273 *Propositio* 32.
- 274 Vrt. Johannes Paavali II, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Pastores dabo vobis* (25. maaliskuuta 1992), 47: AAS 84 (1992), 740-742.
- 275 *Propositio* 24.
- 276 Benedictus XVI, saarna Jumalalle vihityn elämän päivänä (2. helmikuuta 2008); AAS 100 (2008), 133; vrt. Johannes Paavali II, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Vita consecrata* (25. maaliskuuta 1996), 82; AAS 88 (1996), 458-460.
- 277 Sääntökuntien ja apostolisen yhteisöelämän kongregaatio, instruktio *Ripartire da Cristo: un rinnovato impegno della Vita consecrata nel terzo millennio* (19. toukokuuta 2002), 24: *Enchiridion Vaticanum* 21, n. 447.
- 278 Vrt. *Propositio* 24.
- 279 Pyhä Benedictus, *Sääntö*, IV, 21: SC 181, 456-458.
- 280 Benedictus XVI, puhe Heiligenkreutzin luostarissa (9. syyskuuta 2007): AAS 99 (2007), 856.
- 281 Vrt. *Propositio* 30.
- 282 Johannes Paavali II, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Christifideles laici* (30. joulukuuta 1988), 17: AAS 81 (1989), 418.
- 283 Vrt. *Propositio* 33.
- 284 Johannes Paavali II, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Familiaris consortio* (22. marraskuuta 1981), 49: AAS 74 (1982), 140-141.
- 285 *Propositio* 20.
- 286 Vrt. *Propositio* 21.
- 287 *Propositio* 20.
- 288 Vrt. apostolinen kirje *Mulieris dignitatem* (15. elokuuta 1988), 31: AAS 80 (1988), 1727-1729.
- 289 *Propositio* 17.
- 290 *Propositio* 9, 22.
- 291 N. 25.
- 292 *Enarrationes in Psalmos*, 85, 7: PL 37, 1086.
- 293 Origenes, *Epistola ad Gregorium*, 3: PG 11, 92.
- 294 Benedictus XVI, puhe Rooman Seminario Maggiore -pappis-seminaarin opiskelijoille (17. helmikuuta 2007): AAS 99 (2007), 253-254.
- 295 Vrt. Id., piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Sacramentum caritatis* (22. helmikuuta 2007), 66: AAS 99 (2007), 155-156.
- 296 Piispainsynodin päätösviesti, III, 9.
- 297 Ibid.
- 298 "*Plenaria indulgentia conceditur christifideli qui Sacram Scripturam, iuxta textum a competenti auctoritate adprobatum, cum veneratione divino eloquio debita et ad modum lectionis spiritalis, per dimidiam saltem horam legerit; si per minus tempus id egerit indulgentia erit partialis*": Apostolinen katumusoikeus-istuin, *Enchiridion Indulgentiarum. Normae et concessiones* (16. heinäkuuta 1999), 30, § 1.
- 299 Vrt. *Katolisen kirkon katekismus*, 1471-1479.
- 300 Paavali VI, apostolinen konstituutio *Indulgentiarum doctrina* (1. tammikuuta 1967): AAS 59 (1967), 18-19.
- 301 Vrt. *Epistula* 49, 3: PL 16, 1204A.
- 302 Vrt. Liturgian ja sakramenttijärjestyksen kongregaatio, *Direttorio su pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti* (17. joulukuuta 2001), 197-202: *Enchiridion Vaticanum* 20, n. 2638-2643.
- 303 Vrt. *Propositio* 55.

- 304 Vrt. Johannes Paavali II, apostolinen kirje *Rosarium Virginis Mariae* (16. lokakuuta 2002): AAS 95 (2003), 5-36.
- 305 *Propositio* 55.
- 306 Vrt. Liturgian ja sakramenttijärjestyksen kongregaatio, *Direttorio su pietà popolare e liturgia. Principi e orientamenti* (17. joulukuuta 2001), 207: *Enchiridion Vaticanum* 20, n. 2656-2657.
- 307 Vrt. *Propositio* 51.
- 308 Benedictus XVI, saarna eukaristian vietossa Josafatin laaksossa, Jerusalemissa (12. toukokuuta 2009): AAS 101 (2009), 473.
- 309 Vrt. *Epistula* 108, 14: CSEL 55, s. 324-325.
- 310 *Adversus haereses*, IV,20,7: PG 7, 1037.
- 311 Benedictus XVI, kiertokirje *Spe salvi* (30. marraskuuta 2007), 31: AAS 99 (2007), 1010.
- 312 Benedictus XVI, puhe kulttuurielämän edustajille, "Collège des Bernardins", Pariisi (12. syyskuuta 2008): AAS 100 (2008), 730.
- 313 Vrt. *In Evangelium secundum Matthaeum* 17, 7: PG 13, 1197 B; pyhä Hieronymus, *Translatio homiliarum Origenis in Lucam*, 36: PL 26, 324-325.
- 314 Vrt. Benedictus XVI, saarna piispainsynodin 12. varsinaisen yleiskokouksen avajaisissa (5. lokakuuta 2008): AAS 100 (2008), 757.
- 315 *Propositio* 38.
- 316 Sääntökuntien ja apostolisen yhteisöelämän kongregaatio, instruktio *Ripartire da Cristo: un rinnovato impegno della Vita consacrata nel terzo millennio* (19. toukokuuta 2002), 36: *Enchiridion Vaticanum* 21, n. 488-491.
- 317 *Propositio* 30.
- 318 Vrt. *Propositio* 38.
- 319 Vrt. *Propositio* 49.
- 320 Vrt. Johannes Paavali II, kierto-kirje *Redemptoris missio* (7. joulukuuta 1990): AAS 83 (1991), 294-340; Idem., apostolinen kirje *Novo millennio ineunte* (6. tammikuuta 2001), 40: AAS 93 (2001), 294-295.
- 321 *Propositio* 38.
- 322 Vrt. Benedictus XVI, saarna piispainsynodin 12. varsinaisen yleiskokouksen avajaisissa (5. lokakuuta 2008): AAS 100 (2008), 753-757.
- 323 *Propositio* 38.
- 324 Piispainsynodin päätösviesti, IV, 12.
- 325 Paavali VI, apostolinen keho-tuskirje *Evangelii nuntiandi* (8. joulukuuta 1975), 22: AAS 68 (1976), 20.
- 326 Vrt. Vatikaanin II kirkollis-kokous, julistus *Dignitatis Humanae* uskonnonvapau-desta, 2, 7.
- 327 Vrt. *Propositio* 39.
- 328 Vrt. Benedictus XVI, Viesti maailman rauhanpäivää 2009 varten (8. joulukuuta 2008): *Insegnamenti* IV, 2 (2008), 792-802.
- 329 Apostolinen kehoituskirje *Evangelii nuntiandi* (8. joulukuuta 1975), 19: AAS 68 (1976), 18.
- 330 Vrt. *Propositio* 39.
- 331 Johannes XXIII, kiertokirje *Pacem in terris* (11. huhtikuuta 1963), I: AAS 55 (1963), 259.
- 332 Vrt. Johannes Paavali II, kiertokirje *Centesimus annus* (1. toukokuuta 1991), 47: AAS 83 (1991), 851-852; puhe YK:n yleiskokoukselle (2. lokakuuta 1979), 13: AAS 71 (1979), 1152-1153.
- 333 Vrt. *Kirkon yhteiskunnallisen opetuksen Compendium*, 152-159.
- 334 Vrt. Benedictus XVI, Viesti maailman rauhanpäivää 2007 varten (8. joulukuuta 2006), 10: *Insegnamenti* II,2 (2006), 780.
- 335 Vrt. *Propositio* 8.

- 336 Benedictus XVI, saarna (25. tammikuuta 2009): *Insegnamenti V, 1* (2009), 141.
- 337 Benedictus XVI, saarna piispainsynodin 12. varsinaisen yleiskokouksen päättyessä (26. lokakuuta 2008): AAS 100 (2008), 779.
- 338 *Propositio 11.*
- 339 Benedictus XVI, kiertokirje *Deus caritas est* (25. joulukuuta 2005), 28: AAS 98 (2006), 240.
- 340 *De doctrina christiana*, I, 35, 39 – 36, 40: PL 34, 34.
- 341 Vrt. Benedictus XVI, Viesti 21. Maailman nuortenpäivää varten (22. helmikuuta 2006): AAS 98 (2006), 282-286.
- 342 Vrt. *Propositio 34.*
- 343 Vrt. *ibid.*
- 344 Saarna (24. huhtikuuta 2005): AAS 97 (2005), 712.
- 345 Vrt. *Propositio 38.*
- 346 Benedictus XVI, saarna 17. maailman sairaiden päivänä (11. helmikuuta 2009): *Insegnamenti V, 1* (2009), 232.
- 347 Vrt. *Propositio 35.*
- 348 *Propositio 11.*
- 349 Vrt. Benedictus XVI, kiertokirje *Deus caritas est* (25. joulukuuta 2005), 25: AAS 98 (2006), 236-237.
- 350 *Propositio 11.*
- 351 Benedictus XVI, saarna (1. tammikuuta 2009): *Insegnamenti V, 1* (2009), 5.
- 352 *Propositio 54.*
- 353 Vrt. Benedictus XVI, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Sacramentum caritatis* (22. helmikuuta 2007), 92: AAS 99 (2007), 176-177.
- 354 Johannes Paavali II, *Puhe UNESCOlle* (2. kesäkuuta 1980), 6: AAS 72 (1980), 738.
- 355 Vrt. *Propositio 41.*
- 356 Vrt. *ibid.*
- 357 Vrt. Johannes Paavali II, kiertokirje *Fides et ratio* (14. syyskuuta 1998), 80: AAS 91 (1999), 67-68.
- 358 Vrt. *Lineamenta 23.*
- 359 Vrt. *Propositio 40.*
- 360 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, Dekreetti *Inter mirifica* tiedotuksen välineistä; Paavillinen tiedotusvälineiden neuvosto, Pastoraalinen instruktio *Communio et progressio* tiedotuksen välineistä, julkaistu Vatikaanin II kirkolliskokouksen toimeksiannosta (23. toukokuuta 1971): AAS 63 (1971), 593-656; Johannes Paavali II, apostolinen kirje *Il rapido sviluppo* (Nopea kehitys) (24. tammikuuta 2005): AAS 97 (2005), 265-274; Paavillinen tiedotusvälineiden neuvosto, Pastoraalinen instruktio *Aetatis Novae* tiedotustyöstä kaksikymmentä vuotta "*Communio et progression*" jälkeen (22. helmikuuta 1992): AAS 84 (1992), 447-468; *Kirkko ja internet* (22. helmikuuta 2002): *Enchiridion Vaticanum 21*, n. 66-95; *Etiikka internetissä* (22. helmikuuta 2002): *Enchiridion Vaticanum 21*, n. 96-127.
- 361 Vrt. Piispainsynodin päätösviesti, IV,11; Benedictus XVI, Viesti maailman viestinnän päivää 2009 varten (24. tammikuuta 2009): *Insegnamenti V, 1* (2009), 123-127.
- 362 Vrt. *Propositio 44.*
- 363 Johannes Paavali II, Viesti XXXVI maailman viestinnän päivää varten (24. tammikuuta 2002), 6: *Insegnamenti XXV, 1* (2002), 94-95.
- 364 Vrt. apostolinen kehotuskirje *Evangelii nuntiandi* (8. joulukuuta 1975), 20: AAS 68 (1976), 18-19.
- 365 Vrt. Benedictus XVI, piispainsynodin jälkeinen apostolinen kehotuskirje *Sacramentum caritatis* (22. helmikuuta 2007), 78: AAS 99 (2007), 165.
- 366 Vrt. *Propositio 48.*

- 367 Paavillinen raamattukomissio, *Raamatun tulkinta kirkossa* (15. huhtikuuta 1993), IV, B: *Enchridion Vaticanum* 13, n. 3112.
- 368 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, Dekreetti *Ad gentes* kirkon lähetystoiminnasta, 22; Paavillinen raamattukomissio, *Raamatun tulkinta kirkossa* (15. huhtikuuta 1993), IV, B: *Enchridion Vaticanum* 13, n. 3111-3117.
- 369 Johannes Paavali II, *Puhe Kenian piispoille* (7. toukokuuta 1980), 6: AAS 72 (1980), 497.
- 370 Vrt. *Instrumentum laboris* 56.
- 371 Paavillinen raamattukomissio, *Raamatun tulkinta kirkossa* (15. huhtikuuta 1993), IV, B: *Enchridion Vaticanum* 13, n. 3113.
- 372 Vatikaanin II kirkolliskokous, *Dei Verbum*, 22.
- 373 Vrt. *Propositio* 42.
- 374 Vrt. *Propositio* 43.
- 375 Benedictus XVI, saarna kolmannen rukoushetken (hora tertia) yhteydessä piispainsynodin ensimmäisen kokoontumisen alussa (6. lokakuuta 2008): AAS 100 (2008), 760.
- 376 Lukuisien erilaisten puheenvuorojen joukosta erityisesti: Johannes Paavali II, kiertokirje *Dominum et vivificantem* (18. toukokuuta 1986): AAS 78 (1986), 809-900; kiertokirje *Redemptoris missio* (7. joulukuuta 1990): AAS 83 (1991), 249-340; puheet ja saarnat Assisissa rukouspäivänä rauhan puolesta 27. lokakuuta 1986: *Insegnamenti* IX,2 (1986), 1249-1273; rukouspäivä maailmanrauhan puolesta (24. tammikuuta 2002): *Insegnamenti* XXV,1 (2002), 97-108; Uskonopin kongregatio, julistus *Dominus Iesus* Jeesuksen Kristuksen ja kirkon ainutlaatuisuudesta ja pelastavasta universaaliudesta (6. elokuuta 2000): AAS 92 (2000), 742-765.
- 377 Vrt. Vatikaanin II kirkolliskokous, Julistus *Nostra aetate* Kirkon suhteesta eikristillisiin uskontoihin, 3.
- 378 Vrt. Benedictus XVI, puhe muslimienemmistöisten maiden Pyhän istuimen luokse akkreditoituille suurlähettiläille (25. syyskuuta 2006): AAS 98 (2006), 704-706.
- 379 Vrt. *Propositio* 53.
- 380 Vrt. *Propositio* 50.
- 381 Ibid.
- 382 Johannes Paavali II, puhe tapaamisessa nuorten muslimien kanssa Casablancassa, Marokossa (19. elokuuta 1985), 5: AAS 78 (1986), 99.

